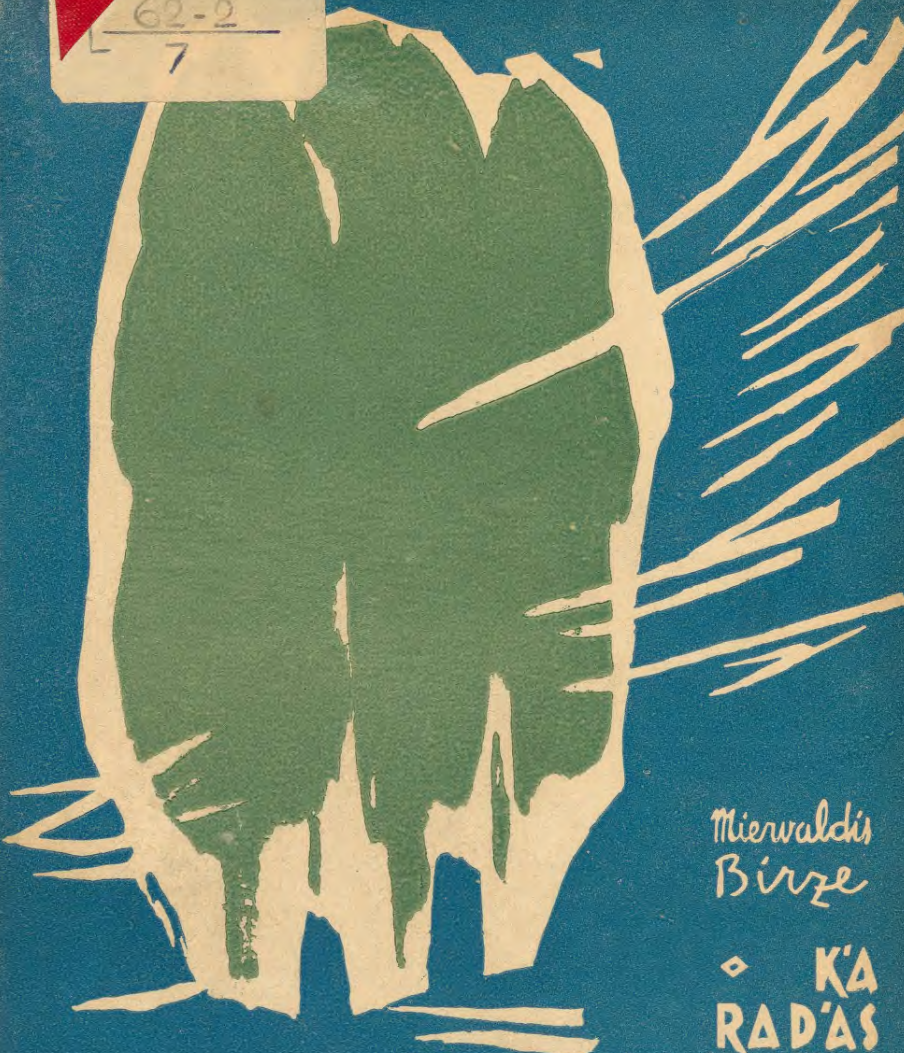

62-2
7

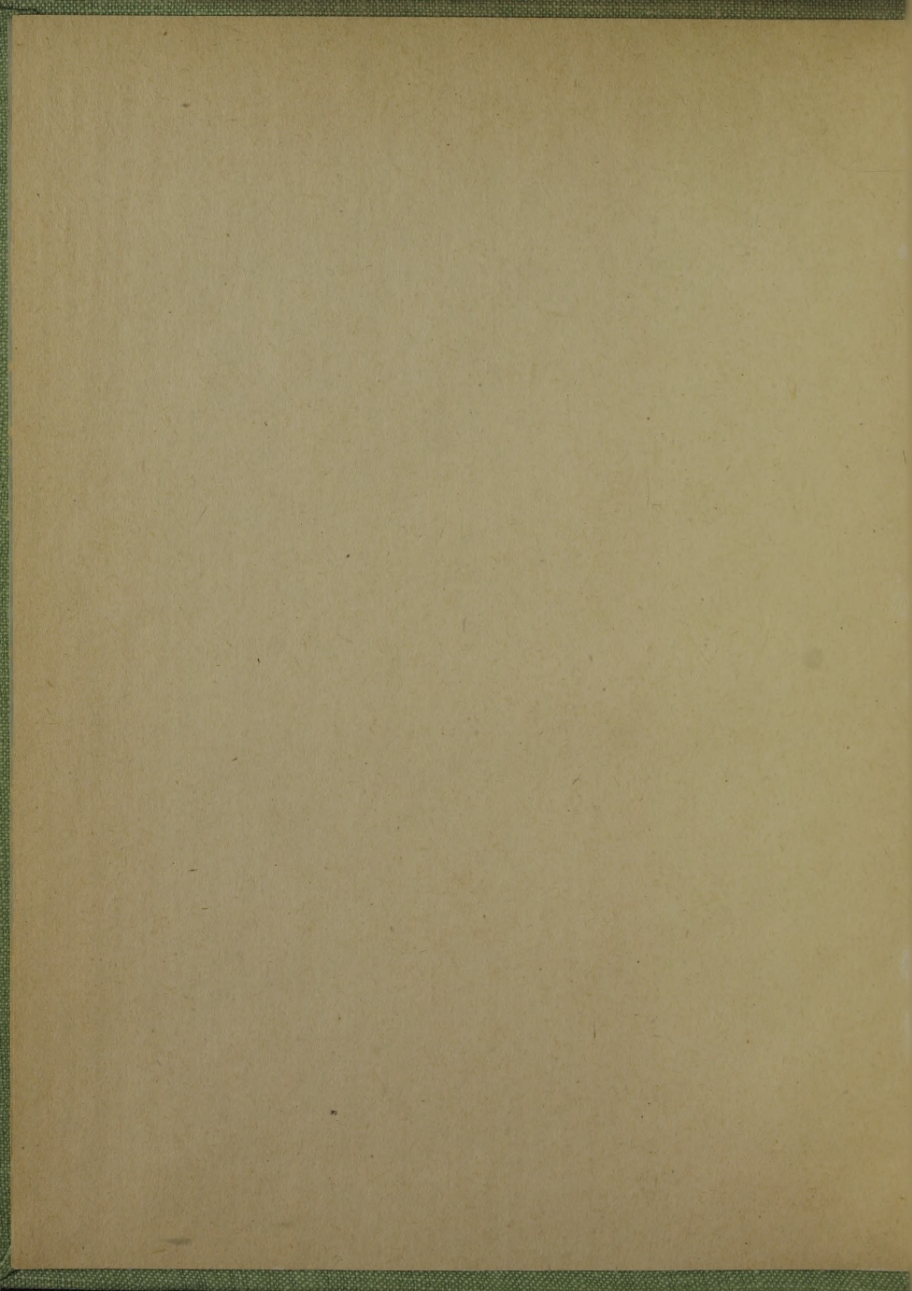
Mierwaldis
Birze

◊ K'A
RAD'AS
STASTS

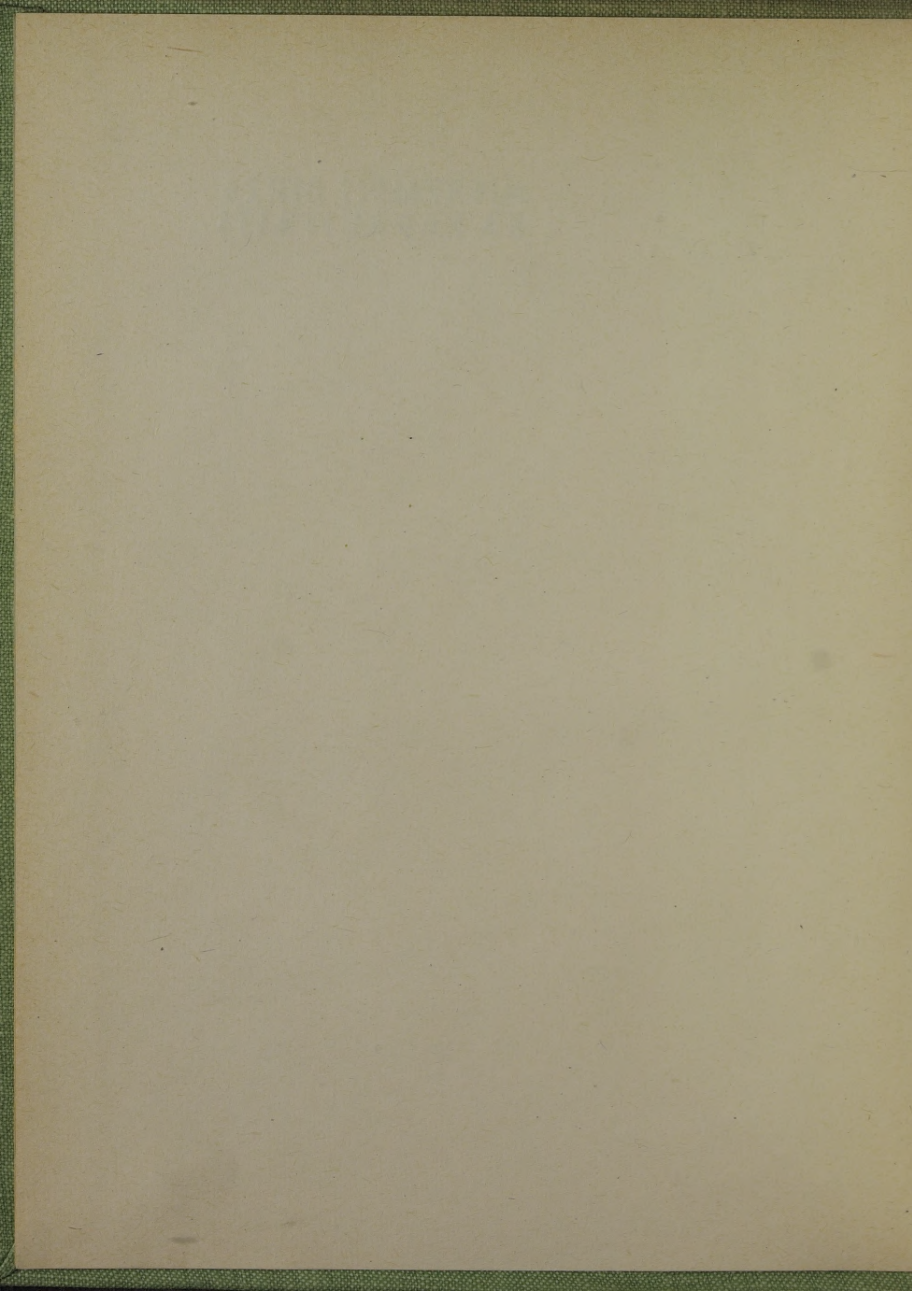
MIERVALDIS BIRZE ◊ K'A RADAS STASTS

35 kap.

4261

MIERVALDIS BIRZE
KĀ RADĀS STĀSTS

L $\frac{62-2}{7}$

L
810c

Miervaldis
Birze

◇ KĀ
RADĀS
STĀSTS

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA
RĪGĀ 1961

Latv. PSR Valsts bibliotēka

L2
BI810

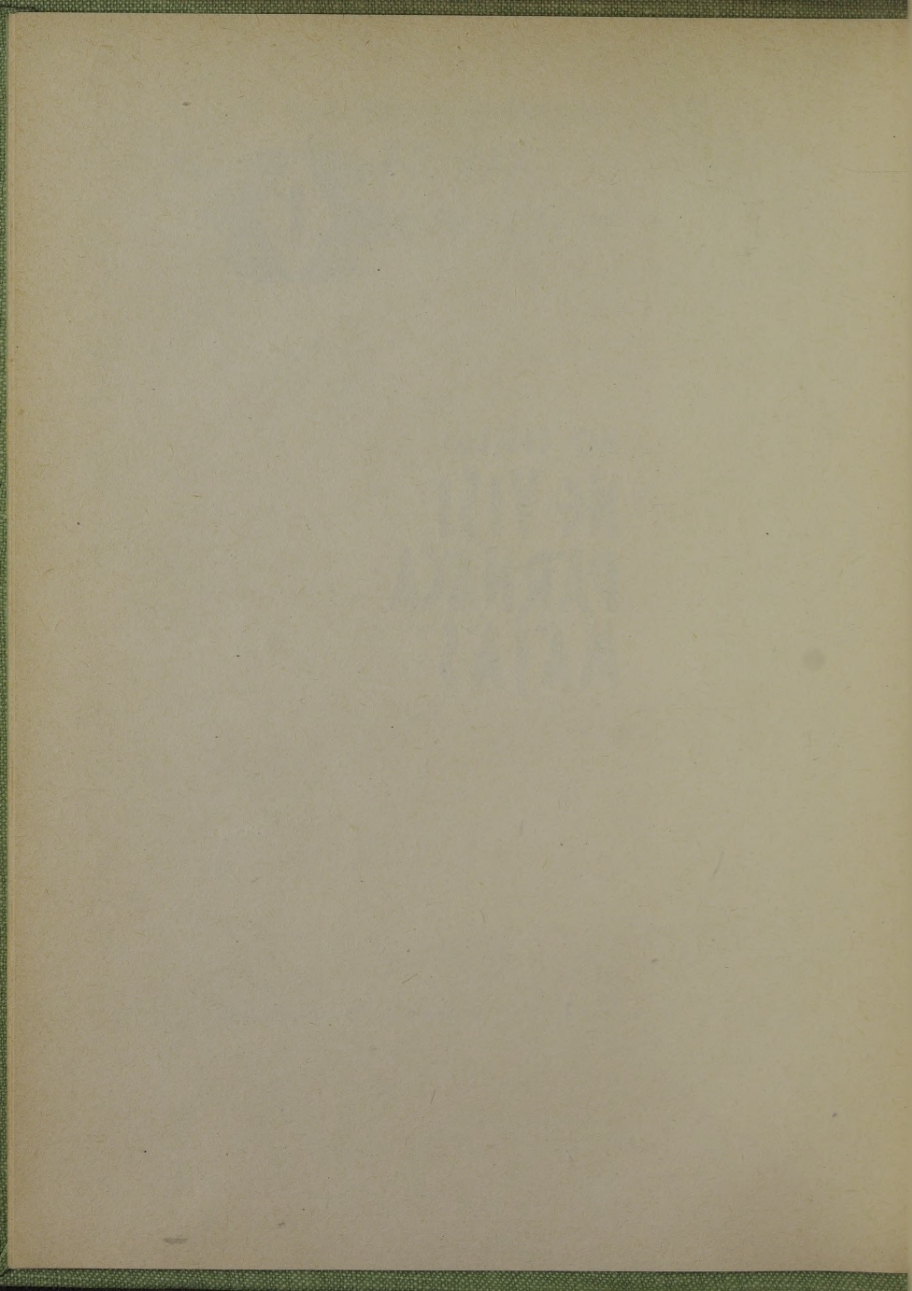
61- ~~75.917~~

0309046614

Maklinieks H. Šeiers

NO CIKLA:
NE VISI
PĀRŅAČA
MAJĀS

7

KARA CEĻA MALĀ

STĀSTS

Jai pēcpusdienā Vidzemes šoseju bieži bombardēja, tādēļ smagā mašīna, kurā, muguru pie šofera kabīnes piespiedusi, sēdēja arī Laura, nogriezās kādā lielceļā. Karte rādīja, ka arī tas ved uz Alūksni, kur vakarā vajadzēja satikties visām trim fabrikas mašīnām. Klēpi Laura turēja savu segās ievīstīto puisīti.

Ceļš ievijās mežā. Tā kā nebija redzami nedz kādi kara

rati, nedz citas satrauktiem cilvēkiem un mantu saiņiem pārpildītas mašīnas, Laura uz brīdi it kā aizmirs, kāpēc viņi jau trešo dienu brauc tālāk no dzimtās Rīgas. Ja mašīnā nebūtu tik saspiesti, ja tā dūšīgā sieva viņai blakus šai karstajā jūlija dienā nebūtu apvilksusi biezu ziemas mēteli ar melnu kotika apkakli, ja tā astoņpadsmitgadīgā meitene pie Lauras otriem sāniem nebūtu tērpusies tikai dzeltenā katūna kleitiņā, kādā var gan pastaigāties pa ielu, bet nevis braukt divi simti kilometrus vaļējā mašīnā, ja vīriem, kas sēdēja pie pakaļējā borta, mugurā nebūtu zilas, siksnām apjotas blūzes un viņi starp ceļiem neturētu kara šautenes, tad Laurai liktos, ka viņi dodas ekskursijā.

Parādījās maza pļaviņa. Pirms diviem gadiem, īsi pēc kāzām, viņi abi ar Rūdi arī piedalījās ekskursijā. Toreiz viņi apstājās tādā pašā pļaviņā. Laurai, dzimtai pilsētniecei, lielu brīnumu un prieku sagādāja tas, ka tur bija taisni tāpat kā tais dzejās, kuras viņa mācījās ģimnāzijā: Latvijas baltie bērzi, zaļā lapu zīdā tērptos zarus nokāruši, domīgi raugās, kur zemes silda saulē savus sarkanos vaidziņus, kur noliektā smilgā šūpojas nebēdīgs sienāzis. Tad viņi noāva kājas un bradāja strautā...

Meitene dzeltenajā kleitā pēkšņi sāka bungot pa šofera kabīnes jumtu.

— Tur! Redzat! Nāk... — viņa kļiedza, cieši skatīdamās kaut kur virs koku galotnēm.

Lielceļa grāvis kādā vietā bija piemētāts resniem egļu zariem. Pāri tiem mašīna strauji nogriezās, bet tūlīt apstājās, jo tālāk pa šauru meža ceļu izbrauktu tikai pajūgs.

Laura, spiezdama pie sevis bērnu, vēl paspēja uzvērt elkonī rokas somu un līdz ar citiem izlēca no mašīnas. Sprādziena gaisa vilnis kā neredzama roka iegrūda viņai krūtīs

un atsvieda pret auto riepu. Blakus nokrita melna valgas zemes pika.

Te cauri lidmašīnas rūkoņai atskanēja divi trīs sausi šāvieni, un šofera kabīnes stikls saplaisāja kā ledus, kuram kāds uzsisit papēdi.

— Šauj... Mežā... Parašutisti, — izbailēs sauca sievietes.

— Nogulieties krūmos! — pavēlēja kāds no vīriešiem zilajās blūzēs. Ar šautenēm rokās viņi devās mežā.

Izbailes uz mirkli sastindzināja Lauru, bet tad no segu vīstokļa izspraucās maza dūrīte.

— Puisīt, nebīsties, — viņa nočukstēja, un izbailes atkāpās skaidras domas priekšā: jāglābj mazais un jāglābjas pašai, jo kas gan bez viņas notiks ar mazo...

Otra lode, atkal no meža nākdama, pārsita motora vāku.

Laura skrēja, kā pati domāja, tālāk no tā biežokņa, kur bija šāvēji. Viņa vairījās no melni rievotajiem bērzu un gludajiem apšu stumbriem. Rokās viņa turēja dēlu un alkšņu zarus, kuri vietām aizsedza ceļu, atbīdīja ar noliektu galvu.

Tā viņa nonāca uz šauras takas, kur miklajā zemē bija govju nagu iespaidumi, un starp tiem šur tur redzēja sīkas bērna pēdas.

Tātad pa šo taku staigāja ganāmpulks ar ganu. No tiem jābaidās nebija. Laura pa pēdām devās dziļāk mežā, bet viņas rokas, kas nebija nesušas neko smagāku par malkas klēpi, drīz nogura un kājas no piepūles sāka trīcēt. Domādama, ka aizskrējusi tik tālu, ka lodes viņus vairs nepanāks, Laura apsēdās uz saules apspīdētas egles saknes. Viņa atspieda muguru pret silto stumbru. Mazais iekunkstējās. Laura rokas somā sameklēja piena pudeli,

Paēdinājusi mazo un ieklausījusies, ka dzirdamas vienīgi sīkas putnu balsis, bet šāvieni apklusuši, Laura nolēma atgriezties pie mašīnas.

Tikko viņa bija pagājusi pāris soļu, uz takas parādījās svešs vīrietis, kas, Lauru pamanījis, apstājās un iebāza roku kabatā. Laura ciešāk piespieda bērnu pie krūtīm.

Svešais bija liela auguma, tērpies pelēkās pašaustās drānās, pastalām kājās. Seju sedza gari, brūni bārdaš rugāji, bet pelēkās acis ar savu skaudro, pat, kā Laurai šķita, caururbjošo skatienu neiederējās citādi it kā saburzītajā ārienē.

— Labdien, — svešais pielika roku pie žokejcepures un, Lauras atbildi nenogaidīdams, jautāja: — Kā jūs te gadījāties?

Laura izstāstīja un prasīja, vai svešinieks nezinot taisnāko atpakaļceļu uz auto.

— Tātad jūs no tās mašīnas, — svešais domīgi atkārtoja. — Taisni žēl, bet mašīna aizbrauca, kad es nācu pa ceļu, — viņš līdzjūtīgi teica.

— Aizbrauca... Bet vai tā bija tā pati? — Laura drebošu balsi jautāja.

— Jā, tā pati. Pelēks fords, un šofera kabīnei sašauts labais stikls.

— Ko nu... Man jātiek Alūksnē. Mēs ar vīru rīt brauksim tālāk. Es iešu kājām...

Svešais vērtējoši noskatīja Lauru, bet tā savā dzeltenajā putekļu mētelī ar savilkto jostu, tīru, baltu seju, kurā izbie-dētas raudzījās platas, zaļģanas acis, izskatījās pavisam sika un meitenīga. Ja kuplos, sarkanbrūnos matus lakatiņa vietā segtu zila ģimnāzistes berete, tad liktos, ka viņa vēl skolniece. Tikai izteiktās krūšu formas un bērns, kuru Laura turēja ar maigām rokām, liecināja, ka viņa ir māte.

Svešais pasmaidīja.

— Jūs pati varbūt aizietu, bet ar nešļavu ne. Divdesmit viens kilometrs, un paskatieties, — viņš norādīja mežā, kur tikai retās vietās vēl slīpi saules stari zeltīja zaļās mētras, — pēc pāris stundām būs tumšs.

— Kā tad es nokļūšu... — Luras acīs rīcās asaras.

— Nāciet man līdz. Sajūgsim zirgu un jūs aizvedīsim. Ir jau jāpalīdz, — svešais pārliecinoši teica.

Laura bija nogurusi. Savā mūžā pirmo reizi būdama viena, bez tuva cilvēka, vakarā sveša meža vidū, no kura vēl pirms stundas kāds varbūt tēmēja uz viņu...

— Paldies. — Luras acis, kurās vēl mirdzēja asaras, pateicīgi un ar uzticību raudzījās svešajā. — Mēs, Uldi, brauksim pie tēta, — viņa noglaudīja bērna vaidziņu. Tas nekā nesaprata, bet pasmaidīja, jo arī mātes sejā redzēja smaidu.

— Iesim. Dāmas pa priekšu. — Svešais norādīja virzienu un pats sekoja pāris soļu atstatu.

Viņi gāja pa ganāmpulka taku, tad — labu gabalu pa meža ceļu, kur zaļo zāli bija pārgriezušas divas melnas ratu sliedes, līdz iznāca kārklu puduriem pieaugušā pļavā. Aiz tās atradās lauku sēta. Tur virs sarkana šifera jumtiem pletās plaši, ēnaini kļavu zari. Laura ievēroja, ka pie mājas lieveņa izkārti, laikam balināšanai, pāris garu dvieļus.

Tagad svešais gāja pirmais. Lievenī iznāca cienīga, padrukna sieviete, apsējusi tūru, zili svītrotu priekšautu. Iesirmie, vēl kuplie mati virs galvas bija savīti smagā mezglā, kuru saturēja lielas kaula adatas.

Uzacis savilkusi, viņa stingru skatu raudzījās sievietē ar bērnu uz rokas.

— Tu, Harald, pārnāci? — smalkā balsī viņa vaicāja Luras pavadonim.

— Jā, mamma, pieņem ciemiņu, — tas atteica.

— Jūs laikam arī bēgāt no... — mamma līdzjūtīgi sacīja, bet Haralds, paņēmis mammu zem rokas, viņu pārtrauca:

— Cik tu gan esi ziņkārīga. Jūs mirklīti atvainojiet, tur ir sols, piesēdiet, — Haralds uzaicināja Lauru un ieveda mammu istabā.

Nogurušās kājas pašas saliecās ceļos. Laura apsēdās zem kupla ceriņu krūma un sāka iztīt mazo. Aiz ceriņiem kāds skaļi iešņācās. Laura satrūkusies atgriezās, bet tās bija tikai smagi pieēdušās govīs, kuras spridzīgs puika dzina uz laidaru.

Haralds, kura seja zem bārdas rugājiem varēja būt gan divdesmit, gan trīsdesmit gadus veca, iznāca un aicināja Lauru istabā.

Pa stiklotām divviru durvīm viņa iegāja plašā, laikam šīs mājas goda istabā. Istablietas te bija divējādas: kumode ar spoguļi, garkājainais puķu galdiņš, kura virsotnē asperāgs ar nolaidenajām stīgām atgādināja zaļu zirnekli, un bron-zētiem ķeburiem izgreznotā petrolejas griestu lampa šķita no tiem laikiem, kad Haralds mammai taisīja pūru, bet platā tahta, apaļais galds un radiogaldiņš bija pirkti jau Haralds laikos. Virs klavierēm pie sienas bija mammas ģimmetne. No otra rāmja, aiz kura bija aizspraustas pāris egļu skujiņas, raudzījās pusmūža vīrietis stāvā apkaklītē.

Laura apsēdās un aijāja Uldi.

Bārdainais Haralds tagad bija apvilcis labi izgludinātu virskreklu. Gludie, glīti apgriezti mati, bārda, stīvinātais virskrekls, pastalas — šķita nesaderīgi, bet kara laikā iet visādi, Laura nodomāja, vai es pati labāka.

Kāda ir Laura, to vērtēja Haralds ar mammu. Haralds vēroja viņas slaidās, īsās zeķēs un biezzoļainās korpēs tērtās kājas, koptās rokas, bet mamma ievēroja, ka viešņa nēsā zelta gredzenu, kurā mirdzēja nelieli briljantiņi, un vēl nodo-

māja, ka seja tik balta svešajai izskatās tādēļ, ka mati bronzas krāsā.

— Jūsu aizvešanu nokārtosim. Noteikti. Mums būtu mazliet jāiepazīstas, — ierosināja Haralds. — Kā mani sauc, to jau jūs no mammas dzirdējāt.

— Mans uzvārds Lubāniete.

Haralds, skatīdamies papirosa pelnos, kā pie sevis konstatēja: — Tātad jūs gribat nokļūt Alūksnē pie vīra un tad abi uz Krieviju.

— Jā. Vācieši, kas dzīvoja pie mums, nekad nav latviešus atzinuši par cilvēkiem. No mūsu kursa viens, Menzenkamfs, aizbraucot teica, ka nākot atpakaļ un tad mācīšot mūs cienīt dižciltību. Un kas viņš bija, melderā dēls no igauņu robežas puses, — dzīvi paskaidroja Laura. — Mans vīrs saka, ka dzīvību neatdošot bez cīņas.

— Atvainojiet par ziņkāribu, kas ir jūsu vīrs? — interesējās Haralds.

— Mans vīrs ir fabrikas «Rotors» direktors.

— Ak «Rotorā» direktors, — ar cieņu atkārtoja Haralds. — Tad komunisti, vai ne?

— Nuja. Jau sen, — apstiprināja Laura.

— Paga, paga. Vai tas nav tas pats Lubānietis — Saeimas un Augstākās Padomes deputāts? — atcerējās Haralds.

— Tas ir mans vīrs, — ar zināmu lepnumu Laura apliecināja.

Haralds piecēlās un, smaidīdams pa visu bārdaino seju, paklanījās Laurai. — Mamma, «Mareņos» vēl nekad nav bijis tāds gods — uzņemt deputāta dzīvesbiedri un viņa dēlu. Mamma, pacienā mūs ar vakariņām.

— Vai nebūtu labāk braukt tūlīt, — ieminējās Laura, pamezdama skatienu logā. Saule dzeltenajās vakara debesīs vairs tikko turējās vīrs koku galotnēm.

— Nebēdājaties, vasaras vakari ir gari. Paēdisim. Domājiet arī par jauno deputātu, — iebilda mamma, iziedama virtuvē.

Laura viņai sekoja. Pie plīts kāda sieviete kāsa katlu, un balti, pēc kartupeļiem smaržojoši tvaiki vijās ap sievietes rokām.

— Tu, Alise, apkalpo ciemiņu, tā ir deputāta kundze, dod nomazgāt rokas, — mamma pavēlēja, paņēma kādus šķīvjus un abi ar Haraldu izgāja.

Alise atlika kartupeļus garoties un pievērsās Laurai. Alise bija lokana pusmūža sieva izbalējušā, zaļganā kleitā. Līdz pleciem kailās rokas bija iedegušas un stipras. Zilās acis ar interesi vērās Laurā.

— Ko kundze vēlēšies?

— Es, es nekā... Vai nevarētu dabūt ūdeni — man jāizskalo dēla drēbītes.

Alise apskatījās. — Spainis tukšs. Tūlīt.

— Dodiet, dodiet. Es pati atnesīšu. Kur jums aka? — Laura dūšīgi ķērās pie spaiņa.

Alise kā izbrīnījusies noskatījās uz mazo «deputāta kundzi», kas vienā rokā turēja spaiņa stīpu, otrā bērna drēbītes un tad silti pasmaidīja. — Dodiet vien, es pati. Te bļoda. Te ziepes.

Drīz mamma aicināja Lauru pie galda. Tur bija kartupeļi, sviests, piens, šķiņķis un Haraldam krūze alus.

— Lai nu karš ko karš, bet mēs uz Jāņiem izbrūvējām mucu miestiņa un priecīgi ligojām. Senču tikums. — Haralds pacēla krūzi.

Laura gan nesaprata, kā šais Jāņos varēja priecāties, bet varbūt laukos cilvēki jūt kaut kā citādi.

Uldis dūšīgi ēda kartupeļus ar biežpienu. — Ēd, dēls,

lai nu mums katru dienu būtu tāda kara maize. — Laura cēla karotīti pie mazā lūpām un grūti nopūtās.

— Jūs jau gan neko nestrādājat. Vai arī bijāt partijā? — taujāja Haralds.

— Partijā nebiju. Man arvien ir bijis žēl, ja kādam iet grūti, bet, ka ir tāds sociālisms, to es uzzināju tikai no vīra. Es jau ceturto gadu mācos konservatorijā, klavieru klasē.

— Ja jūs māksliniece vien esat, kāpēc tad jums jābrauc prom, — brīnījās mamma, triepdama medu uz sviestmaizes.

— Es negribu pie vāciešiem. Un kā var šķirties no vīra? — to Laura pateica vienkārši, bet arī ar lielu pārsteigumu, ka kāds varējis tā jautāt. Izbrīnīta viņa uzskatīja mammu.

— Nujā, visādi jau ir, — pēc īsa klusuma novilka mamma.

— Vai ne, dēls. Un, tā kā tu nevari iztikt bez manis, tāpat kā es bez tevis, tad braucam abi. Kamēr pats neesi precējies... — Laura lepnā mīlestībā čubināja mazo.

Alise novāca galdu. Laura pateicās par vakariņām un izgāja Alisei līdzī virtuvē, lai apmazgātu Uldi. Kalpone sāka skalot traukus. Laura nolika mazo un grasījās Alisei palīdzēt. — Dodiet es nomazgāšu, mēs arī ēdām.

Alise noraidīja. — Tas, kundzīt, nav grūtākais darbs. Jums, nabadzītei, pašai tagad tik daudz rūpju.

Te ienāca bārdainis.

— Zināt, atpūšaties tur, lielajā istabā. Es apskatījos — ielūzusi ratu ass. Es aiziešu tepat pie kaimiņa, viņam ir jauna līnijdroška. Aizvedīsim, droši aizvedīsim.

Mazais sēdēja uz tahtas un spaidīja gumijas zirdziņu. Laura skatījās ārā pa logu, kur vakara vēsma gausi kustināja jau dziļā krēslā nomelnējušos ceriņu zarus.

Viņi abi paēduši, zem pajumtes, bet, dievs sargi, kā Rūdis

Alūksnē tagad uztraucas! Varbūt viņš pat izbraucis Lauru meklēt un maldās pa mežu tāpat kā pirmīt viņa ar dēlu...

Šķita pagājis jau ilgs laiks. Ģimetnei pie sienas vaibstus vairs nevarēja atšķirt. Grūti bija te nosēdēt. Viņa piecēlās. Varbūt tiešām iet kājām.

Te no lieveņa ienāca Haralds un vēl kāds vīrs. Cik krēslā varēja redzēt, tas bija ap trīsdesmitiem, uzkumis, lempīgu gaitu, it kā visu dienu staigājis salicis aiz arkla. Sejai garais deguns ar pilnīgo apakšlūpu piešķīra vienaldzīgu izteiksmi.

Haralds šķita kustīgāks nekā pirmīt. Viņš nosēdās tik cieši Laurai blakus, ka tā, lai izvairītos viņa kājas pieskāriena, atvirzījās pašā tahtas stūrī. Laura sajuta degvīna smaku.

— Zināt, cien. deputāta kundze, mums, tas ir, jums, laimējās. Es jau sameklēju drošku, bet tad iedomājos — vēl labāk, ja jūs brauktu ar auto. Mēģināju piezvanīt uz Alūksni. Kā tad, telefons darbojas. Zvanīju uz izpildkomiteju, partiju un — pēdīgi jūsu vīrs rokā. Tas, jūs izmeklējies, jau taisījās rīkot ekspedīciju. Izstāstīju smalki, kur jūs esat. Un zināt, viņš saka, lai jūs šovakar pa tumsu nebraucot, mežos esot bandīti. Rīt ar gaismiņu būšot klāt vai nu ar mašīnu, vai ar motociklu. Viņš domā, vācieši vēl tālu. Labi, vai ne?

Laurai acumirkli izgaisa nepatīkamā sajūta, ka mājas-tēvs iereibis. Viņa piecēlās un augstu gaisā pacēla arī Uldi.

— Tētis zina, kur mēs esam! Drīz mēs redzēsīm tēti!

— Jā, jā, — piekrita Haralds. — Mums arī liels prieks. Jēkab, ieļej vēl vienu. Atvainojiet mūs, bet ar tiem kara laika uztraukumiem.

Jēkabs izņēma no kabatas pusstopu. Abi iemeta un ērti iezvēlās tahtā. Haralds uzsmēķēja un, gribēdams vēl kāpināt labsajūtu, griezās pie Lauras:

— Tad jūs esat konservatoriste un labi spēlējat klavieres. Skaidrs. Vai jūs nebūtu tik laba un neiepriecinātu arī mūs,

teiksim, pēc pašas izvēles. Mēs ar mammu ļoti milam muziku, Jēkabs arī klausītos.

Laura mazliet sarāvās, jo šķita saklausīja Haralda balsi pavēli, bet droši vien tas tā nebija. Iereibis cilvēks reizēm sarunā diez ko. Viņa nolika Uldi, kuram miega vīriņš jau kaisīja acis smiltis.

Spēlēt? Jā, ja viņa būtu viena pati, tad kāda melodija būtu mīļa māsa, kurai varētu uzticēt savus pārdzīvojumus. Bet tagad? Divi iereibuši vīrieši...

Ienāca mamma. — Jā, mēs reti dzirdam labu mākslinieku, — viņa pievienojās Haraldam.

— Es jau neesmu laba. — Laura vēl kautrējās.

— Lūdzu, lūdzu. — Mamma paņēma viņu aiz elkoņa un pieveda pie klavierēm. — Vai iededzināt gaismu?

Laurai bija neērti atteikt. Šķita, mammai tiešām sagādātu prieku viņas spēle. Un tad — viņa taču šiem ļaudīm bija pateicīga par glābiņu un pajumti.

— Nē, gaismas nevajag, — Viņa negribēja redzēt Jēkaba trulo seju, kuru tagad aizsedza vasaras nakts krēsla.

Vispirms Uldim «Aijā, žūžū, lāča bērni», tad, domājot par drīzo tikšanos ar Rūdi, «Mēnesnīcas sonātes» pirmo daļu. To viņa spēlēja pirms trim gadiem kādā audzēkņu vakarā, pēc tam saņēma ziedus, kuros bija maza vēstulīte. Sekoja iepazīšanās ar jauno inženieri Lubānieti, kas strādāja Rīgas uzņēmumu valdē.

Maigās skaņas lidoja līdzīgi krītošām lapām klusā mēnesnīcā, kuras pamazām nogulstas rāmā ezera līcī.

Un tagad? Tagad vīrs ar šauteni rokās atkāpās no Rīgas, viņa ar mazo dēliņu ies tam visur līdzī.

Pustumšajā istabā, atskanēja cita melodija. Tā kļuva arvien trauksmaināka. Tur varēja saklausīt izbiedēta bērna saucienu, kad tas kļaujas pie tēva krūtīm lielās baismās, tur atskanēja

arī vilinošas meža laumu balsis, tās mainījās ar biedinājumu, līdz dziesma pārtrūka drūmā akordā.

Beigusi Laura mirkli klusu sēdēja, salikusi rokas klēpī.

— Jūs protat, — atzinīgi atsaucās mamma. — Tas ir «Mežatēvs», vai ne? Zināt, kad es mācījos Maldoņa ģimnāzijā, es arī spēlēju klavieres.

Haralds piecēlās un paklanījās. — Paldies par patiesu mākslas baudījumu. Iesim, būs jau pusnakts. Es jums parādīšu naktsmītni.

Laura paņēma klēpī aizmigušo Uldi un sekoja Haraldam. Pagalmā vēsā nakts rasa ceļmallapiņas bija nokrāsojusi sudrabaini zaļas. Augļu dārza malā bija veca, guļbūvē celta māja. Tās vienā galā — vāgūzis. Haralds uzrāva sērkokociņu, un Laura kāpa pāri ratu ilksīm. Tad viņa sataustīja gludu margu un uzkāpa bēniņos, mazā jumta istabiņā. Haralds atkal uzrāva sērkokociņu un aizdedzināja petrolejas lampu.

Istabā stāvēja galdiņš, brūni krāsota koka gulta. Gar vienu sienu līdz pašiem griestiem bija iebūvēti plaukti.

— Paldies par jūsu rūpēm! Te mēs saldi gulēsim. — Laura noliecās un novietoja mazo zem segas.

Pēkšņi atskanēja uzklieziens: — Atdodiet ieročus!

Izbijusies viņa atgriezās.

Haralds izslējies stāvēja pie durvīm, pagriezis pret Lauru revolveri.

— Kādēļ... kādēļ jūs jokojat? Lūdzu, neuzmodiniet bērnu, viņš visu dienu nav gulējis.

— Ieročus! — atkārtoja Haralds, un nu Laura saprata, ka joku te nav. Atspiedusies pret gultas malu, viņa pavēra rokas somu. Tur redzēja drēbju gabalus, pustukšu piena pudeli un alumīnija krūzīti.

— Man nav... Jūs varbūt domājat, ka man ir nauda...

Haralds tagad ticēja, ka Lubānieša sievai ieroču nav.

— Sēdīet! Jums trīs kājas, — viņš rikoja ar likteņa lēmēja augstprātību. — Neatļaujieties mani apvainot. Naudas man varbūt ir vairāk nekā jums. Man vajag jūs.

Laura ievaidējās un gribēja pieķerties Uldim, it kā dēls, lai arī vēl mazs, spētu viņu pasargāt.

Haralds pasmīnēja. — Neesat iedomīga. Es neesmu boļševiks, kas atzīst kopējas sievas. Es jums īsi paskaidrošu stāvokli. Rīt te būs vācu karaspēks un latviešu valdība. Katrs, kas bēg no Latvijas, gan zina, kāpēc. Tie ir latviešu tautas ienaidnieki. Vajadzēs pasēdēt, — Haralds tiesneša balsi sludināja. — Un jūs kā komunista un deputāta sieva neesat tik nevainīga kā . . . kā konservatoriste. Jūs varēsiet mums daudz pastāstīt, un jūsu vīrs vēl vairāk. Jā, jā, es pirmīt noorganizēju. Jūsu vīrs tiešām rīt būs klāt, un tad mēs, aizsargi, viņu sagaidīsim ar goda vārtiem. Kā jūs domājat, vai vācu pavēlniecība nebūs man pateicīga par dzīvu deputātu? Starp citu, vai viņam nav fotoaparāts? Es gribētu nobildēties un tad nodzīt bārdu reizē ar boļševiku laika mežona dzīvi. Jūs saprotat — man noņēma divdesmit hektārus! Laupīšanai nu beigas! — viņš pacēla dūrē sažņaugto revolveri.

Stīvu skatienu Laura vērās svešniekā, rokassomas saite izslīdēja no viņas pirkstiem, un uz grīdas noripoja alumīnija krūzīte.

— Nedomājiet ar saplēstu palagu nolaisties pa logu. Tur lejā zem ābeles sēž Jēkabs, un drīz būs klāt vēl citi. Palīgus nesauciet, te dzīvo tikai Alise. Saldus sapņus!

Haralds no ārpuses noslēdza durvis.

Viņa ir sagūstīta, viņu un dēlu ieslodzīs cietumā . . . Rūdis, pēc abiem braukdams, ieskries slazdos. Viņš nepadosies. Viņu nošaus . . . Cietuma pelēkajās sienās, kur pie griestiem ir mazs, aizrestots lodziņš, pie maizes un ūdens Uldis nobālēs kā tumsā audzēta puķīte . . .

Nē... Kā tas iespējams? Savā divdesmit trīs gadus ilgajā mūžā viņa nav pateikusi nevienam pat launu vārdu. Viņas vecāki, abi skolotāji, audzināja viņu tīri, cieņā pret katru cilvēku. Nevar būt...

Viņa piesteidzās pie durvīm un paraustīja lauku kalēja kalto veclaicīgo dzelzs rokturi. Aizslēgtās durvis liecināja, ka var gan būt... Viņa metās pie loga.

Tiešām, zem kāda koka sēdēja uzkumpis stāvs, un pret stubru bija atslīta šautene.

Laura sakņupa blakus Uldim un sāka neatturami raudāt, bet mazais, kas ar saviem pusotra gadiem zināja tikai to, ka pasaulē ir māte un tā viņu pasargā no visa, gulēja mierīgi.

Laura raudāja ilgi, jo viņa nezināja, ko citu darīt. Kad pažobelē iečirkstējās circenis, viņa aplusa. Tad viņa izdzirda, ka noklakšķ durvju rokturis. Laura redzēja, ka no ārpuses kāds to nospieda, bet durvis neatvērās.

Laura izbijās, jo zināja, ka apkārt ir ienaidnieki.

Pēc brīža kāds uzmanīgi iebīdīja atslēgu, un nu durvis bez skaņas pavērās. Istabā ienāca Alise, pielika pirkstu pie lūpām un palika stāvēt kakta puskrēslā.

— Runāsim klusu, — viņa čukstus brīdināja.

No tā Laura saprata, ka Alise nav tāda kā Haralds.

— Man jūsu žēl, kundzīt. Bēdziet! Paga, tūlīt vēl ne. Mans puika ieslodzīs ganu suni, kamēr jūs aizejat. Otrs suns piesiets pie mammas istabas durvīm.

Alise runāja mīli, kā bērnībā Lauras māte. — Kad es pirmīt virtuvē redzēju, man kļuva jūsu tā žēl, jo es redzēju, ka jūs esat laba un... un tāda kā ogojot vilku biezoknī nomaldījies bērns.

— Bet kā jūs to... uzzinājāt? — Laura čukstēja.

— Kundzīt, nav labi, bet es, pie saimniekiem dzīvodama, esmu iemācījusies sevi sargāt un šad tad noklausīties. Es

manīju jau tad, kad Haralds ar mammu pirms vakariņām sarunājās, un es noklausījos, ko šis piedzēries te plātījās. Nav jau labi — šai istabā rudenos glabā ābolus, un mans puika ir pierīkojis atslēgu. Vai es nelamājos, bet šis katru dienu iznes vienu ābolu, jo skolā teikuši, ka viena ābola dienā pietiekot, lai cilvēks būtu veselīgs. Vairāk ne. Te būs drēbītes, — Alise no priekšauta izņēma Ulda krekliņus, kuri vakarā palika virtuvē žāvējoties. — Kas zina, cik garš jums ceļš... Un te būs pudele piena. Ņemiet, ņemiet, ne sev, bet mazajam. Es zinu, kas ir grūtums.

Laura drēbītes un pudeli novietoja rokassomā un apvilka mēteli. — Bet kā jūs pie tāda dzīvojat?

— Kundzīt, kur tad gājējam ir labāk? Te ir seklās kūtiņas un vecākais puika tepat iet ganos, es varu viņu apkopt. Bet kāds viņš zvērs, to tikai tagad redzu. Jā, mans puika teica, ka jūsu vīrs esot liels inženieris, viņš lasa avīzes. Puika arī rudenī taisījās uz arodskolu. Nu tas karš...

Durvis bez trokšņa pavērās.

— Māt, — kāds klusu sauca.

Alise izgāja, bet drīz atgriezās. Viņa izstāstīja, kur Laurai iet, un abas nokāpa vāgūzī.

— Grūti jums būs, bet atpūties, gan labi cilvēki aizvedīs, un varbūt vīru satiksiet ceļā. Ejiet nu, kamēr vēl tumšs.

Laura mirkli pieklāvās Alisei kā senāk mātei.

— Es vienmēr domāju, ka pasaulē ir tikai labi cilvēki, tādi kā jūs.

Tad viņa aizgāja ar Uldi uz rokas. Zēns, dienu noguris, nepavēra ne aci.

Alise atgriezās jumta istabā, nopūta lampu un atvēra logu. Jekabs uzmanīgi vēroja, ka gūsteknes stāvs grozās gar logu, un tāpēc nepiegriezta uzmanību sunim, kas pie mammas lieveņa sāka riet, izdzirdis, ka kāds zogas cauri dārzam.

Pēc brīža Alise aizvēra logu, aizslēdza durvis un nogāja savā istabā.

Nakts pirms rīta ausmas bija vēl tumša, un Laurai bija baigi, bet rēja suns, un, bīdamās, ka bēgšanu varētu atklāt, viņa steidzās.

Aiz dārza taka ievijās mežā. Laura sarāvās, jo kāds pie-skārās viņas plecam. Apspiedusi kliedzienu, viņa pagriezās uz to pusi, bet tas bija tikai nepamanīts alkšņu zars.

Vienreiz viņa paklupa, un pēc tam, lai atkal kurpe neķertu kādu sakni, cēla kājas augstu, un šķita — viņa steidzas kādas dīvainas dejas soļos.

Aiz meža viņa izgāja uz šaura ceļa. Pa to iešana bija vieg-lāka. Te kādā krūmu ielokā baltajā miglā sakustējās tumšs stāvs. Laura gribēja skriet, bet kājas kļuva mēmas un neklau-sīja.

Tikai, kad lielais stāvs skaļi nopurinājās un nopūtās, Laura pirmo reizi atviegloti sevī pasmaidīja. «Tā iet pilsētniekam, kas pat zirgu lāga nepazīst.»

Viņa steidzās tālāk. Vīrs snaudošajiem kokiem debesīs jau varēja izšķirt garas mākoņu strēles — nakts atkāpās.

Smilgas uz viņas kājām purināja vēsas rāsas piles, un ze-ķes izmirka pavisam slapjas, bet patlaban viņai nesaltu arī tad, ja viņa basām kājām bristu pa sniegu, jo pie savām krū-tīm viņa nesa dēlu projām no briesmām un steidzās pretim vīram, lai glābtu to no nodevīga uzbrukuma.

Viņa iznāca uz Alūksnes ceļa un, pirms devās tālāk, nolēma atpūsties.

Nolikusi Uldi sev blakus, viņa sēdēja un atviegloti domāja, ka mežs jau aiz muguras. Tur gan likās, ka katrs krūma zars ir ļauna mežagara roka, kura grib izraut dēlu no viņas ap-skāvienu.

Suns pie mammas durvīm rēja ilgi. Mamma pamodās un, kā jau nemierīgos laikos, nolēma pārlicināties, vai viss kārtībā. Viņa aizgāja pie Jēkaba. Tas teica, ka vēl nesen redzējis svešo sievieti grozāmiem pie loga.

No guļasvietas siena šķūnī ieradās arī Haralds un teica, ka pēc stundas būšot klāt citi aizsargi. — Viņu faktiski vajadzētu pa to laiku iemānīt pagrabā, pašai būs drošāk, — sprieda Haralds. — Jāaprunājas.

Uz viņa klauvējumu jumta istabiņā neviens neatsaucās. Durvis atslēdzis, viņš sāka kliegt.

— Projām! Jēkab, ko tu gulēji!

— Es saku, pa logu nav ne sikspārnis izlaidies, — tas pārsteigts murmināja. — Un tu saki — caur aizslēgtām durvīm . . .

Mamma ātri aptvēra stāvokli. Viņas seja tikko jaušamās rīta blāzmas gaismā kļuva jaunāka un spraigāka. Lūpu kaktiņi cietā vaibstā noslīdēja uz leju. Asu skatienu viņa uzlūkoja Haraldu, kas nolaida acis. Nosodīdama viņa kratīja galvu.

— Nujā, tu vakarā esi izplātījies tās dāmas priekšā.

Haralds nekā neiebilda.

— Nevarēji vis pagaidīt līdz rītam. Nebūtu lielījies, viņa gulētu mierīgi un tu arī. Bet tagad? Viņa skries uz Alūksni. Un, ja šodien vācieši neatnāk, tad mums būs pirts. Jūs ar flintēm ieskriesiet mežā, bet ko es? Kas sargās mājas un mantu?

Brīdi visi klusēja.

— Tagad tu parādi, ka neesi trīspadsmit, bet trīsdesmit gadus vecs. Dzērumu izgulēji? Čekā sēdēt negribi? Uz karstām pēdām seko taī dāmai. Skaidrs?

Haralds saprata. — Iesim Jēkab! Tev tāpat būs mēsli, ja šī aizbēgs.

Tas brīdi kā zirgs kustināja glēvo apakšlūpu.

— Velns viņu zina, ja viņa tika ārā no aizslēgtas istabas... Vai viņiem te nav kādi spiegi? Vajadzētu labāk laisties...

— Es nevaru atstāt mājas un iedzīvi. Tavējie tāpat. Tā dāma Alūksni nedrīkst sasniegt, — viņu dzedri pārtrauca mamma.

Jēkabs uzmeta šauteni plecā, un abi aizgāja, galvas nodūruši, cenzdamies ceļa smiltis uzskatīt kādu mazu sievietes pēdu.

Un tur, kur brīdi atpakaļ Laura no meža iznāca uz «Mareņu» mājas ceļa, abi ieraudzīja mitrajā grāvmalā divas mazas pēdas, kuras bija iespiedusi kurpe ar kantainu purnu.

— Tās ir tās dāmas cūkādas kurpes, — norūca Haralds, un abi pielika soli, it kā būtu atraduši ne cilvēka, bet brieža pēdas un tik retu mediījumu neparko negribētu palaist.

Kur pie Alūksnes ceļa beidzās mežs un krūmi, simts soļus tālāk viņi pamanīja Lauras dzelteno mēteli.

Atpūtinājusi rokas, tā paņēma dēlu un sāka iet.

— Stāt! — iebļāvās Jēkabs.

Laura pameta skatienu atpakaļ un tad sāka skriet.

Rikšoja arī abi vīri, bet tuvāk sievietei netika.

— Muļķi, ko tu viņu nobaidīji, — aizelsies šņāca Haralds. — Aiz ceļa ir grava, tīrais čūskulājs. Ja viņa ieskries tur, neatradīsim. Šauj nost!

Jēkabs pameta uz Haraldu tādu kā bailīgu skatienu. — Bet sieviete...

— Lempī, tas taču ir karš, tagad ir karš, — apstādamies atkārtoja Haralds caur sakostiem zobiem. — Tas ir boļševiks, ja? — viņš izstiepa roku uz bēgļa pusi. — Zeme jau prom, noņems dziesmu arī. Tavu jaunsaimniecību arī netaupīs. Tas ir karš. Ātrāk!

Abi apstājās, nopietni saskatījās, tad Jēkabs noņēma no pleca šauteni. Haralds izvilka revolveri un, lai tēmēšana būtu drošāka, atbalstīja to kādā bērziņa zaru žāklē.

Laura vēl skrēja.

Abi notēmēja, un gandrīz reizē atskanēja divi šāvieni. Sieviete sagriļojās, zemē nokrita segu vīstoklis, un tam blakus saļima arī viņa pati.

Abi vīri iznāca uz ceļa.

— Viens komunisti mazāk. Tā vairs neziņos nevienam. Novāksim un laidisimies atpakaļ uz māju gaidīt deputātu, — Haralds teica.

— Viņai uz pirksta bija zelta gredzens... — atcerējās Jēkabs, izvilkdams no stobra tukšo patronu.

Te no otras puses ceļa likumā parādījās smagais auto pilns ar cilvēkiem un ātri tuvojās viņiem. Šāvēji ieskrēja mežā.

Auto pieturēja pie pakritušās sievietes. No tā izlēca vairāki vīri ar šautenēm rokās.

— Tie divi plukatas, kas iebēga mežā, ir viņu nošāvuši, — drūmi piebilda iesirms vīrs vadmalas svārkā, apskatījis svešo sievieti, kuru bija ķērušas divas lodes.

Palīdzēt vairs nebija iespējams. Mazo iecēla mašīnā, kur to sāka auklēt kāda sieviete.

Mirušās rokassomā starp citiem dokumentiem atrada pasi un vīrieša ģimetni.

— Tas ir deputāts Lubānietis. Tātad... — braucēji noprata, kāpēc uz ceļa sakrājušās asiņu paltis.

Auto bija pārpildīts cilvēkiem un mantu saņiem. Tuvumā neredzēja nevienu māju, nedz dzīvu dvēseli, kurai varētu uzticēt aizvadišanu pēdējā gaitā, tāpēc nolēma nošauto apglabāt tepat.

Kapu izraka pie liela bērza meža malā. Tur zālē bija daudz sarkanu zemeņu, bet nebija vairs Lauras, kas par viņām priecātos...

— Pagaidiet, — teica iesirmais vīrs, kad viss jau šķita sagatavots apglabāšanai. — Kad jau dzimtenes smiltis... glabā tā, — un viņš, salauzījis egļu zarus, ar zaļām skujām izspraudīja kapu.

Pārklājuši mirušajai pašas mēteli, viņu ieguldīja kapā. Smiltis krājās uz Lauras krūtīm un kājām, bet neviens it kā nedrīkstēja uzmost pirmo sauju uz sejas. Visi vēl atcerējās nelaimīgās mātes vaibstus, kad viņas lūpās tikko bija izdzisis sārtums, bet pusvērtās acis vēl glabāja dzīvības spožumu, un šķita, ka tajās jaušama liela izbrīna par to, ka viņas mīlestība nebija uzvarējusi naidu.

Kad smilšu kaudze uz krūtīm sakrājās par augstu, tā pati sagruva un nosedza arī seju.

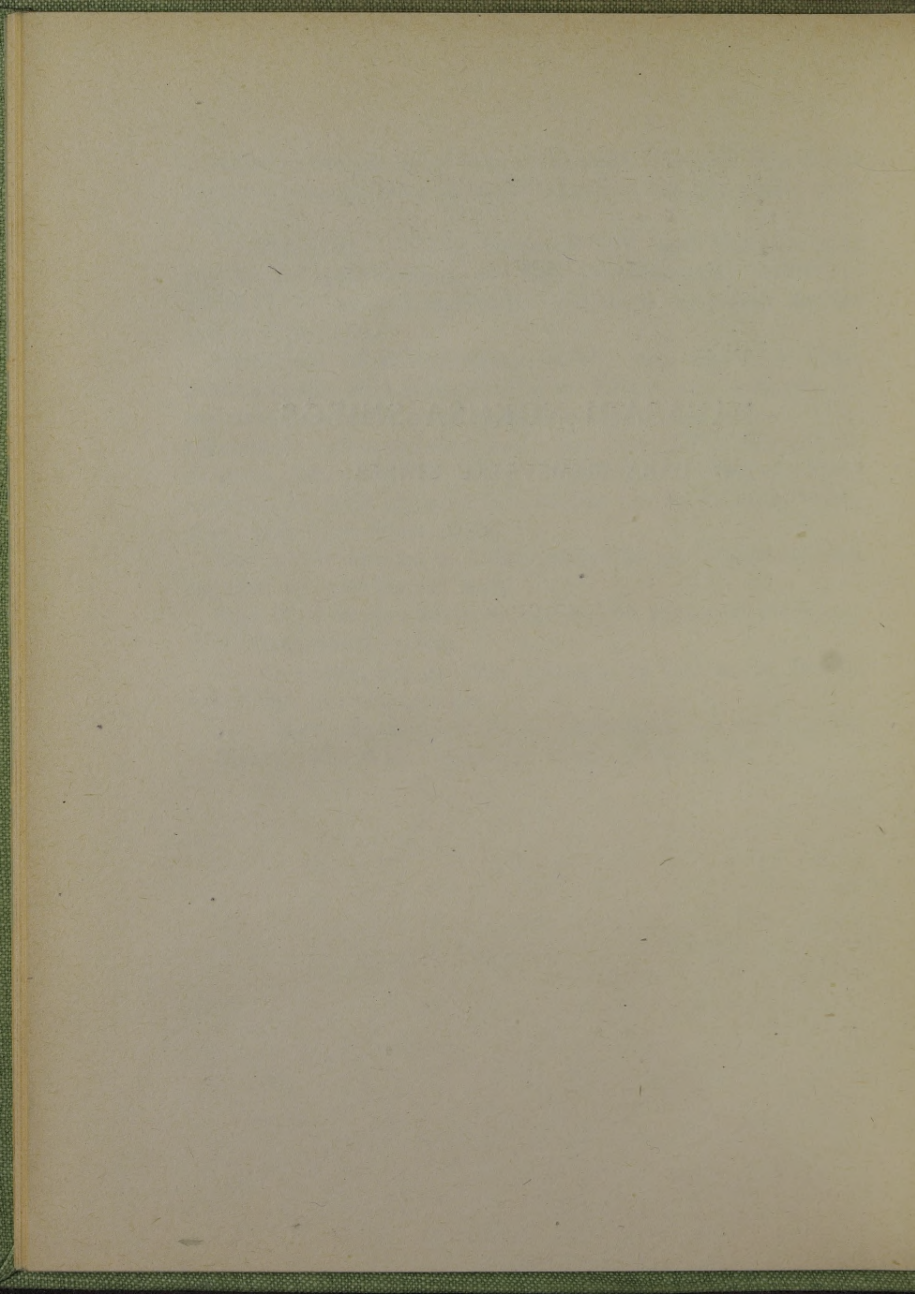
Kad kapa kopiņu klāja ar skujām un pļavas ziediem, sievietē mazo pacēla rokās.

— Apskaties, kur guļ tava māmiņa, ka vari atrast. Bet tu, nabadziņš, jau neatcerēsies...

— Toties mēs atcerēsimies un pastāstīsim, — teica vecais. Mazais sāka skaļi raudāt, jo viņam gribējās ēst.

PAVASARĪ NOKUSA SNIEGS

1941. GADA ZIEMSVĒTKU STĀSTS

Sodien no dārzniecības šie esot paņēmuši četras lāp-
stas, — sēdēdams guļamo lāviņu otrā stāvā, kāds ieminējās.

— Šodien? Plāpas. Norunāsim tā: šodien un rīt tādas
lietas nepieminēsim. Tad, šiem par spīti, arī mūsu ielā būs
svētki, — ierosināja Dzenītis, un citi piekrita.

Bija ziemsvētku sestdiena, un viņi strādāja tikai līdz pus-
dienai. Uzraugs uz vienu stundu izsniedza bārdas nazi. No-

skuvušies visi četrpadsmit ielīda lāviņās un atlaidās uz saviem maisiem.

Tur bija galdnieki, mucinieki, ratnieki un namdari, kuri strādāja galdnieku darbnīcā. Cietumu paplašinot, darbnīca bija iekārtota vecā muižas mājā. Līdz karam tanī mitinājās mežniecība. Kad logu ailēs akmens mūrī iekala restes, no mājas ārā vairs netika neviena dzīva dvēsele. Lai galdnieki nenokavētu ražīga darba minūtes, viņu kameru ierīkoja blakus darbnīcai.

Šai istabā, kuras sienas aizņēma no pelēkiem, ietrupējušiem dēļiem sataisītas lāviņas, bija skaisti griesti. Iespējams, te savā laikā pati mežziņa kundze sadalīja krējumā izsutinātu meža pili, pasniedzama katram viesim pa gabaliņam. Griestu vidū bija uzgleznotas savītas vīnogu stīgas un trīs lieli, violeti vīnogu ķekari. Griestu apmali apvija skaista zaļu, dzeltējošu un jau salā nosarkušu kļavu lapu vītne. Šie griesti istabas tagadējiem iemītniekiem aizstāja laupīto debesu zilgmi. Košļājot melnās maizes gabaliņu, katrs izmielojās arī ar sulīgajām vīnogām un, par brīvi sapņojot, bieži pastāigājās pa lauku ceļu, kas rudenos apbiris tādām pašām krāšņām lapām kā tās tur vītņē pie griestiem.

Arī šai brīvajā pēcpusdienā vīri raudzījās vīnogu ķekaros un, nolēmuši par tādām lietām nerunāt, atcerējās katrs savas dzīves gaišākos ziemsvētkus.

Dzenītis gan neapgūlās, jo šorīt bija saņēmis sievas piensumu. Pienest drīkstēja tos produktus, kas nebija normēti ar kartītēm. Cik tad tādu nu bija, tomēr katrs lieks kumosīņš nozīmēja daudz.

Maišeli uz galda nolīcis, Dzenītis cilāja sartos burkānus un lielos kāļus ar dzeltenī pelēku mizu. Vērtīgākais bija burka ar sālītām sēnēm.

— Ganos iedams, sakurināju uguni, apkaisīju baraviku ar

sāli, pacepu un tā paēdos, — Dzenītis priedīgi smaidīja. Tad viņš apstaigāja gulētājus.

— Blūm, cik tad tu kā ratnieks vari nopelnīt, neesi nekāds bagātais, ņem burkānu. Ei, Cintīn, mālderzelli, neesi jau nekāds bagātais, šo kāli pa diviem. Pavasarī pats sēju. Klaucān, mucinieka likteni es zinu — pa ziemu tu sataisi tik daudz trijkājus un ķērnēs, ka visos vasaras gadatirgos nevari izpārdot. Neesi jau nekāds bagātais. Ņem šos divus. Nantes. Pagrabā vajag tā — kārtā burkānu, kārtā smilšu, un tad maijā tādi paši kā septembrī.

Pēc brīža Dzenītim atlika vairs tukšais maisiņš un sēņu burka.

— Nu, puiši, sēnes ēdīsim pie vakariņām. — Tagad arī Dzenītis atlikās lāviņā.

Dzenītis šē nonāca kādā novembra vakarā, kad uzraugs galdnieku kamerā ielaida jaunu iemītnieku, mazu, plečīgu vīreli pelēkā vadmalas praķī. Ienācēja seju sākumā neredzēja, jo to aizsedza zaļgana, pagalam noļukusi, bet tomēr vēl platmale. Tad viņš galvas segu nolika uz galda un svinīgi paraudzījās apkārt, it kā taisīdamies turēt runu. Plānie, gaišie mati bija sasukāti akurātā celiņā. Platās acis ar augstiem uzaču lokiem, ieliktais deguns un stāvā piere piešķīra sejai mazliet stūrgalvīgu, bet atklātu izteiksmi.

Jaunā iemītnieka runa bija ļoti īsa. — Es esmu Dzenītis, galdnieks. — Tad, pārliecināts, ka nu biedri par viņu visu zina, novilkā pamatīgos lauku kurpnieka darinātos juhtādas zābakus, kurus greznoja tādi kā pieši, domāti ērtākai novilkšanai, un likās gulēt.

Izgulējies Dzenītis izrādījās daudz runīgāks, un biedri drīz zināja, ka viņam ļaut kur starp Cēsīm un Limbažiem pieder divi hektāri «amatnieku zemes» ar mājiņu un galdnieka darbnīca, kurā strādājis pats ar savu septiņpadsmitgadīgo puiku.

Un ko gan visu Dzenītis savos četrdesmit deviņos gados nebija iemācījies!

Kad darbnīcu uzraugs jautāja, vai kāds protot izgatavot cietuma kuļmašīnai kādu tur dzenratu, sākumā neviens nepie-teicās.

— Amatnieki . . . strazdu būri, to jūs protat, — uzraugs novilkā.

Dzenīti brīdi cīnījās vecā amatnieka lepnums ar nepatiku kaut ko vērtīgu pataisīt šo kaklakungu labā. Kad uzraugs vēl piebilda: «Dzenītis arī esot vecs meistars» . . . — tad uzvarēja amatnieka lepnums.

— Jā, es esmu uzstādījis divas dzirnavas. Tādi rati dzirnavās ir dučiem. — Un viņš apņēmas ratu pagatavot.

Sarga pavadībā, vajadzīgos gabalus izmeklēdams, viņš tad pasi dienas novandījās pa milzīgo klētsaugšu, kur stāvēja veci un nocietējuši ozola, bērza un kļavas dēļi. Starp dēļiem mētājās sīkas, sačerveļējušās tabakas lapas, jo klētsaugšā kādreiz bija žāvēta cietuma fermas tabaka.

Nākošajās dienās galdnieki pa vienam tupēja pie plīts un pūta kuldā zilus, sīvus, bet varen garšīgus dūmus.

Dzenrats bija jāsalīmē no daudzām kārtām un sīkiem gabaliņiem. Dzenītis paziņoja, ka viņam vajagot biežpienu un ziepju zāles aukstlīmes gatavošanai. Tos viņam atnesa.

Tai vakarā galdnieki pie maizes ēda biežpienu un slavēja Dzenīša amata prasmi. Dzenītis, caur pieri lūkodamies, it kā būtu jāskatās pāri brillēm, kuras saplīsa, viņu apcietinot, vēl reiz atstāstīja, kā uzstādījis divas dzirnavas un ka tur bijis vairāk koka ratu nekā peļu.

Citreiz uzraugs jautāja, vai kāds neprotot taisīt zārkus. Ieslodzītie zināja, ka dienu iepriekš, pēc dzeršanas, ar trieku miris cietuma uzraugs, uzvārdā Čigāns, kura dežūru laikā

neviens pat pie loga nedrīkstēja parādīties, jo dulnais šāva logos.

Soreiz Dzenītis pieteicās bez vilcināšanās, teikdams, ka tuvākajiem jāizpalīdzot.

— Vai tik tu iztaisīsi, zārks nav sile? — uzraugs jautāja.

Dzenītis apvainots saslējās: — Uzrauga kungs, puse pagasta guļ manos zārkos un neviens nav želojies.

Dzenītis ar skubu ķērās pie darba. Vispirms klētsaugšā izmeklēja ozola dēļus un pievāca tabakas lapas. Tikai cietumnieks zina, cik dārga ir tabaciņa, ja maizītes pamaz.

Tad viņš izlocīja leņķa mērā vajadzīgās «smīgas», ēvelēja, zāģēja un nagloja svilpodams.

— Ak puīši, zeļļa gados es Jelgavā divus gadus strādāju pie zārku galdnieka, — viņš, muguru atstiepdams, atbīdīja uzticīgo platmali pakausī un stāstīja: — Vienreiz pie mana meistara sanāca visi Jelgavas zārcinieki un dzēra špabi. Viens tāds vācietis, Tišbeins, cunftes vecākais, tā piedzērās, ka uz vietas nolūza. Citi meistari šo turpat noliktavā ielika zārkā un paši aizgāja projām. Tišbeins pamodies skatās — guļ zārkā. Dulnumā pats nospriedis, ka esot jau beigts. Hm. Izkāpis no zārka, apskatījies, ka citi zārki jau tukši, sācis vaimanāt: «Tas nekas, ka esmu beigts, bet šausmīgākais, ka citi miroņi jau projām — es esmu pastardienu nogulējis.»

Nežēlodams dēļus un naglas, zārku viņš bija iztaisījis divreiz smagāku par mironi, un citi sargi, Čigānu uz kapu nesdami, šķendējās un brīnījās, cik mironis var būt smags, bet Dzenītis ar biedriem tai laikā svinīgi smēķēja klētsaugšā ievāktu tabaku.

Kad cietuma zirgu sakām vajadzēja sakkokus, Dzenītis pavēstīja, ka pagājušajā karā esot pataisījis sakkokus vesela vezumnieku pulka zirgiem.

— Ja caru sakāva, tad tā nav mana vaina, zirgiem sakas bija, — viņš nopietnu seju piebilda.

Uzraugs vēl neuzticīgi aplūrēja Dzenīša platmali, bet tad viņu aizveda uz zirgu staļļiem, jo vecais meistars teica, ka jāapmērot zirgu kakli. Darbnīcā atgriezies, viņš no praķa oderes izvilka veselu kaudzi lopbarības raušu, kurus bija kūti ievilcis. Galdnieki tos izmērcēja un apēda ar gardu muti.

Vienus sakkokus Dzenītis tiešām izdrāza, bet tad uzraugs jautāja, kurš uzņemšoties cietuma priekšnieka palīgam Runcim iztaisīt drošku. Kad galdnieki apdomāja par ilgu, uzraugs negaidot pievērsās Dzenītim.

— Dzenīt, tava pagasta Krāsnieks brauc ar tevis taisītu drošku, tu proti.

Dzenītis cilāja savu platmali.

— Uzrauga kungs, kādreiz es taisīju gan, bet tagad es esmu aizmirsis mērus.

Pēc stundas darbnīcā parādījās pats Runcis. Bijušais Latvijas armijas virsleitnants tagad bija apgērbies tāpat kā katrs vācietis — prūšu griezuma biksēs, īsā frencī, ar mazu pistoli pie vidusjostas. Cepuri gan vēl nebija uzdienējis — galvu sedza zaļā laiviņa. Nervozī viņš dauzīja jātnieka nīdriņi gar žilbinoši spožo zābaku stulmiem.

Mazs un siķs, bet varens, bālu seju, gaiši zilām, nekustīgām acīm viņš vēroja Dzenīti.

— Klausies, vecais, ja tu man uztaisīsi drošku, tu dabūsi kilo speķa, un, ja man droška patīks, es par tevi parunāšu drošības policijā un tevi laidīs mājās.

Dzenītis zināja, ka speķa kilograms, lai cik ilgi neredzēts, viņa dzīvību tāpat neizvilks, bet brīvība... Bērni, sieva, mājas... Varbūt jau jaunā gada pirmās dienas gaismu vairs logā nesašķēls četri un četri dzelzs stieņi.

Tādēļ Dzenītis apņēmās. Biedri vakarā teica, ka viņš da-

rījis pareizi. Viens palīdzīgs un uzticīgs biedrs brīvībā iespēj vairāk nekā simt cietumā. Klaucāns jau sāka stāstīt sievas adresi un to, kas jāpavēsta viņa brālim.

Dzenītis zīmēja šablonus, rēķināja collas, virpoja ratu rumbas un, žēlodamies par vājiem spēkiem, izkaulēja katru dienu puslitra vājpiena, kuru gan biežāk atdeva jaunajam Andžānam, jo tas, mocīdamies ar kuņģa čūlu, pie melnās maizes kusa kā svece.

Nedēļu pirms svētkiem Dzenīti izsauca uz nopratināšanu. Todien vakariņās viņi ēda kliju putru. Dzenītis sēdēja galda galā. Ar celiņā kārtīgi sasukātajiem matiem, bet dziļām rūpju rievām ap muti, viņš pašlaik atgādināja lielas ģimenes tēvu. kad, skatienu visapkārt aplaidis, sāka stāstīt:

— Puiši, nekādi asprātīgie jau viņi nav. Tur bija divi glauni jaunkungi, viens latvietis, otrs vācietis. Sākumā prasa visu to pašu, ko pirmajā reizē: kā es piedalījos zemes ierīcības komisijā. Es saku, mani pieaicināja kā vecu amatnieku. jo, zemi dalot, jādomā arī par māju celšanu. Tad uzreiz — vai es esot jūnija beigās, jau kara laikā, stāvējis Valmierā ar šauteni uz tilta. Laikam jau redzēts ir. Esmu gan, es saku. Tad jau iznākot, ka es ar ieročiem rokā cīnījies par komunistiem. Kas jums iznāk, es saku, nezinu, bet kas būtu, ja tādā laikā kāds huligāns, teiksim, tiltu aplietu ar petroleju un pielaistu spičku? Ko tāds tilts nemaksā. Viņiem esot jaunas ziņas. Rāda man fotografijas. Tas tak esot mans brālis, kas Rīgā bijis kaut kur pasu galda priekšnieks. Brālis gan, ko tu darīsi. Ja brālis kādu vakaru atnāktu pie manis, ko tādā gadījumā es darītu, prasa vācietis. Es saku, es jau sēžu cietumā, un brālis te pie manis nenāks. Lai neizliekoties dumjš. Vai es došot brālim ēst? Es saku, un ko jūs darītu, ja jums būtu mīļš brālis? Tātad es esot aktīvs komunistu atbalstītājs. Es saku, ka ne, jo sēžu cietumā. Es esot par gudru. Bet šodien

gan ne reizes nekliedza, — Dzenītis piemetināja. — Laikam jau Runcis būs ko runājis.

Pēc divām dienām priekšnieka palīgs Runcis ieradās darbnīcā, uzsita ar niedrīti pa droškas dēli un teica, lai Dzenītis saraujot. Droškai līdz ziemsvētku sestdienai jābūt gatavai, jo, kas zina, kuru dienu Dzenīti atbrīvošot. Promejot viņš labvēlīgā nevērībā nometa zemē tikko aizdedzinātu papirosu, lai Dzenītim būtu ko uzsmēkēt.

Dzenītis kopā ar kalēju sarāva arī, tad noēvelēja un nokrāsoja vēl divas lepnas bērza ilksis un nupat, īsi pirms pusdienas, drošku divi ieslodzītie izvilka aiz dzeloņstieplu žoga.

Speķi Dzenītis nesaņēma. — Lielākam kungam lielāks vēders. Speķis viņam pašam vajadzīgs, — Dzenītis nopūtās, bet ilgi neskuma, jo sieva atnesa maisiņu ar burkāniem un sēnēm. Patiesībā nieks par speķi, ja runa ir par brīvību.

— Labi, sēnes ēdisim vakarā, — Dzenītis vēl atgādināja, lāviņā atlaidies.

Pamazām sākās sarunas. Norunājuši tādās lietās nemiņēt, viņi atcerējās tikai jaukāko.

— Es nopirku vecu muižas šķūni, — stāstīja Dzenītis, — un no tā trišdesmitajā uzcelu māju ar divām istabām un darbnīcu. Bet kādi egļu balķi! Brālīši, tādi melni, akurāt kā rijā žāvēti, cieti kā kauls. Es reiz rēķināju, sak, ja man pietrūks naudas, taisīšu no sienu balķiem vijoles. Cik Dzenīšu ir pasaulē, tik tovakar visi salasījāmies manā paspārnē. Atbrauca arī brālis ar sievu un puiku. Pavakarē sabaroju govī un cūkas. Govij tādos vakaros es iedevu izmeklētu lapiņu sienu, smaržīgu kā zemeņu tēju, ka vai pašam gribas tādu kost. Lopiņam arī ir svētki. Arvien esmu milējis pašu darinātu alu. Ai draugi, tādu saldu ne saldu, rūgtu ne rūgtu, ar putām . . . Mēs ar brāli dzērām alu un ēdām cūkas ausi, bet bērni daudzjās ap eglīti un koda riekstus.

— Pie cūkas pusgalvas zirņi arī vajadzīgi, — kāds piezīmēja.

— Kā tad, kā tad, — cits atsaucās. — Bet cūkas acs jādod kakim, lai tas labāk redz peles.

— Pag, kā tad tu aizmirsi putraimu desas?

— Jā, kad runā par putraimu desām, — atcerējās Dzenītis. — Kad es vienu gadu puiša laikos mācījos Piebalgā pie dreimaņa, tur divi Ķenči saderēja, cik oļektis putraimu desas katrs apēdis. Tur bija vīri, desas ēda oļektīm.

Ārpusē mainījās sargi, un, pārbaudot «kārtību un mieru», atslēdzis durvis, parādījās sīks vīrelis, kura zilgani sārto seju sedza gaiši bārdas rugāji. Tikai zaļais formas tērps ar spīdīgajām pogām piešķīra savikstītajam augumam daudz maz iespaidīgu aptvaru. Tas bija Zuika, vecs žūpa, sargu vervēšanas laikā atklīdis kaut kur no Burtnieku puses. Valmieras cietumā sīvo tiešām dabūja vairāk nekā citur. Pateicībā par to Zuika šad tad ieslodzītajiem koridorā iegāza ar atslēgām pa muguru, bet ar tiem runāt gan nekad nerunāja.

Sovakar Zuika laipni čukstēja: — Galdniecīpi, nu, priecīgus svētkus, derētu arī šņabītis, he, he, bet kara laiks...

Pēc īsa klusuma brīža kāds no augšējās lāviņas pie sevis piezīmēja:

— Ziemsvētku naktī runājot visi lopiņi.

— Sātani, pagaidiet. — Zuika aizcirta durvis.

— Tā esot gan, — mucinieks Klaucāns piekrita, pieceldamies sēdus. Iesirmiemi matiem, ar acenēm metala ietvaros un pussprīdi garu, allaž izsukātu bārdiņu, viņš atgādināja kādu rakstvedi vai mācītāju. — Ziemsvētku naktī gailis dziedājis: «Kristus ir dzimis, Kristus ir dzimis.» Tā vista prasa: «Kad, kad, kad?» Zoss prātīga, tā saka: «Pērn, pērn.»

— Paga, Klaucān, kā tu tā runā, tu tak esi katolis.

— Es pats gan, bet tā zoss nebija. — Tad vecais pie sevis

nopūtās: — Šogad dziļš sniegš, vajadzētu izbērt irbēm pelavas . . .

— Cik kādreiz grūti izmeklēt īsto eglīti, eglīšu ka biezs, bet vienai trūkst zaru sānos, otrai galotne par īsu, trešo pērn sniegš saliecis kā šūpuļa liksti. Tad mājās tīri linu galdauti. Svecītes, mīļie, svecītes, — Dzenītis atkal sapņoja. — Ja sāk gruzdēt skujas, kā tās smaržo . . . Mājās, jā, mājas ir dārgas. Kad deg svecītes un gruzd skujas, tad es esmu mājās . . .

Nožvadēja atslēgas, un Zuika atrāva durvis.

— Dzenītis, Eduards Augusta dēls. Iznākt! Aiziesim uz kanceleju, jums tur būs jāparaksta kāda kvīts.

Dzenītis apvilka zābakus un izgāja. Uz kantori viņu pavadīja svešs sargs, turot rokā revolveri.

No kantora durvīm bija atbīdītas lielas sniega kaudzes. «Ja ziemsvētkos biezs sniegš, vasarā būs biezi siena vāli,» Dzenītis atcerējās, ka tā teicis viņa tēvs.

Kantorī viņam sasēja rokas. Kādreiz, vēl zeļļa gados, riņķa zāģis bija Dzenītim norāvis kreisās rokas īkšķi. Lai vecais tievāko plaukstu neizmauktu cauri virves cilpai, sargi mezglu savilka īpaši cieši.

Pilsētas viņā malā Gaujas vērī atradās kājnieku pulka šautuve. Te piesniguša ceļa malā, kur pavasaros tā zied ievas kā reti kur Latvijā, baltā sniegā pacēlās gara dzeltenu smilšu kaudze. No tās zemes pikas reizēm atbira dziļajā bedrē. Klajumiņu ap bedri apņēma biezi krūmi, virs kuriem retas priedītes pacēla savas tumši zaļās skuju cepures.

Smilšu kaudzē bija iespraustas četras lāpstas. Zem kādas priedes stāvēja tievs vācietis formā, ar mironģalvas emblēmu pierē. Spīdīgajos, bet šaurajos zābakos laikam sala kājas, jo

viņš nervozi mīdījās. Četri vīri zaļajos vecās Latvijas armijas formas tērpos ar gaišzaļām lentām ap piedurkni, kuras arī greznoja krustotie kauli, stāvēja uz meža ceļa. Šad tad viņi izņēma smēķus no mutes un, pagriezdami galvas uz pil-sētas pusi, ieklausījās.

Grupas vecākais bija liela auguma vīrs ar melnām ūsiņām un platām, šaudīgām acīm. Viņš visu laiku grozīja galvu, it kā baidoties, ka kāds nepielien no mugurpuses un neiegrūž viņu bedrē.

— Tumsa nāk virsū, — garais kremšķināja. — Vestu ātrāk. Velni tādi... Sieva gaida uz baznīcu.

— Redz, krogus brālis, kur baznīcā gājējs. Kas tevi tur laidīs iekšā, — draudzīgi iesmējās otrs zaļformainais, zems, plats jauneklis.

— Laidīs, — garais piesita roku vācu vidusjostas sprā-dzei, uz kuras gotu burtiem bija rakstīts «Gott mit uns». — Tik daudz es vāciski protu. Pērn jau bija bail iet, bet ag-rāk no pulka mēs katrus ziemsvētkus gājām baznīcā, un tad ar virsniekiem klubā līdz rītam. Velni, nebrauc. Tumsa nāk virsū.

— Grūti gan būs, — piekrita otrs. — Kad tik nespārdītos.

— Es teicu, lai visus septiņpadsmit sasien vienā striķī, kā toreiz židus. Mēsli.

Nevarēja saprast, ko viņš lamā — tos, kurus gaida, tumsu, kura strauji ieņēma sevī apkārtējos krūmus, vai kaulainās tabakas papirosu, kas nevienmērīgi dega no vienas puses un bieži bija jāaizdedzina no jauna.

— Velni gan. Kāpēc tad vajadzēja taisni šovakar? Citi klubā apēdīs zosi, — raizējās platais jauneklis.

— Tas tur, — garais pamāja uz vācieša pusi, kas sildī-damies tagad dauzīja rokas gar sāniem, — tas man draugs, es zinu. Drošības policijā saimniecības pārzinis Cellers pār-

laidis pa kanti milzum daudz šņabja. Par šito mums nākas divi pusstopi uz galviņas, vai ne? — garais norādīja uz bedri. — Uz ziemsvētkiem mums nākas, vai ne? Cellers izdomājis un Gotšalks piekritis, ka dzeramo ietaupīs uz mūsu rēķina, un dos visu pie viena. Patiesībā mēs dabūsim tikai svētku šņabi. Vācieši tomēr ir ņergas.

— Gnīdas gan, — piekrita otrs. Tad kļuva dzirdama smagās mašīnas gaudošana meža ceļā. Visi četri noņēma šautenes no pleciem, atrāva aizslēgus un iebīdīja stobros lodes.

Stundu vēlāk, kad sniega pārslas, kuras šāvienu troksnis notrauca no koku zariem, jau bija nogūlušās uz zemes, pilsētas baznīcā sāka skanēt svētku zvani, vēstīdami, ka nu ir miers virs zemes un cilvēkiem labs prāts.

Dzenītim nāve tāpēc nebija vieglāka, ka viņu nošāva svētā vakarā. Aukstumu gan tur vairs apakšā nejuta, kājas viņam nesala, kaut tās tagad sedza tikai vilnas zeķes, kuras sieva šorīt atnesa reizē ar burkāniem un sēnēm; zābaku vairs nebija.

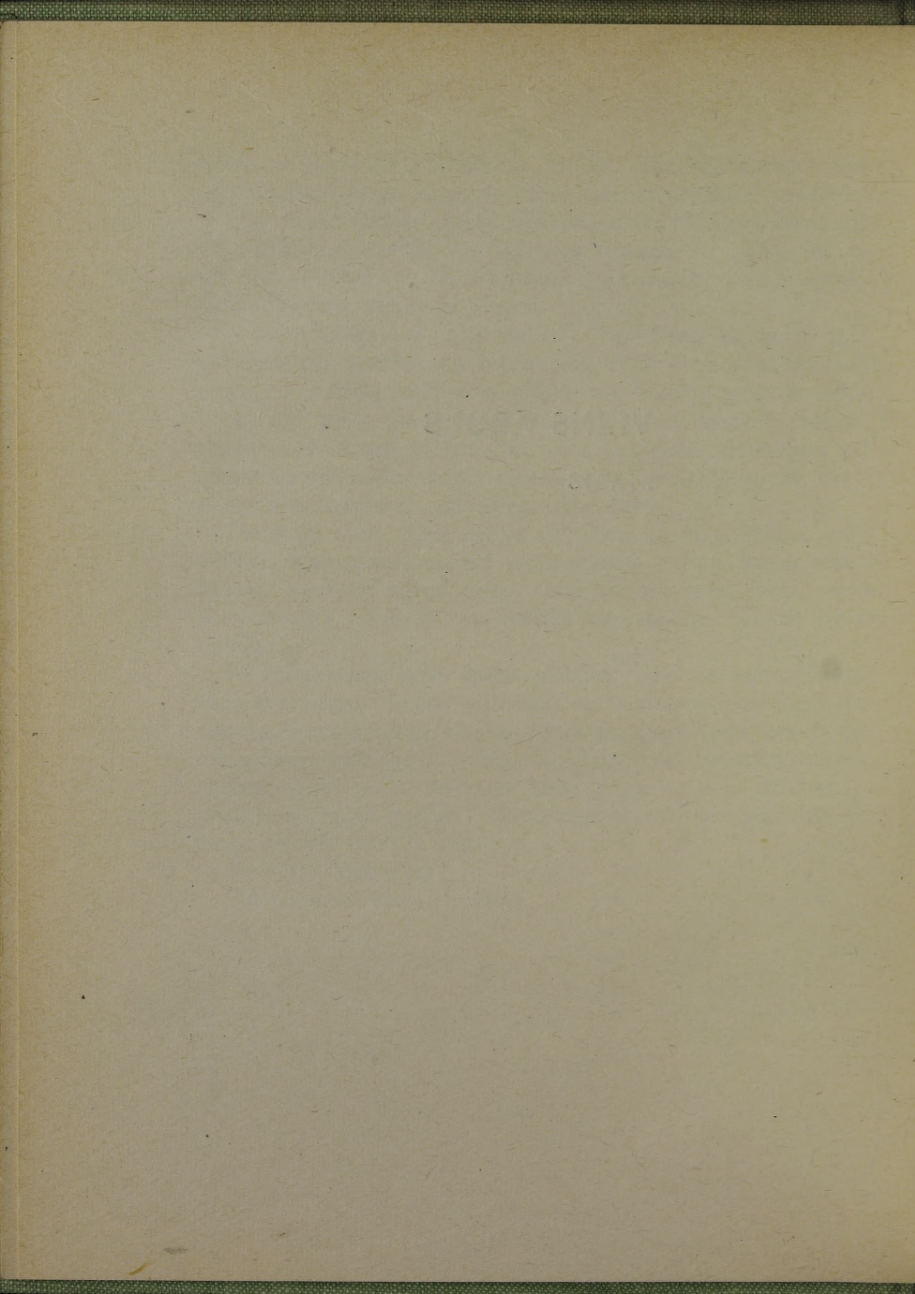
Kā nogurušas krita lielas pārslas. Drīz to vietu Gaujas līcī, kur četras lāpstas vizbulīšu un zaķkāpostu saknēm pietigotajā velēnā bija izrakņājušas sārti dzeltenu brūci, jau klāja bieza, balta sega. Sniegs pārklāja zemē izmestās patronu čaulas, striķa galu, dzeltenu kapa kopu un zaļa brūklenāju pušķīša stingrās lapiņas, kuras kaprača lāpstas pēdējais vēziens nejauši uzmeta kapam.

Viss nu šķita tīrs.

Bet pavasarī sniegs nokusa.

VIENS ĀBOLS

STĀSTS

Abolu nosvieda Hanelore, tāpat turpmākajos notikumos vainīgā it kā būtu viņa.

Debess zilgmi virs Steinekes koncentrācijas nometnes no trim pusēm ierobežoja augsti kalni. Slaidām eglēm apaugušajās kraujās vietām atsedzās pelēkas, vēju un ūdeņu izrobtas klintis. Rietumu pusē kāda klints izskatījās kā sirdīga kalnu gara seja ar plakanu, ielauztu akmens degunu. Tai

svētdienā klints pakājē pie egļu saknēs izkašpātas alas saulē sildījās brūns meža trusis. Alā viņš paslēpās tikai tad, kad aiz kalnu grēdas Engelbergas ciemā sirēnas gaudoja gaisa trauksmi. Līdz pusdienai tas notika divas reizes.

Dienvidu pusē aiz žoga kalnu nebija, un tur saulē vizēja arklu lemešu tikko apvērsto velēnu melnā zeme. Starp žoga dzeloņstieplu pēdējo kārtu un tīrumu bija iemīdīta taka, pa kuru sardzes vīri vakaros gāja pie Engelbergas meitenēm.

Ap pusdienas laiku uz takas parādījās pāritis — vīrietis formā un blonda meiča sarkana samta jaciņā.

Viņi apstājās. To tūliņ pamanīja sargs, kas atradās tornīti žoga stūrī. Privātpersonas tur stāvēt nedrīkstēja, bet, tā kā viņš uniformētajā pazina savu kolēģi no sardzes komandas un meitene bija Hanelore no Engelbergas, sargs atlaida roku no patšautenes spala un sāka vērot trusi.

Hanelore atspiedās pret pavadoņa plecu un teica:

— Cik skaista pavasara diena! — Viņa norādīja uz tīrumu, kur divi melnraibi vērši vilka arklu. Aiz tīruma kā sastinguši jūras viļņi stiepās lēzeni kalni un lejas līdz pat dūmakā tītajai Harca kalnu grēdai, kuras pakājē kā rotaļlietņa balsnija baznīciņa ar apzeltītu torni. Virs nelielajām papeļu audzēm virmoja saulē sakarsis gaiss.

Hanelore atvēra stikla pērlēm izrotātu rokassomiņu. Tur atradās trīs āboli. Vienu viņa iedeva savam pavadonim. Hanelore paņēma rokā otru un tad pameta skatienu pāri plecam.

Kā sasvītota dzeloņstieplu žoga kārtām tur atradās kāda nometnes baraka. Viņa ievēroja arī «musulmani», kas tupēja pie barakas stūra. Hanelore ar paviršu vēzienu svieda ābolu uz to puši.

Brīnums — ābols neskāra ne dzeloņstieplu pinumus takas pusē, ne četrus metrus augsto galveno žogu, nepieskārās arī

elektriskajam žogam un nokrita starp pirmo un otro dzeloņstiepli kārtu nometnes iekšpusē.

Hanelore iekoda trešajā ābolā. Pavadonis paņēma viņu zem rokas, un abi aizgāja tālāk.

Ābola nokrišanu reizē pamanīja divi cilvēki: «musulmanis» Lapiņš, kas kvernēja pie barakas stūra, un unteršārfirers Huhs, kas tobrīd apstaigāja nometni. Huhs gan vispirms ievēroja, ka Hanelorei ir kurpes ar augstiem papēžiem. «Musulmanis» redzēja tikai ābolu, kas gulēja iesārtajās smiltīs. Viņa acis tas bija skaistāks par Hanelori un spožāks par sauli.

— Kas ir musulmanis? — ierodoties Vācijas nometnē un pirmo reizi šo vārdu dzirdot, nesaprašanā bija jautājis Lapiņš.

— SS saka, ka musulmanis ir cilvēks, kas negrib dzīvot, — viņam paskaidroja kāds vecāks nometnes iemītnieks. Drīz viņš pats saprata, ka Vācijas koncentrācijas nometnēs par «musulmaņiem» dēvē tās gurdēni starp barakām klīstošās ēnas, ap kuru kauliem vējš, no kalniem skriedams, plivināja zili svītrotas skrandas. Kāju stilbi viņiem bija rokas resnumā, tikai koka tupelēs ieautās pēdas likās milzīgi lielas, jo pēdas pat badā nesaraujas. Viņu sejās spīdēja ļoti platas, stingas acis. Šķita, ka tās nevienu neredz, ka šie vīri, iegrimuši sevī, prāto par dzīves vērtību.

Darbā viņus vairs nedzina, jo tie krita no pirmā lazdas nūjas sitienu un bija tikai ķibeles, kamēr tos no tuneļa nogādāja atpakaļ nometnē, lai novietotu grēdā aiz ambulances. «Musulmanis» bija ieslodzītais, kura acis vēl skatīja sauli, bet kuru jau sildīja krematorijas krāsns.

Ābols! To Lapiņam vajadzēja dabūt. Varbūt tas paldziņās dzīvi par vienu dienu, varbūt pat serde ar desmit brūnām sēkliņām dos spēku sagaidīt to tuvo brīdi, kad, izejot pa tanku sagrautajiem nometnes vārtiem, vairs nevajadzēs

noņemt cepuri, tos sveicinot. Ābolu var sasniegt ar roku. Droši vien tas ir skābens kā visi ziemas āboli. Viņš jau sajuta mutē sulīgu ābola kodienu.

— Tai meitenei, kas nometa ābolu, ir laba sirds, — viņš nodomāja. Tu redzi, ka dots atdodas! Pirms gada viņu kā bezzemnieku darba pārvalde no pagasta aizsūtīja uz Spilvi angārus celt. Turpat nodarbināja arī gūstā kritušos sarkanarmiešus. Redzot, ka viņi plūc un vāra zāli, Lapiņam pašam kumoss spiedās kaklā, jo laukos pat viņa kaza ēda kartupeļus.

Un tad divas reizes Lapiņu pieķēra, kad viņš vīstoklīti ar maizi un gaļas šķēli nolika tai angāra stūrī, kur pusdienas pārtraukumā gulēja gūstekņi.

Viņu nosūtīja uz Salaspili. Un no Salaspils — uz šejieni.

Vēlreiz viņš pameta skatienu uz tikko aparto tīrumu, kuru vērojot pirmīt bija prātojis, ka arī viņš pats mājās vēl varētu paspēt iestādīt kartupeļus. Vēlreiz viņš pameta skatienu uz saules apspīdētajām eglēm kalnu kraujās. Zaļās egles šeitāpat apliecināja dzīvību kā tās dzimtenē, pie kuru zariem ziemas vakarā dega svecītes.

Tad viņš sāka rāpot uz ābola pusi.

Metrus desmit tālāk, piespiedies pie vīksnes gludā stumbra, kas bija tikpat pelēks kā viņa SS formas tērps, stāvēja unteršārfīrers Huhs. Viņš redzēja, ka svītrainais «musulmanis» rāpoja pēc ābola. «Viņi tomēr ir kustoņi,» Huhs nodomāja un saspieda ciešāk sava lazdas spieķa rokturi. Spieķis bija izturīgs, tas nelūza jau veselu gadu. Mākslīgi izgrieztais rokturis atgādināja romiešu liktora cirvja slaido asmeni.

Uzsaukt «stāt»? — Cik tad viņš muļķīgi raudzīsies no svītrainās «bekas» apakšas. Pieiet klāt, uzgāzt divdesmit spieķus pa muguru? — Apnicis mūžīgi kauties.

Viņš kāvās diezgan, bet, kad vakar, pārmeklējot viņam

padotās barakas, atrada divas no tuneļa ienestās spridzināmās kapsēles, nometnes komandants viņam teica:

— Huh, ir skarts jūsu gods. Godu izpērk ar asinīm. Varbūt jums patīkamāk braukt uz Oderas pusi?

Nē, tagad vairs nebija vērts braukt uz Oderu. Varbūt uz Reinu...

Huhs apņēmīgi izslējās taisns. Sakniebtās lūpas liecināja par stipru gribu, un pašlaik ar savām zilajām acīm, ieliko degunu un mazo, apaļo zodu viņš izskatījās kā blondais Zigfrīds «Nibelungu» ilustrācijās. Arī Zigfrīds ienaidnieka priekšā nekad neatkāpās. Huhs izņēma no maksts pistoli.

Lapiņš vilkās tuvāk ābolam. Sargs tornīti viņu ievēroja, bet, pamanījis arī Huhu ar pistoli rokā, nebilda ne vārda. Huhs tēmēja uz tumšo bedrīti virs vaigu kaula. Lapiņš izstiepās guļus un pabāza roku zem apakšējās dzelonstieplu kārtas.

Tad, kad viņa izdēdējušie, mezglainie pirksti atradās tikai vienu sprīdi no dzeltenā ābola, kad Lapiņš vēlreiz nodomāja, — tai meitenei, kas nometa ābolu, tomēr ir laba sirds, — Huhs nospieda mēlīti.

Redzēdams sarkano brūci «musulmaņa» galvā, viņš nosmīnēja: godu var izpirkt tepat, un pēc asinīm nemaz nav jābrauc uz fronti.

Sargs pirms nokāpšanas no tornīša pameta acis uz meža pusi un aizrādīja Huham: — Tu aizbaidīji trusi.

— Karl, tu parakstīsi ziņojumu par bēgšanas mēģinājumu, — Huhs teica sargam.

— Pats par sevi saprotams, — tas atbildēja un pa telefonu izsauca sardzes priekšnieku ar fotoaparātu.

«Musulmaņa» plauksta atradās pieci centimetri aiz iekšējā dzelonstieplu žoga. Kad nepārprotamā bēgšanas situācija bija nofotografēta, Huhs ar kāju apvēla liķi augšpēdus. Apska-

tījis svītrainajiem svārkiem piešūto sarkanās drēbes trijstūri, kurš norādīja, ka ieslodzītais ir politiskais, un zem tā balto strēmeli ar numuru «Le-94417», viņš šos datus ierakstīja ziņojumā.

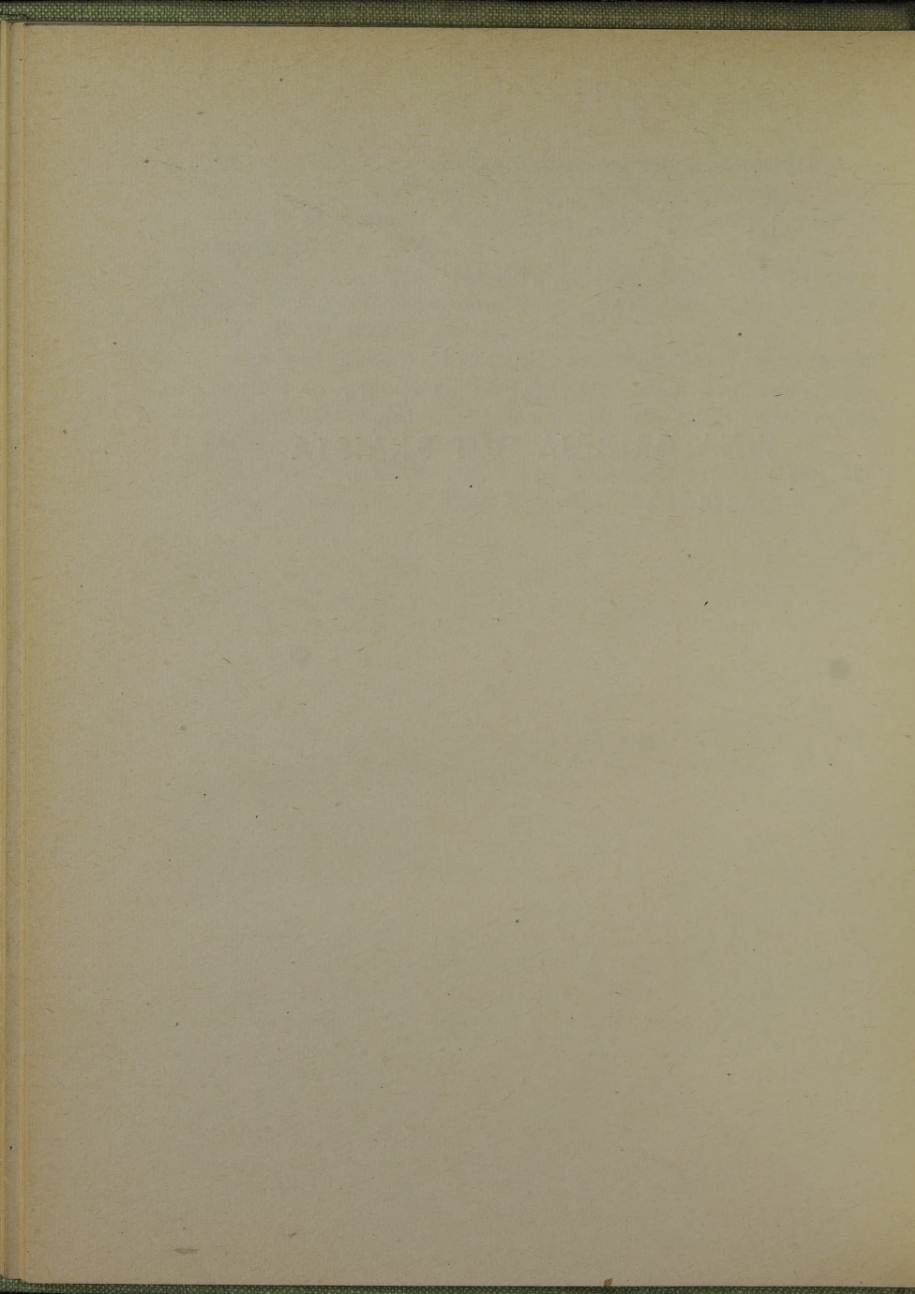
— «Le» — tā tad latvietis. Ir tāda mēslu vaboļu suga. Mans brālis vēl tagad mokās pa Kurzemes katlu, — viņš paskaidroja sardzes priekšniekam.

Tad viņš pasauca divus dzīvus «musulmaņus», lai tie beigto aizvāktu uz ambulanci. Lai gan viņš tiem uzgāza ar nūju, «musulmaņi» nošauto nespēja pacelt, un Huhs pasauca vēl divus.

Kad liķis bija aiznests, Huhs izklaidīgi pacēla ābolu, bet tūlīt to aizsvieda, jo ābols bija stipri iepuvis.

VIŅA GRIBĒJA BŪT SKAISTA

STASTS

Pie vārtiem orķestris sāka spēlēt maršu «Hänschen klein». Skaņas jautri kā cīruļi cēlās pret tīrajām marta debesīm. Muzikanti bieži aizvēra acis. Ne tādēļ, ka nospodrinātie misiņa ragi žilbinoši atspoguļoja sauli, bet lai neredzētu, ka m viņi spēlē. Tikai kapelmeistars platām acīm raudzījās apkārt, lai jau laikus pamanītu attiecīgo zīmi, kad spēlēšana jāpārtrauc. Kā aiz auklas raustīta koka lelle viņš ritmiski

grūda gaisā rokas. Zili svītrainā svārka piedurknes tad atslīdēja zemu, atklādamas ar netīri dzeltenu ādu pārklātus dilba kaulus. Šodien bija jāspēlē ilgāk nekā citkārt.

No zemo baraku drūzmas parādījās pelēks kā pelniem apbārstīts sieviešu pulks un, sargu ielenkts, virzījās uz vārtiem. Sievietes nāca rokās saķērušās, jo tā bija vieglāk iet. Tādēļ, iztālēm vērojot, likās, ka tā ir draudzīga pastaiga. Magdalēna ar Rivu soļoja pirmajā piecniekā. Riva šodien bija ļoti bāla, un viņas roka smagi vilka Magdalēnas elkoni uz leju.

Te augstā dzeloņstieņu sēta viņu priekšā it kā pārtrūka — atvērās vārti.

Šodien pie vārtiem gaidīja ne tikai uzraudzes, bet arī liela grupa cimdotu SS vīru. Viņu priekšā, rokas uz muguras salicis, mazliet kājas ieplētis, stāvēja slaidis jauneklis ar baltiem unteršturmfirera uzpleciem. Tas bija nometnes ārsts. Viņš stāvēja nekustīgs un lepns, galvu nepagriezdam, tikai pelēkās acis uzmanīgi un pat ar zināmu jautrību raudzījās uz sieviešu pusi. Kad pirmais piecnieks ar Magdalēnu un Rivu nonāca viņam blakus, ārsts pacēla roku. Orķestris pārstāja spēlēt maršu «Hänschen klein». Tad ārsta paceltā roka nolaidās zemāk un rādīja uz Rivu.

— Tu esi bāla, tev jāiet uz slimnīcu atpūsties, — teica ārsts. No viņa svītas izsteidzās divi SS vīri un saķēra Rivu katrs aiz savas rokas.

— Es negribu slimnīcā... es gribu strādāt! — spalgi iekliedzās Riva.

Bija taisni brīnums, ka šī skuķe, no kuras bija atlikušas tikai acis un uz pleciem uzkārtā kleita, var tik skaļi kliegt, un vēl tad, ja tai piesola slimnīcu. Viņas rokas krampjaini žņaudza Magdalēnas elkoni. SS vīriem vispirms

bija jāizgriež Rivas plaukstas, lai viņu atrautu no Magdalēnas nost.

Magdalēna pēdējo reizi redzēja Rivas platās, brūnās acis, kurās bija tik daudz šausmu un kurās vēl atspoguļojās tik daudz ilgu.

Noslidēja un tad nokrita zemē pelēkais lakatiņš. Kailā galva ar puspirkstu gariem, melniem matiņiem, platās acis un kliezienam pavērtā mute ar dziļām krunkām ap to — tā nebija divdesmit gadus vecā Riva, bet savāds cilvēks, kas divdesmit gadus pārdzīvojis simts gadu ciešanas.

— Es negribu slimnīcā... es gribu strādāt!

Magdalēna paspēra soli uz Rivas pusi, lai viņai it kā palīdzētu, jo tā bija viņas biedrene, bet uzraudze atgrūda viņu atpakaļ.

— Tu arī esi bāla, bet pagaidi vakaru.

Un tad pazuda arī Rivas acis, jo abi staltie un stiprie SS vīri Rivu aizvilka aiz ārsta svītas un nodeva citiem SS vīriem. Uzraudze Hilde iesita ar gumijotu kabeļa galu Rivai pa vaigu un pavēlēja sēsties. Cīniņā tika pārrauta saite, pie kuras Rivas plecā karājās brūnais ēdiena šķīvis, un tas aizriepoja pie ārsta kājām. Ārstam nu bija vēl viens ēdamais trauks.

Magdalēnas rinda izgāja pa vārtiem. Ārsts atkal pacēla roku un teica: — Tu esi bāla, tev jāiet uz slimnīcu atpūsties.

— Es negribu slimnīcā... — atkal atbildēja spalgs kliedziens.

Bet cauri sieviešu kolonai, kā skaudra šalka, tāda, kas uz ezera pirms negaisa noliec nedres, no rindas uz rindu aizskrēja vārds: «selekcija...»

Nē, šalidzinājums ar niedrēm šie nederēja. Negaišs niedres saliec, bet te — katra, kas vēl spēja, centās izslieties

taisnāka, pat smieklīgi taisna, lai nebūtu jāiet uz slimnīcu atpūsties. Slimnīcai blakus atradās krematorija, un krematorijas skurstenis šai nometnē bija vienīgā vieta, pa kuru varēja nokļūt brīvībā.

Bet kad visa kolona atradās aiz vārtiem, selekcijā izrautās brūces jau bija aizaugušas ar dzīvu miesu, lai visās rindās būtu pa pieci, kā to prasa reglaments.

Magdalēna pirmo reizi šai zemē jutās tik viena. Riva un Magdalēna abas nāca no tās pašas Latgales pilsētiņas, kur ezera ūdeņos atspoguļojas pelēkas koka mājeles un stalta baznīca liepām apauguša kalna galā. Šīs baznīcas zvanu skaņas Magdalēna atceras, jo tur zvanija pirms viena gada arī tai dienā, kad viņu marta rītā kopā ar citām piecām meitenēm raibajā policijas mašīnā veda uz Daugavpili, jo viņas nebija pieteikušās darbos uz Vāciju. Še Vācijā, Grintāles nometnē viņa sastapa Rivu. Riva te atradās tāpēc, ka viņai uz apgērba bija piešūta dzeltena zvaigzne. Abām meitenēm, atceroties savējos un baltās ūdensrozes tai Latgales ezera dzelmē, dzīvot šķita vieglāk. Riva nu ir projām, jo bads un svina izgarojumi akumulatoru fabrikā bija izsūkuši dzīvības krāsu no viņas sejas.

Arī Magdalēnai teica: «Tu esi bāla...»

Tagad viņai zem rokas gāja vāja meitene, tādām pat brūnām acīm kā Rivai, tikai viņai uz krūtīm nebija dzeltenās zvaigznes, bet sarkans trijstūris ar burtu F, jo meitene bija no Francijas. Tomēr no slimnīcas neglābj arī burts F. Nekas. Visi burti te ir vienlīdzīgi.

Magdalēnas galva noslīdēja zemu, un vienu brīdi viņa redzēja tikai rupjām akmens šķembām klāto ceļu. Uz šķembām ļodzījās apavu koka zoles un lauzīja pēdas. Viņa

redzēja arī nospodrinātus garos zābakus, jo uzraudze Hilde gāja kolonas priekšgalā.

Ceļa abās pusēs auga liepas. Pumpuri vēl brieda, kā zaļi kukainiši aplīpa zariem, bet starp kokiem jau lodāja silts pavasara vējš. Pa kreisi no ceļa stiepās līdzens, uzarts tīrums. To šķērsoja grāvji, kuru malās auga meža plūmju dzeloņaino zaru mudžekļi, vietām jau greznoti ar baltiem ziediem. Bet tīrumā un plūmju zaros neredzēja neko ēdamu.

Šķembotais ceļš iegriezās pa labi, uz akumulatoru fabriku.

Magdalēna atguvās. Tur, kur Grintāles nomalē vēl vakar, ieslēpusies starp veclaicīgiem dzīvojamo namu dakstiņu jumtiem, noslēgusies aiz dzelzs vārtiem, atradās akumulatoru fabrika, šodien rēgojās drupas un sienas ar robainiem caurumiem logu vietās. No drupām vēl stādza zilas dūmu strūklišas un dvesmoja siltums. Pie fabrikas vārtiem gulēja apgāzušies un salocīti bērnu ratiņi. Pagājušajā naktī bombardētāju «egļītes» nedzīvajā gaismā kāds bija uz patvertni vedis vai nu raudošu bērnu, vai koferus. Sienas bija nošķeltas arī blakus namiem.

Ieslodzītās sadzina sagrautajā kvartālā, kuru ielenca SS vīri. Uzraudze Hilde izrikoja darbus.

Uzraudzes apaļīgo augumu vidū it kā pārgrieza cieši savilkta josta, padarīdama gurnus vēl pilnīgākus. Pelēcīgā, seja turpretī bija kalsna, taisnām, dūsmīgi savilkta uzacīm virs smailā deguna; rūgta vecmeitas seja.

Hilde noskatīja šo pelēkos maisos tērpto sieviešu baru, kurām kājas ievīstītas tikai netīrās lupatās, un visas tās viņai bija pretīgas kā sabrauktas vārdes. Viņa zināja, ka neviena no šīm vārgulēm nebija vecāka par trīsdesmit gadiem, un viņa nīda tās arī tādēļ, ka, iespējams, tās reiz bijušas un dzīvas palikušas varētu būt skaistākas par Hildi pašu.

— Redzat, jūsējie, jūsējie sasituši mūsu mājas. Es zinu, ka jūs par to priecājaties. Še, — teica Hilde un divām ievilka ar savu kabeļa galu pa pleciem. Kabeļa galam bija glīta saitīte, kur iemaukt plaukstu. Saitīti novija čehiete, kuru pagājušajā nedēļā aizsūtīja uz slimnīcu atpūsties.

Tad viņas, gan gausās rindās, gan pa vienai, sāka novākt drupas, lai atbrīvotu šķērsielu blakus rūpnīcai.

— Ja jums uzgāzīsies mūri, tad zināt, ka tur vainīgi jūsējie paši, kas meta bumbas, — piezīmēja Hilde.

Šodien pat viens ķieģelis Magdalēnai šķita smags, un tā viņa lēni noliecās, pabīdīja plaukstas zem gruvekļu gabala, ilgi cēla, gausi soļoja un nesa, un tad pats no rokām izkrita tas, kas agrāk bija gabals no mājas sienas. Reiz viņa paklupa kopā ar diviem ķieģeļiem. Reiba galva un piecelties bija grūti.

Dažus mirkļus viņa palika guļam, rokas zem vaiga palikusi, jo akmens bruģis likās tikpat mīksts kā koka plūksnas uz barakas nārām. Starp bruģa akmeņiem Magdalēna pamanīja trīs gaišzaļus zāļu stiebriņus naga garumā. Pieņāca Hilde un iesita ar kabeli šķērsus pa kaklu. Magdalēna cēlās.

— Es skatos, ka tu nesteidzies. Tu arī esi no bālajām. Vajadzēs vakarā sūtīt uz slimnīcu atpūsties, — uzraudze teica. — Kāds tavs numurs?

Magdalēna ieraudzīja Rivas lielās, brūnās acis, un viņa streipuloja pēc jauna nesamā.

Nesdama gruveklus, viņa ienāca divainā bezjumta telpā, uz kuras sienām varēja izskaitīt bijušus četrus stāvus. Gar vienu sienu karājās sagriezies dzelzs stienis, pie kura turējās apdeguši kāpņu margu gabali. Trešajā stāvā pie sienas, virs

izlietnes, vēl karājās zils spainis. Starp gruvekļiem kaut kas vizēja: pusplaukstu liels spoguļa gabaliņš. Magdalēna paņēma spoguļi un, iznākusi līdz durvīm, kur bija gaišāks, slepšus ielūkojās tanī.

Hildei, diemžēl, taisnība — ne vaigos, ne lūpās neredzēja ne mazāko sārtumu. Ja šovakar būs selekcija un Hilde atcerēsies, tad kara beigas, kuras būs nupat nupat, sagaidīs Hilde, nevis Magdalēna. Tāpat kā nesagaidīja Riva un tūkstošiem citas.

Magdalēna nesa mūra gabalus, kuri smagi vilka augumu uz leju. Uz ielas stāvēja Hilde un vēroja bālo Magdalēnu.

Magdalēna no jauna iegriezās četrus stāvus augstajā telpā bez jumta, jo te sagrautā nama sienu gabali bija sabirzuši sīkāki. Un tad viņa uz saplaisājušo cementa flīžu grīdas ieraudzīja brūnu ādas saiti. Varbūt tā būs soma, varbūt tanī būs šķēle maizes, kuru varēs apēst tepat, uzraudzei nemanot.

Magdalēna vilka aiz saites, rausa nost drupanos apmetuma gabalus, vēlreiz atkāpās pie durvīm, lai pārlicinātos, vai uzraudze Hilde joprojām stāv pie savākto ķieģeļu grēdas.

Un tad viņas rokās atradās brūna, salauzīta rokassomiņa ar garu, uz pleca nēsājamu saiti.

Magdalēna sagura — šādā somā maizi neglabā... Un viņa ir bāla, viņai vajag maizes. Magdalēna tomēr nolēma somu atvērt un tad tūlīt to aizsviest, jo pie tādām mantām pat pieskarties heftlingam nav brīv.

Jā, somā nebija ne maizes, ne šokolādes gabaliņa, ko reizēm sievietes nēsā līdz, un tur tomēr atradās kaut kas tāds, kas varbūt varēja saglabāt viņas dzīvi. Magdalēna sāka

steigšus rīkoties. Lai labāk redzētu, viņa piegāja tuvāk durvju vietai.

Bet arī Hilde bija jau ievērojusi, ka tā pelēkā nāves kandidāte par daudz ilgi kavējas izbombardētā veikala priekšelpā. Viņa slepšus pavirzījās tuvāk. Varbūt atrasts kāds liķis ar zelta gredzenu pirkstā, viņa iedomājās.

Bet tad, kāds kauns visai nometnei — viņa pamanīja, ka tā tur, atspiedusies iebrukušajās durvīs, virs kurām nokarājās apdedzis izkārtnes skārds, tā tur stāvēja un, ak dievs, rokās turēja spogulīti un spoguļojās! Bez bailēm!

Spogulītis bija pavērsts pret sauli. Magdalēna tomēr tanī neredzēja sauli, bet tikai savu bālo seju ar bada ievilktajām krunkām. Ja pavēra muti, kaut izrunājot vārdu «sāp», tad krunku dēļ likās, ka viņa smietos. Bet nu vismaz izzudīs bālums, bāluma dēļ selekcijas viņa vairs nebīsies.

— Prostitūta! — Hilde iekliedzās un ar paceltu sitamo skrēja uz Magdalēnas pusi.

Spogulītis nokrita uz cementa flīzēm un saplīsa. Magdalēna atgriezās pret ielu. Viņa redzēja uzraudzi Hildi, kura, ar kreiso roku pieturot laiviņu, pār gruvešiem lēkādama, steidzās šurp. Magdalēna atkāpās četrstāvu telpā bez griesiem, kur trešajā stāvā pie sienas vēl karājās zilais spainis. Viņa pameta skatienu uz augšu, it kā vēl varētu aizbēgt pa kāpnēm. Bet no kāpnēm bija atlicis tikai sagriezies un apdedzis margu gabals. Augstu virs viņas pletās izkropļoto sienu ierobežots, saulains debesu jums.

Un tad viņa redzēja, ka salīgojās spainis trešajā stāvā. Jā, siena sakustējās...

Jābēg! Paspērusi pussoli uz priekšu, viņa tepat tepat redzēja Hildes it kā saldkaislā elsā pavērto muti. Acis viņai mirdzēja un roka turēja augstu paceltu sitamo.

Netverami īsā mirkļa daļā Magdalēna atcerējās, kā Hilde nolaida steku uz Rivas sejas, kad to veda prom no selekcijas, viņa redzēja daudzas sitienam paceltas rokas, citu aiz citas, visas, kuras skatītas pēdējā gada laikā. Solis uz Hildes pusi bija dzīvība, to Magdalēna zināja, bet viņa tiši paspēra soli atpakaļ. Uzraudzei Hildei, kad viņa sitīs, šis pats solis būs jāspēr uz priekšu.

Kad kabeļa galam vajadzēja nokrist uz pelēkajā maisā tērtā Magdalēnas pleca, siena no augšas jau bija pienākusi tuvāk, debesis kļuvušas mazākas, un pasaulē vairs nebija tik stipra pleca, kas sienu varētu noturēt vai atbalstīt. Tā tuvojās, tad salūza, sabirza un nobruka uz grīdas.

Kad piesteidzās pirmais SS vīrs un otra uzraudze, no gruvekļiem rēgojās ārā apdegušais skārda izkārtnes gabals un uzraudzes Hildes nekustīgais, labi nospodrinātais zābaks.

Dzelzs sijas gals bija iespiesies Magdalēnas krūtīs.

Kamēr Hildi atrīvoja no drupām, uzraudze noliecās pār Magdalēnu, kuras galva gulēja uz pelēkajām flizēm. Savāda galva: vienā pusē mati bija nogriezti un aizsūtīti. Kaut kur Vācijā kāds pilsonis varbūt iekāpa filca rīta korpēs, nemaz nezinādams, ka bradā sievietes matus. Bet labajā pusē dzeltenie mati bija atstāti gari, tie pat viegli viļņojās, uz grīdas izklīduši. Ja redzētu tikai Magdalēnas galvas labo pusi, liktos, ka viņa gul. Bet uzraudzi interesēja kas cits: Magdalēnas labās rokas pirksti turēja lūpu zīmuli, kurš pirmīt atradās brūnajā rokassomiņā, un uz viņas vaigiem vēl varēja saskatīt uzkrāsotu mākslīgu sārtumu. Nāve to nevarēja izdzēst.

— Tu paskaties, arī šī vēl gribējusi pucēties, — ar patiesu izbrīnu noteica uzraudze.

Pusdienas laikā sieviešu kolona, rokās saķērusies, atkal ienāca pa Grintāles nometnes vārtiem. Aiz kolonas četras ieslodzītās vilka divričus. Uz divričiem gulēja Magdalēna. Ja viņas galvai pienāca no labās puses un redzēja garos, dzeltenos matus, varēja likties, ka viņa gul. Orķestris spēlēja maršu «Hänschen klein».

MŪŽĪGĀ MĪLESTĪBA

TĒLOJUMS

Pats nepatīkamākais no visiem lauku darbiem man arvien
licies kartupeļu rakšana. Jau atceroties vien, ka visu dienu
jārāpo pa valgo, dažkārt pat dubļaino vagu, ar visiem desmit
pirkstiem kā grābekļa zariem grābstot zemi, kad aiz nagiem
ieēdas tik daudz smilšu, ka pat pēc nedēļas neizmazgāsi,
tad gribas pamukt kur tālāk, kaut pie kuļmašīnas par maisu
nesēju. Tomēr šai 1943. gada septembra svētdienā es jutu

pat tādu kā prieku, kad mani kopā ar pieciem citiem kameras biedriem izveda cietuma pagalmā un teica, ka būšot jāiet uz kādām lauku mājām, «Dimdām», kartupeļus rakt. Gājām virknē pa lauku ceļu, aiz mums sargs ar šauteni. Pati pelēkā kā rudens diena, kad ceļa gājēja kājas bradā nenovēršami mirušās koku lapas, pat tā ir simtkārt gaišāka par kameras svina pelēko krēslu. Uz brīdi aizmirsu sargu un aizrautīgi vēroju, ka aiz tīrumiem, pret zaļo meža aizkaru rudenīgs bērzs atgādina baltu sveci ar lielu, dzeltenu liesmu. Es pat iesmējos, kad ceļmalā rugainē divi pavasara auneļi pēc ieskrējiena sita kopā pieres. Iedomājos, ka turpat rugainē droši vien mētājas daudzas vārpas, no kurām varētu izberzt dažus labus sauju graudus. Es tagad zināju, cik gardi ir sautēti rudzu graudi.

«Dimdas» bija vecas lauku mājas lielu liepu vidū. Vispirms mūs ievada virtuvē, kur grīdas vietā bija ķieģeļu klons. Virtuvi piegāroja tvaiki no milzīga cūku kartupeļu katla.

— Ja mūs baros no tā katla, tad saimniekam, diemžēl, puse kartupeļu paliks vagās, — mēs sačukstējāmies.

Nē, apaļīgā saimniece nolika mums galdā klaiņu īstas rudzu maizes, pilnu šķīvi ar baltu biezpienu un, želodamās par grūtiem laikiem, tanī iedēstīja vēl sviesta piku. Un, tā kā viņa nesauca mūs par sasodītajiem sarkanajiem, bet, redzot mūsu milzīgo apetīti, pat tā kā nopūtās, tad kļuva skaidrs, ka pušu jau neplēsīsimies, bet tīši ar papēdi vai celi arī neviens kartupeli zemē nedzīsīm.

Tomēr tas, ko gribēju jums pastāstīt, sākās tad, kad, noliekot uz galda lielu krūzi ar saldinātu kafiju, klusa sievietes balss svešā akcentā pateica: — Lūdzu.

Es pavēros uz to pusi. Pie pavarda atgriezās sieviete, kuru virtuves krēslā nemaz nebiju ievērojis, varbūt viņas sīkā auguma dēļ, — svešā sniedzās saimniecei tikai līdz

plecam. Tagad es redzēju, cik tai tumšas, mirdzošas acis, kuras ar sasprindzinātu uzmanību vēroja mūs — cietumniekus.

Kad posāmies no virtuves ārā, svešā kā baidīdamās, tomēr arī kā savādā trauksmē, piesteidzās mums klāt. Sargs stāvēja pie durvīm un to neredzēja. Arī tagad es vispirms ievēroju lielās, tumši brūnās acis, kurās lasīju kādu baiļu pilnu vaicājumu.

Sievietei bija plāns, viegli izliekts deguns, bāla, ovāla seja, melni, viegli viļņoti mati, kuros spilgti izdalījās pāris pilnīgi sirmu cirtu. Seja likās svešāda, dienvidnieciska, varbūt arī tādēļ, ka viņa pirmīt «lūdzu» pateica savādā izloksnē. Sieviete valkāja lielu, svitrainu, laikam no saimnieces palienētu linu priekšautu, bet kājas viņai bija ieautas elegantās korpēs ar biezu, stipru zoli un platu sprādzi, kādas Latvijas laukos nevalkāja.

Svešiniece bikli satvēra kādu no maniem biedriem aiz elkoņa. — Vai jūs runājat vāciski? — viņa trauslu balsi jautāja cietā vācu valodā. — Krieviski es runāju vēl sliktāk, — viņa kā atvainodamās piebilda. — Varbūt franciski? . . .

No mūsu grupas vācu valodā es kaut ko sapratu, tādēļ atsaucos: — Ein wenig.

Svešiniece, laikam bīdamās, ka mēs tūliņ aiziesim, trauksmīgi jautāja:

— Vai jūs neesat redzējuši manu dēlu Broņislavu Kaminski? . . . Polis . . . jūsu augumā . . . acis tādas kā jums . . .

— Aiziet! — nosauca sargs, un mūsu saruna pārtrūka. Es nepaguvu atbildēt, ka poli Broņislavu Kaminski neesmu saticis un nekā par viņu neesmu dzirdējis.

Arī pusdienās saimniece neskopojās. Ēdām garšīgus, militārus kartupeļus. Želodamās par grūtiem laikiem, saimniece vēl uzlika šķīvi ar ceptu cūkas gaļu. Atkal dzirdēju lauztā

latviešu valodā «lūdzu», un svešiniece, tagad es zināju — poliete, mums vēl piedāvāja krūzi rūgušpiena. Tas viss ir labi, mēs nospriedām, bet, ja kāds no saimniekiem kaut ar vārdu iedomāties paslavēt vāciešus vai kaut ar žestu mūs mēģinās skubināt, tad mēs locīsimies divtik veikli, cītīgi grābāsim jau pārkasītu zemi, bet uz priekšu kustēsīm kliba gliemeža gaitā. O, divos cietuma gados mēs bijām iemācījušies, kā kuro reizi strādāt.

Tomēr saimnieks pēc pusdienām uz galda uzbēra sauju rupji sagrieztas tabakas. Iznāca dūms kā Havannas cigārs. Kad es paķēru no kuldas ogli un aizdedzināju savu smēķi, manam elkonim atkal pieskārs svešā poliete.

Viņas tumšo, kā izbiedēto acu skatiens, kurā lasiju mokošu jautājumu, cieši vērās manī.

— Vai jūs neesat redzējuši manu dēlu Bronislavu Kaminski? . . . Polis . . . — svešā atkal iesāka traušlā balsī savā cietajā vācu valodā.

Es pagriezos ar muguru pret durvīm, pūtu kuplu dūmu, lai liktos, ka esmu pilnīgi nodarbināts ar smēķēšanu, un savā trūcīgajā vācu mēlē pārjautāju:

— Kaminskis? Ja jūs varētu pastāstīt kaut ko sīkāk . . .

— Jā, jā, — svešā steidzīgi atsaucās. Viņa saņēma rokas kā lūdzot un pievirzījās man vēl tuvāk.

— Kad es jūs pirmīt ieraudzīju, man likās, jūs pats esat Bronislavs . . .

Jāatzīstas, kaut mana māte izskatās pavisam citāda, arī man polietes sejā likās kas tuvs, laikam tādēļ, ka tanī atvīdēja mātes mīlestība, kura visām mātēm ir vienāda.

— Bet jūs neesat Bronislavs . . . — svešā nopūtās.

— Mums būs drīz jāiet uz tīrumu, — es ieminējos.

— Jā, jā. Mēs esam no Polijas, Bronislavu paņēma gestapo. Viļņa. Maijā. 26. maijā, trešdien. Viļņa nav gubernā-

tūrā, Polijā, tā ir Ostlande. Laikam tāpēc Broņislavu aizveda uz Rīgu. Tad es dabūju ziņas no Broņislava drauga. Es augustā braucu no Varšavas uz Rīgu, bet Broņislavs bija aizvests uz Dārzciemu, jo te esot gūstekņu nometne. Vai jums nevajag sērkokociņu? Svešā jau izvilka no priekšauta kabatas sērkokociņu turziņu, un es, pieradis ilgi nedomāt, turziņu tūlīt aizlaidu aiz svītrainā praķa odeses, bet apdzisušo smēķi aizdedzināju pie ogles.

— Tātad jūsu dēls it kā būtu atvests pie mums?

— Jā, jā. Man divas reizes Dārzciema drošības policijā pieņēma uzturu. Es te dzīvoju «Dimdās». Es strādāju. Saimnieks ir labs. Lāva man apmesties, iedeva ko aiznest. Bet pagājušajā piektdienā man saka, Broņislavs pārvests uz Valku. Es braucu uz Valku, tur neviens nezina, tur nav. Es divas dienas nācu kājām atpakaļ, nav atļaujas biļetei. Un tagad... Vai jūs nezināt, vai kaut kur cietumā nav? Broņislavs Kaminskis... Tāds pats augums un acis kā jums...

— Šodien vēl nezinu, bet noteikti noskaidrošu un paziņošu uz «Dimdām», — es solīju. Tagad es pratu ziņas nosūtīt arī bez pasta palīdzības.

— Valkā nav, un Dārzciemā saka, ka nav, un drošības policijā mani vairs nelaiž iekšā.

Poliete aizklāja ar plaukstām seju, nolieca galvu, saguma plecos.

— Viņi tikai negrib sacīt. Drošības policija tā bieži dara, negrib, ka sazinās, — es drošinādams teicu. — Bet...

— Aiziet! — nosauca sargs, un ilgāk kavēties es vairs nevarēju.

Sargs atļāva tīruma galā iekurt uguni. Ierušinājām pelnos kartupeļus un, norakuši savas vagas, pakampām pa izceptam kartupelim, kuri pārļauzti smaržoja tāpat kā manās puikas dienās mūsu mājās lielceļa malā. Toreiz starp nobirušajām

lapām es meklēju adatainos bumbuļus, uzsitu tiem papēdi un tad izņēmu spožos, kā brūni nolakotos kastaņus, viegli miklus, kā nosvidušus sava zaļā šūpuļa baltajos palagos. Jā, ugunsкура dūmu smarža sauca brīvībā, vajadzētu laisties prom tāpat kā irbei, gan lidojot, gan skriešus — tikai brīvībā! Bet lauka stūrī stāvēja sargs. Ar viņa šauteni pa simt jardiem varēja trāpīt pat izstieptā plaukstā, un «Dimdās» bija telefons.

Jā, telefons. «Dimdu» telefons mums izjauc pelnītās un gaidītās vakariņas. Atnāca saimniece, — esot zvanīts, lai mēs tūlīņ atgriezoties cietumā, esot kaut kāda pārbaude. Steigšus vēl salaidām aizsietās bikšu starās kartupeļus un soļojām «mājup».

Otrā dienā es sāku taujāt par Bronislavu Kaminski. Tāda uzvārda neviens ieslodzītais ne mūsu, ne arī izmeklēšanas korpusā nebija dzirdējis. Izmeklēšanas kamerās gan atradās ieslodzītie, kurus pārzināja tieši vācu drošības policija. To uzvārdus mēs nezinājām. Kaminska māte teica, ka pienesums vairs nav pieņemts pagājušajā piektdienā. Piektdienas — tās pie mums bija melnās dienas. Uzzinājām, ka arī pagājušajā ceturtdienā no dārzniecības paņemtas trīs lāpstas. No pavāriem, kas uztura pieprasījumos redzēja visas ieslodzīto skaita maiņas, izdibinājām, ka piektdien ieslodzīto skaits samazinājies par diviem cilvēkiem. Atrbīvots nebija neviens, tātad . . .

Pēc nedēļas zināju arī to, ka tajā ceturtdienā trīs ieslodzītie pēc uzrauga Langes norādījumiem izrakuši nelielu bedri mežā aiz pagastmājas. Vieta esot zīmīga, tur augot tāda egle, kas krūšu augstumā no zemes sažuburojusies divos vienlīdz resnos stumbros. Lange racējus esot drošinājis, šos jau nešausot, te gulēšot cittautilbnieki.

Bet Dārzciena apkārtnes mežos gulēja gan gūstekņi krievi, gan čigāni, leiši, kas tad lai zina, kādas tautības bija tie divi, kuri tika nošauti tai piektdienā. Un, pat ja mēs saklausinātu,

ka tie bijuši poļi, arī tad to nedrīkstētu ziņot Bronislava Kaminska mātei, pirms nebūtu skaidri zināmi nelaimīgo uzvārdi.

*

1945. gada decembrī atkal atgriezos Dārzciēmā, šoreiz kā brīvs cilvēks. Ar savādu patiku lēni pastaigājos pa ielām, pa kurām reiz tiku vadāts, kā čigāns teicis, «pats ar saviem ieroču nesējiem no muguras».

Kāda pamaza auguma sieviete cieši ieskatījās man sejā. Pēc lielo, brūno acu skatienu es viņu atcerējos tūlīt — tā bija Bronislava Kaminska māte.

Es sveicināju. Poliete steidzīgi sniedza man roku un latviski pateica «labdien».

— Jūs bijāt cietumnieks, vai nē?

Sākām sarunāties. Diena bija auksta, un Kaminska lūdza, lai es uznākot pie viņas. Mēs uzkāpām kāda koka nameļa jumta istabiņā. Pa logu te bija redzams dzirnavu ezeriņš un apsnigušie vītoli ezera krastā. Istabiņā atradās ar rūtainu pledu pārklāts matracis, brūns galds un veca kumode.

— Tās ir saimnieces mēbeles, — kā atvainodamās piebilda Kaminska un uzaicināja mani apsēsties.

Un tad es no Jūlijas Kaminskas uzzināju, ka viņai kopā ar vīru Varšavā, Prāgas priekšpilsētā, piederējis gatavu apģērbu veikals, ka pēc vīra nāves trīsdesmit septītajā gadā viņa, būdama laba šuvēja, ar trim palīdzēm šuvusi dāmu kleitas, ka līdz karam katru gadu braukusi uz Parīzi apskatīt jaunākās modes, jo esot beigusi liceju un protot franciski. Bronislavs, vienīgais dēls, strādājis par inženieri lokomotīvu fabrikā, tad mobilizēts un bijis podporučīks. Bronislavs izvai-riņies no gūsta, tad kā īsts poļis gribējis cīnīties pret vācie-

šiem, pagrīdē pievienojies «Armija Krajova» cīnītājiem un tad Viļņā apcietināts . . .

— Bet tagad tak jūs varējāt atkal dzīvot Polijā, — es ieminējos.

Kaminska kā nesaprazdama paraudzījās manī ar savām dziļajām acīm. Tagad es ievēroju, ka viņas viļņainie mati, kuras saturēja tīkliņš, bija jau nosirmojuši gandrīz visi. Melnās cirtas bija tikpat retas kā toreiz «Dimdās» sirmās.

— Es tak neesmu atradusi Broņislavu. Un te ir pēdējā vieta, kur viņš ir redzēts. Un Broņislavs zināja, ka es nekur no viņa neaiziešu, un tā viņš mani arī meklēs šeit. Es rīt atkal iešu uz Rencēniem, tur dzīvo viens, kura brālis bijis cietuma uzraugs.

— Kājām? Tas tak ir divdesmit trīs kilometri, — es ieteicos.

— Kas tas! Es katru nedēļu divas vai trīs dienas pavadu ceļā. Kājas man tagad ir stipras, pietūkst tikai vakaros. Es tagad zinu vai visu aprīņķi. Es zinu vai visus, kas bijāt tur cietumā. Es zinu visus uzraugus. Es zinu tik daudz kapu . . . Nupat pagājušo nedēļu es saklaušināju vēl vienu, trešajā kilometrā uz Valkas pusi, tur visapkārt aug tādas lielas egles. Kā Karpatos. Tur tagad ir tik klusi . . . Es atnesu no turienes trīs čiekurus, — Kaminska norādīja uz palodzi, kur uz sūnām gulēja trīs čiekuri. — Tur ir kluss. Bet mežā ir mājas. Cetrdesmit trešā gada jūlijā garām braukusi smagā mašīna, tad klieguši . . . Bet taisni tur viens esot izbēdzis. Vīrietis. Es saklaušināšu! — Kaminska dedzīgi nobeidza, bet tad nopūtās. — Pat ja Broņislavs . . . Es savu dēlu atradišu.

— Jā, bet vai tā dzīvot jums nav grūti?

— Paldies. Es iztiek. Saimniecei ir šujmašīna. Un es protu šūt. Agrāk es katru gadu biju Parīzē skatīties modes. Laucinieki man maksā ar produktiem. Cilvēki ir labi.

Tagad uz kumodes, kas bija pārklāta ar pelēcīgu, man šķita, Piebalgas auduma dvieli, es pamanīju apaļu krūšu rotu, saktu ar sīkiem piekarekļiem. Šī rota bija apsūbējusi, veca. Atcerējos tai līdzīgu redzējis muzejā. Kaminska piegāja pie kumodes un pacilāja veclaicīgo rotu.

— Jā, es jau biju Varšavā. Prāgas priekšpilsēta vēl ir palikusi, bet pašas Varšavas vairs nav... Daļu no manām mantām draudzene izglābusi. Vajadzīgāko es paņēmu līdz. No mūsu ģimenes esmu vairs vienīgā un atkal projām no dzimtenes... Tā mums, poļiem, iet. — Mazā sieviete saslējās taisnāk, it kā pasvitrodama, — lai arī poļi ir nelaimīgi, viņa ir lepna, ka ir poliete.

— Es no Varšavas paņēmu līdz arī ģimenes vēsturi. Tagad man ir daudz laika pārdomām. Laikam arī mēs katreiz neesam bijuši taisnīgi, tagad es pati redzēju, kas ir posts. Bet vai varam grozīt to, kas noticis. Šo saktu viens no Kaminskiem ir paņēmis kādreizējā Inflantijā, pie Valmieras, kad poļus 1622. gada janvārī sakāvuši zviedri. Tātad viens no Broņislava senčiem jau ir šeit bijis, — Kaminska mazliet pasmaidīja, — kā iekarotājs. Jūs jau par to neļautosieties. Tagad arī es zinu, ka iekarotāji ir jāizdzen.

Viņa atlika saktu un paņēma kādu nepilnu sprīdi augstu stikla vāzīti. Vāzīte bija neparastas formas, garu, tievu kaklu un dzidri zila kā debess saulainā ziemas dienā.

— Tas ir Venēcijas meistarū darbs. To pārvedis Staņislavs Kopčinskis, viens no Broņislava senčiem, no Lombardijas republikas 1798. gadā, kad poļi sacēlās pret caru, kad mūs sakāva, un poļu leģioni ģenerāļa Dombrovska vadībā tad cīnījās franču pulkos, jo Napoleons solīja atjaunot Polijas valsti. Ir tāda dziesma «Marš, marš, Dombrovski, no Itālijas uz Poliju». Mēs tomēr Poliju nedabūjam. Bet Itālijā palika poļu kapi. Un tad te ir tāds ķēmiņš, — Kaminska pa-

ņēma melnu koka dieviņu pirksta garumā, kurš ar rokām turēja lielu vēderu. — Staņislava brālis ir bijis kopā ar frančiem San-Domingo 1801. gadā. Tur džungļu drudzis nokāvis gandrīz visus poļus. Diemžēl, tur poļi apspieda dumpi. Tā no turienes ir šis ķēmiņš, bet San-Domingo palika poļu kapi... Jau Mickevičs saka par poļu māti:

Ak poļu māte!...
Ej ceļos krist pie Sāpju mātes tēla
Un raugies šķēpā, kas tai sirdī duras:
To tev būs just, kad tev vairs nebūs dēla...

Kaminska pēkšņi mainīja skumīgo sarunas toni un strauji man jautāja:

— Jūs taču arī no Vācijas nevarējāt savai mātei veselu gadu ziņot, ka esat dzīvs, vai ne?

— Nevarēju gan, — es piekritu.

— Nu redzat! Kur tagad katrs aizklīdis. Es negribu ticēt, ka Broņislava vairs nav! — viņa kaisli iesaucās.

Redzēdams tādu ticību, arī es piekritu: — Jā, vēl nekā nevar zināt, noteikti atradīsies. Kur katrs kara laikā aizklīdis.

— Vai ne! Es pati meklēju te, pa Latviju, un Varšavā es lūdzu poļu Sarkano Krustu man palīdzēt.

Ejot projām, es pie durvīm pamanīju tās pašas stiprās ceļa kurpes, kuras Kaminska valkāja toreiz, kad mēs pirmo reizi tikāmies «Dimdās». Tikai zoles man tagad likās daudz plānākas, un papēži bija apdiluši pavisam apaļi.

*

Pēc diviem gadiem zeltainā septembra dienā es atkal apmeklēju Dārziemu. Atklāja pieminekli četrdesmit pirmajā gadā nošautajiem strādniekiem. Piemineklis bija uzcelts pie kapenēm, mežā aiz vecās pagastmājas.

Svinību dalībnieki sāka jau izklīst, kad es pie kāda nomaļa kapa, kas atradās zem zīmīgas, žuburainas egles zariem, ievēroju stāvam maza auguma sievieti. Kad tā pagriezās uz manu pusi, es pazinu Kaminsku. Pēdējie divi gadi bija sīko sievieti stipri saliekuši. Ar melnu zīda šalli apņemtie mati rudenīgās saules staros atviza balti kā ap kapiem nobārstītās Gaujas sēra smiltis. Mēs apsveicinājāmies.

— Vai jūs vēl te? — es apjautājos.

Kaminska, mazliet izbrīnīta, pacēla savas lielās, brūnās acis. Viņas sejā tagad bija ievilkusās daudzas rievās, un deguns šķīta vēl vairāk izliekts, kaulaināks.

— Te? Es meklēju Bronislavu... — Tad, it kā baidīdamās, ka es varētu šaubīties par to, vai viņas vienīgais dēls vēl atrodams, viņa steigšus turpināja: — Poļi ir izklīduši visur. Varētu taču būt, ka Bronislavs toreiz Valkā ir izbēdzis. Un tad viņš noteikti ir iestājies armijā. Es tagad aizrakstiju uz Kostjuško divīziju, kura cīnījās pret vāciešiem, un varbūt viņš aizklīdis vēl tālāk, es tagad aizrakstiju māsiņai uz Londonu. Vēstules jau iet mēnešiem ilgi, un ja man atraksta un es vairs neesmu te? Vēstules var pazust.

— Un kā jūs pie mums? ...

— Man iet labi. Man draudzene no Varšavas atsūtīja jaunu modes žurnālu. Man visi ir draudzīgi. Man visi ir draudzīgi, — viņa vēl atkārtāja.

Šie vārdi man šķīta kā liels pagodinājums mūsu tautai — ja jau tā par to saka svešinieks.

Kad Kaminska gāja projām, es pamanīju, ka viņa šodien atkal apāvusi tās pašas stiprās ceļa kurpes. Tagad zole gan bija biezāka nekā toreiz «Dimdās», pazolēta ar vecu riepu.

Liktenīgi sagadījās, ka, vakarā projām braucot, es vilcienā satīku paziņu no Dārziema ieslodzījuma laikiem. Pārrunājām kopā pavadītās dienas, un tad mans biedrs stāstīja,

ka arī viņš esot racis vienu no kapiem, kur šodien atklāts piemineklis. 1943. gada rudenī, kad viņš izpildījis gaitnieka pienākumus, kādu ceturtdienu viņu kopā ar diviem citiem uzraugs Lange aizvedis kapu rakt pie zīmīgās žuburainās egles. Otrā dienā esot bijis tukšs viens no karceriem, kur nedēļu pirms tam no drošības policijas ievesti divi sveši vīri. Tie latviski nav runājuši. Šķiet, bijuši poļi. Ēdiena dalīšanas laikā viens no tiem mēģinājis ar manu draugu uzsākt sarunu, nosaucis sevi par Broņislavu, uzvārdu vairs neparko nevarot atcerēties.

— Varbūt Kaminskis? — es ieminējos.

Nē, nevarot pateikt. Esot bijis apmēram mana auguma.

Tātad tomēr. Podporučiks Kaminskis gulēja zem egles laipnajiem zariem, kur šodien, pati nezinādama, viņu apciemoja māte.

Pārbraucis mājās, es ilgi domāju, vai par dzirdēto ziņot Jūlijai Kaminskai. Cerības vēl atrast dēlu viņai bija kā saule. Un tāda ticība, ka viņa pametusi pat dzimteni. Bez saules būs mūžīga nakts.

Un tā es domāju, pārliku un beidzot arī pats sāku meklēt pierādījumus, ka zem egles n e g u l Kaminskis. Mans draugs taču nezināja pilnīgi droši, vai tie bija poļi, poļu valodu viņš neprata. Viņš taču nezināja, kāds bija Broņislava uzvārds. Broņislavu pasaulē ir ļoti daudz. Ko pēc četriem gadiem vairs dotu kapa atvēršana? Un, ja tiešām tur atrod Kaminska jau sairušās miesas, vai nav labāk, kad mātes atmiņā paliek tas skaistais gaišmatis ar laipno seju, kādu viņa man rādīja ģimētnē? Es neizšķiros.

*

Gadi skrien. Vēl vairākas reizes Dārzciemā satīku Kaminsku, biju viņas dzīvoklī, lasīju vēstules no poļu Sarkanā

Krusta, kurās ziņoja, ka pagaidām vēl neesot izdevies saklau-
šināt Bronislava atrašanās vietu.

Jūlija Kaminska tagad staigāja lēni, ar lazdas spieķi pie rokas, jo, neraugoties uz piecdesmit gadiem, viņai bieži trūka elpas, un bieži viņa sēdēja pie mājas ezeriņa malā zem vītola nokarenajiem zariem un, zodu uz spieķa roktura atbalstījusi, skatījās kaut kur tālu projām.

— Jūs skatāties uz Polijas pusi? — es vienreiz neuzma-
nīgi iejautājos.

— Uz majām... Pie savējiem... — viņa atbildēja.
— Jāatpūšas. Es rīt braucu uz Salaspili. Tur vienreiz ievesti divi poļu virsnieki, kas esot cīnījušies līdz nāvei.

Tad atkal pagāja gads, kamēr no jauna iegriezās Dārz-
ciemā. Uzkāpu pie Kaminskas. Durvis bija aizslēgtas. Es
jautāju mājas iemītniecei, kur aizgājusi šuvēja. Viņa neteica
nekā, bet uzveda mani vēlreiz augšā un atslēdza durvis.

Istabiņā visas lietas stāvēja kā agrāk, un tomēr te bija
kaut kas tāds, kas liecināja, ka iemītnieks to pametis un uz
ilgiem laikiem. Vai tā bija vieglā putekļu kārtā uz brūni krā-
sotā galda, putekļi uz nelielās, melnos ādas vākos iesietās
bībeles, putekļi uz Bronislava ģimenes? Šī putekļu kārtā
šķīta kā plīvurs, kas dzīvos atdala no mirušiem. Tahta bija
uzklāta, sarkanā samta spilvenā neredzēja galvas iespaidumu,
lai gan iemītniece pēdējā laikā bieži tur atlaidās. Kaut kas
liecināja, ka Jūlija Kaminska no šejienes ir aizgājusi.

— Viņa nomira slimnīcā, pirms pāris dienām, tādēļ vēl
neesmu istabu izvākusi, — nejaūtāta paskaidroja saimniece.
— Ārsts teica — pārdzīvojumi, priekšlaicīgi vāja sirds un —
viņai neesot bijis stipras gribas izvesēties, arī kaut kāds
plaušu karsonis. Sakiet, — ko man darīt ar mantām? Viņai
bijusi Varšavā kāda māsīca, varbūt lietas sūtīt tur. Varbūt
tur kādam tās būs mīļas.

Uz kumodes blakus senajai Valmieras saktai un San-Domingo melnajam dieveklītim, kas tagad bija noputējis pelēks kā melderis, atradās pāris grāmatu. Mickeviča sējums un atvērta, kā tikko lasīta, Heines dzeju grāmata. Atšķirtajā lappusē bija dzeja «Ceļa gurdums». Es paņēmu grāmatu un izlasīju pēdējās rindas:

Gurdais ceļniek, kur lēnām
Dusā pēdējā tev grimt?
Dienvīdēs zem palmu ēnām
Vai zem Reinas liepām rimt?
Ak vienalga! Visur pāri
Sliesies dieva debess jums,
Un kā sēru sveces vāri
Spīdēs zvaigžņu mirgojums.

Te no grāmatas izslīdēja fotogrāfija. Divžuburaina egle un kapa kopīņa. Tas tak bija tas kaps!

— Varbūt jūs zināt, kas viņai tas par kapu? — es jautāju.

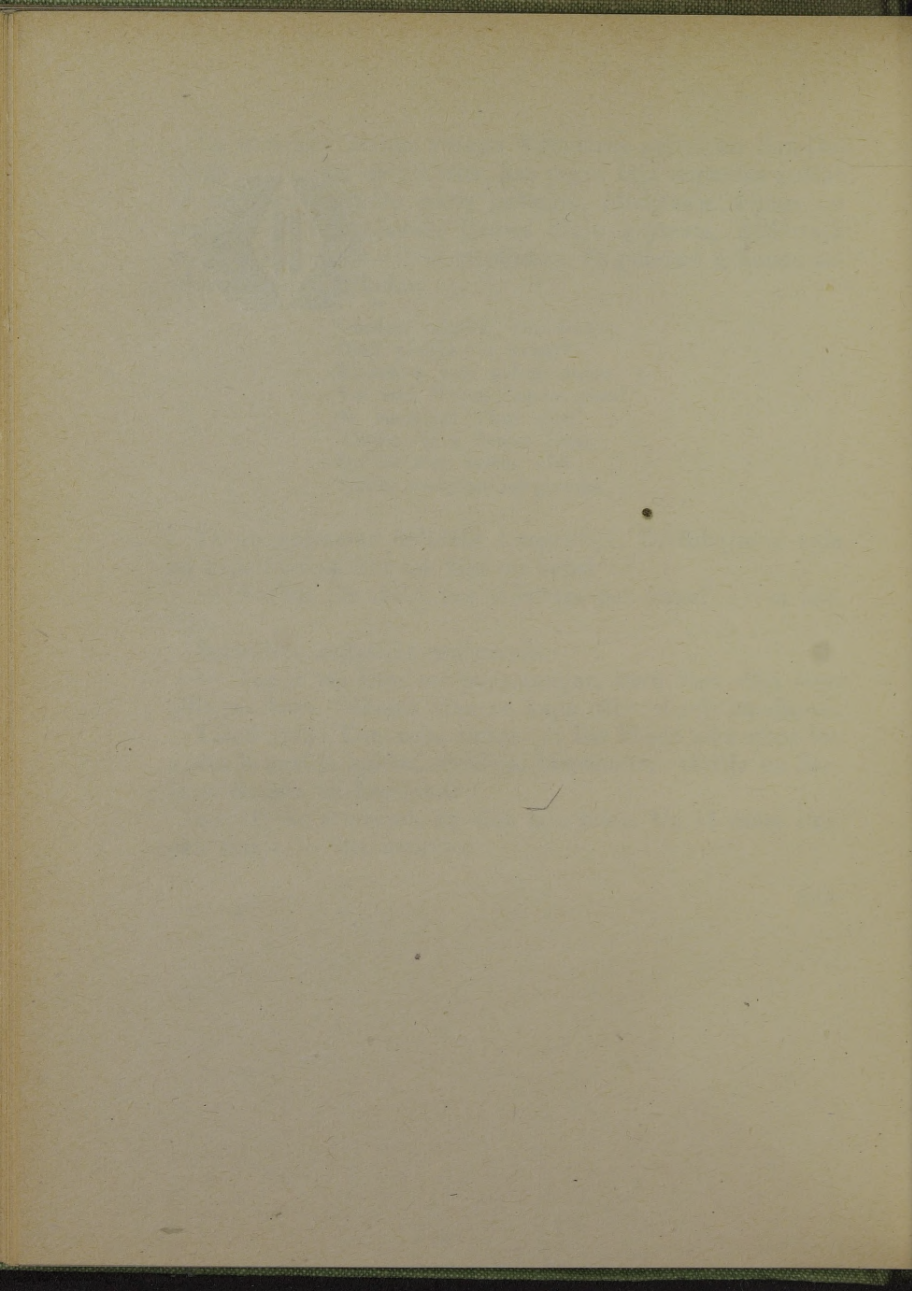
Saimniece ieskatījās uzņēmumā.

— Tas ir tas kaps aiz pagastmājas, kuru viņa sāka kopt tūlīt pēc kara. Sākumā viņa no kapa nāca, daudz raudājusi.

Tātad Jūlija Kaminska zināja... Bet kāpēc viņa visus šos gadus braukāja apkārt, meklēja, klausināja, rakstīja uz Sarkano Krustu un Londonu?

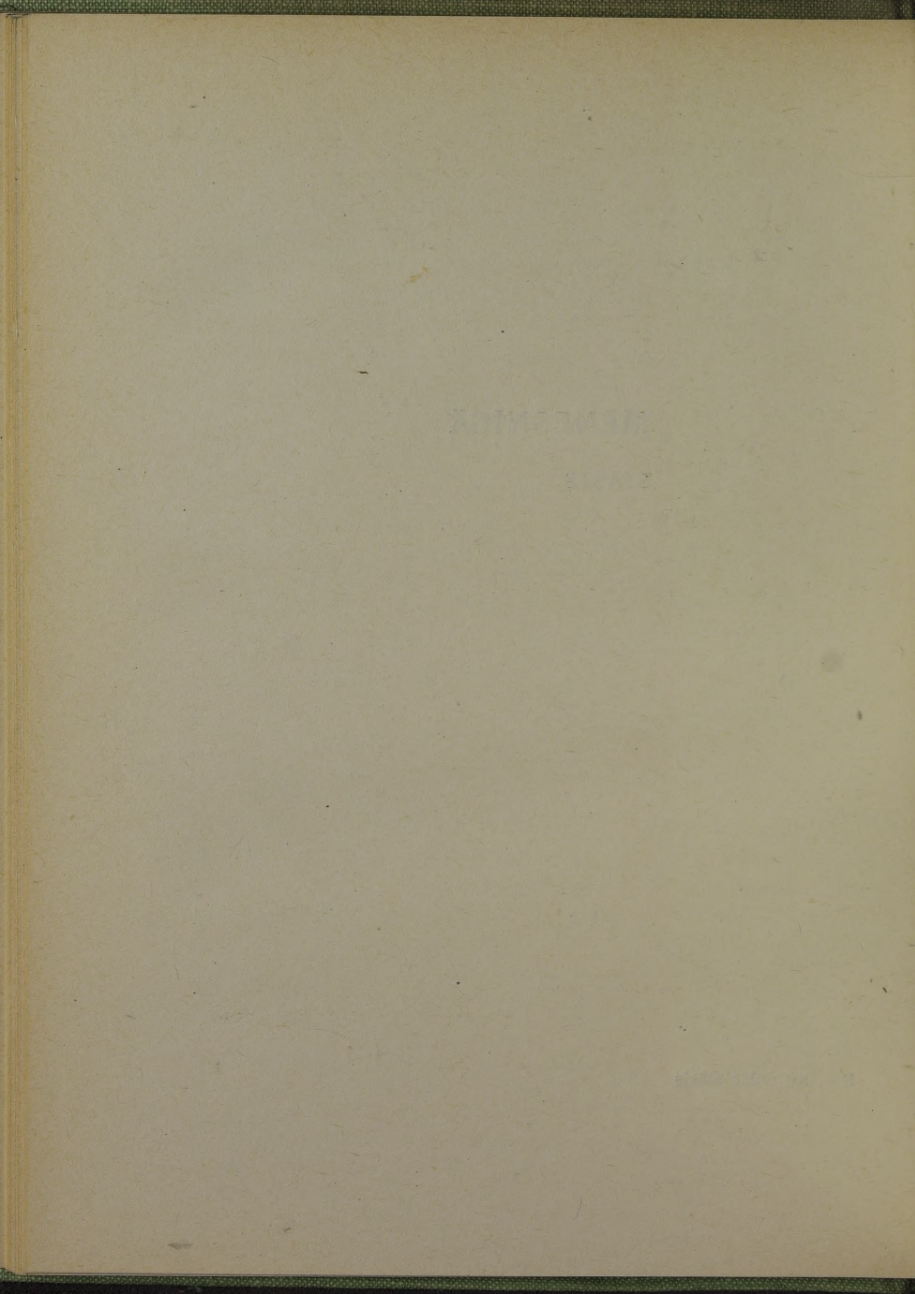
Kādēļ? Es atcerējos, ka viņa bija māte. Un kā māte viņa gan zināja — bet neticēja.

MĒNESNICĀ

STĀSTS

Deidars pamodās pusnaktī. Ne tāpēc, ka sienas pulkstenis, pa piecdesmit gadiem noguris savus čuguna čiekurus turēdams, piesmacis nošķinda divpadsmit reizes. Nē, Deidaru pamodināja apziņa, ka drīz jāmirst.

Sirds puksti joņiem satricināja visas krūtis, nodrebēja pat svītrainā vilnas sega, tad uzreiz sirds apstājās, visa pasaule kļuva klusa. Deidars bez dvasas klausījās, līdz atkal ķermenis

notrīsēja, sirdij saraujoties. Tā, zaļā zālē nokritis, kūleņo un mokās no zara nošauts putns. Pēc tam krūtīs asi iedūra sāpe, izšaudamās uz kreiso plecu un atņemdama vai roku.

Pirms astoņpadsmit gadiem taisni tā sākās sirdskaite viņa tēvam, tāpat cieta tēvabrālis, un abi drīz nomira. Nu viņš nojauta, nē, z i n ā j a, ka viņa dzīves laiks vairs nav skaitāms gadiem. Veci ļaudis nereti to zina. Agrākos laikos viņi tad uzkāpa uz klētsaugšas, pavēra jau laikus atvestā zārka vāku un uzčubināja skaidu spilvenu.

Sāpe pierima. Nu Deidara auss saklausīja parastās lauku mājas nakts skaņas: kāds it kā ar nagu viegli skrāpēja grīdas dēļus — tur pele mājas paviļā rīkoja sev midzeni, te sienā sākās ātra tikšķēšana, šķita, kāds tur ieslēpis mazu pulksteni — tā strādāja ūsainais kokgrauzis. Pāri griestiem, bēniņos, no viena mājas gala līdz otram nodipināja viegli soliņi — tumsā kaut ko bija pamanījis kaķis. Kam visam gan cilvēks nesagādā pajumti!

Bet tas ķirmis grauzīs manas mājas sienas, kad es jau būšu aiznests prom, nodomāja Deidars.

Pēc brīža apklusā pele, nostāja tikšķēt kokgrauzis. Deidars pavēra acis. Istaba kļuva gaiša, it kā aiz loga kāds būtu iededzinājis lielu spuldzi, no kuras kā mirdzoša straume list zilgana gaisma. Virs alejas egļu melnajām galotnēm parādījās mēness.

Deidars pagrieza galvu un sekoja mēnesnīcai. Tagad tā apgaismoja galda virsmu. Uz galda iezīmējās loga rāmja melnais krusts.

Deidars ar prieku dzīvotu vēl otrreiz sešdesmit sešus gadus, kaut vai divdesmit, pat desmit, bet nu vairs tā nebūs... Nekad nejausts nemiers lika viņam piecelties, it kā taisni ta-

gad vajadzētu vēl kaut kur iet, ko padarīt, jo bija paredzama ilga ilga atpūta. Pirms gadiem tā viņš reizēm uztrūkās, lai pārbaudītu, vai tiešām noslēgtas klēts durvis, kad tur atradās visa rudeni iekultā labība.

Deidars izkāpa no gultas, apvilka bikses un nostājās pie loga. Viņa baltie mati mēnesnīcā šķīta pat vizam. Kalsnajā sejā zilganā gaisma izzīmēja izliekto kumpaino degunu, šauro bezlūpu mutes svītru, dziļās, bargās rievās no deguna līdz pat zodam un spilgti izdalījās vēl melno uzacu loki. Garais stāvs bija jostas vietā ieliekts, un likās, ka Deidars tā, nekustīgi stāvot, uzmanīgi klausās tikai viņam dzirdamas nakts skaņas. Bet visapkārt bija kluss. Vecais vīrs zināja, ka mājās ir viens pats, jo Regutu Vilma, kura kopa «Deidaru» kūti novietotās kolhoza teles, šovakar aizgāja svinēt savam Edžum dzimšanas dienu; un neviens cits te nedzīvoja.

Visā mājā viens. Varbūt būs viens arī tai stundā. «Deidaros» agrāk vecos suņus nenošāva pat tad, kad tie savus laudis pazina, tikai drēbes apostot, kad suņu brūnās acis aizvilka bālgana migla, kurā saule atspoguļojās kā neskaidrs plankums, un savēlušās pinkas tiem izkrita kā kožu noēstas. Tie paši kādu dienu pēkšņi pazuda. Suns aizklīda mežā, vēl ieelvoja saulē pakusušo sveķu aromātu, zaļo skuju smaržu, tad nolika galvu uz nokrituša čiekura un — nomira. Vai arī Deidars tai brīdī nebūs viens kā suns?

Ja paspētu uzrakstīt māsas dēliem... Viens pats... Deidars pavērās apkārt. Istabā pie loga uz krusteniskām kājām balstījās galds, pie sienas gulta, kur zem svītrainās segas slēpās dziļi iegulēts salmu maiss; vecs brūns trauku skapis, krēsls ar iepītu meldru sēdekli, no simtgadīgas egles stumbra atzāgēts klucis, uz kura varēja ērti apsēsties, kad drāza kolhoza grābekļus un izkapšu kātus — tas arī viss.

Deidars izņēma no skapja apvalkātu praķi un to uzgērbā. Toreiz, kad kalpone, viņam gērbjoties, šo praķi patureja, tad nereti vidējās pogas atsprāga, bet šodien izvalkāta drēbe krita no pleciem stāvās krokās kā mācītāja talārs... Pēdējie septiņi gadi atainojās viņa atmiņā kā tās septiņas izkāmejušās Ēģiptes govīs, kuras sapnī redzējis Jāzeps. Deidars ir bagāts — mugurā šis praķis un gultas galvgalim pieslieta balta nūja...

Ir bijušas arī citādas mēness nakts. Vienu gadu šādā pašā maija vakarā, dienā apskatījis laukus, viņš atgūlās ozola gultā, pārslasīja «Brīvo Zemi», tad domās pārstaigāja «Deidaru» tīrumus un nolēma, ka tīrums pie birzs jau sauss un silts, ka tur rīt kalps Jēkabs sēs kviešus. Regutu Jēkabs prata rīkoties ar sējmašīnu, puisis Alberts līdz septiņiem aizvedīs uz lauku sēklu, pēc tam līdz pusdienai ecēs tīrumu auzām, un pēcpusdienā abi brauks uz pilsētu pēc kālija sāls, jo, ja Alberts viens, tad tūlājas līdz vakaram. Geņa ar Bronislavu no stirpas pārslasīs kartupeļus. — Tā viņš arvien izdomāja visus darbus, arī tādām gadījumam, ja diena būs lietaina. Visu pārlicis, Deidars parasti izdzēra glāzi vīna un tad izkāpa no gultas. Ne jau tā kā šovakar. Toreiz viņš bija šīs mājas saimnieks.

Vecais paņēma gultas galvgalim pieslieto balto nūju, balstīdamies pārsoļoja gaišo loga attēlu uz grīdas un pagrūda durvis. Tās vērās gausi. Nakts klusumā viru čikstešana izskanēja kā stieptas un žēlas bērna raudas. Deidars pārcēla kāju pāri sliksnim.

Šai istabā reiz stāvēja apaļš galds, bufetes skapis ar stikla durvīm, bija dīvāns, pārvilkts ar sarkanu plīšu, grīdsegas un aizkari. Pie sienas uz vareniem trīsžuburainiem buka ragiem karājās bise. Te Deidari svētdienās ēda pusdienas un saņēma viesus.

Tagad lielajā istabā atradās septiņi astoņi maisi, kuros glabājās milti un spraukumi kolhoza telēm. Vietām bija izbīzī sienas apmetums. Tur redzēja tumšus plankumus, no kuriem izzaroja melnas, sīkas plaisas. Izskatījās, ka pie sienas piekērušies lieli zirnekļi. Vasarās te dzīvoja traktoristi, melioratori un rudeņos talcinieki.

«Kur manas mantas...» — čukstēja Deidars, un, nūju grīdai skanīgi piesizdams, virzījās tālāk. Viņš atcerējās, ka toreiz, viņa malku iedzēris, klusi pārsoļoja grīdsegu un bez trokšņa pretējā sienā nospieda durvju dzelzs rokturi. Tai istabā mitinājās tās kalpones, kuras «Deidaros» dzīvoja vairākus gadus. O, toreiz viņš bija stiprs vīrietis un neprecējies. Viņš varēja solīt saimnieces godu, varēja uzdāvināt rokas pulksteni, un viņa ciešie skāvienu spēja nokausēt katru sievieti. Tās bija maija nakts...

Tagad tur dzīvoja Vilma, kas vēl nebija pārnākusi mājās. Durvis sargāja priekšķeramā atslēga. Lai, — Vilma maksāja īri un reizi dienā, gatavojot sev, pataisīja siltu ēdienu arī Deidaram.

Bet mājas un lauki, visi «Deidari», kurus viņš mantoja no tēva un tēva tēva, — tie atņemti. Viņš nomirs, un netaisnību neviens neizlīdzinās.

Pie loga Deidars atsēdās uz miltu maisa. Pagalma malā kūts skārda jumts mēness gaismā laistīt laistījās. Kūti atradās kolhoza teles. Tā bija lepna ķieģeļu celtne ar uzbraucamo tiltu. Kūti viņiem vajadzēja, bet, lūk, tālāk kā milzīga melna alas ieeja rēgojās vieta, kur kādreiz atradās šķūņa durvis. Šķūnis ir tukšs, tanī dzīvo tikai vēji. Bet par šīm ēkām īri neviens Deidaram nemaksāja.

Deidars ielika roku azotē, kur iedzēla sāpes. Lai agrāk kāds pastieptu roku pēc viņa mantas! Vai tas nebija tādā pašā

mēness naktī, pirms gadiem divdesmit, kad viņš, eglīšu pudurī iestājies, vēroja savu meža pļavu, kur kādreiz bija atradies siena šķūnītis. Toreiz tur vairs redzēja tikai pāris pus-satrunējušus apakšējā vainaga balķus. Kāds naktī bija gabalu atzāģējis un aiznesis. Uznāca salna, un zālē sasalusī rasa kā dimanta graudiņi mirdzēja mēness gaismā. Tad garas ēnas, aiz kurām vilkās divi mazi stāvi, iznāca no meža. Abi sāka zāģēt balķa gabalu. Deidars viņus pazina. Iegrūdis revolveri kabatā, viņš sažņaudza rokā šļūtenes gabalu, pieskrēja un paguva abiem uzlaist pa skaustu. Tad puika izrāva zāģi un aizskrēja, bet otru — Klibā Kalniņa meiteni, viņš nopēra. Tā viņš iztika bez tiesām, bet savu aiztikt nesodīti neatlāva.

Un tagad viss palika neatmaksāts. Hē, savā istabā no daudzajām grāmatām viņš atrada vairs tikai bibliu trauku skapī. Bibli, acīm redzot, nevienam nevajadzēja. Šī dzīvojamā ēka gan pašlaik skaitījās Deidarām, bet arī to paņems, kad viņu iznesīs. Vienīgi ja paspētu norakstīt māsas dēliem.

Visu nodedzināt! Mēness stars auksti atmirdz viņa acu baltumos. Viņš izslejas, un roka ieslīd praķa kabatā. Viņš zina, kā to dara bez petrolejas, ka ne pēdas nepaliek. Četras sveces un salmu grīstes kūtsaugšā, tad viss aizies. Viņš atcerējās vēl vienu mēness nakti, gan vasarā, kad kūtsaugšā nebija barības. Toreiz pienāca laiks vecajai kūtij. Balkas jau tā ielikušas, ka pavasaros, kad sakrājušies mēsli, tās skāra vai govju muguras. Tad kādā vēlā vakarā, kad viņš pats tikko bija ienācis pagastnamā un pļāpāja ar vecāko kārtībnieku, ziņnesis kļiedza, ka kaut kur degot. Pareizi, aiz meža «Deidaru» pusē liesmoja milzīgs ugunskurs, tiešām atgādinādam «sarkano gaili», kurš nakts tumsā laiku pa laikam saplīvina savus uguns spārnus. Kad viņi aizskrēja «Deidaros», jumts jau bija iebrucis. Māte arī savu darba daļu bija veikusi —

mājas ļaudis savlaicīgi izdzītās govīs un aitas jau vāķēja ābolīna tirumā. Bet vecais ērzelis... satriekts Deidars visiem želojās, ka pats vēl esot dzirdējis degošā ērzēja brēcienus. Nu neviens nešaubījās, ka tiešām notikusi nelaime. Ko lai dara, lopiem jaunu kūti vajadzēja. Pēc mēneša apdrošināšanas nauda Deidaram bija kabatā, un, šo gadījumu ar vecāko kārtībnieku nosvētījis, viņš sparīgi ķērās pie jaunās kūts būves.

Deidara pirksti sataustīja sērkokoņu kastīti. Tomēr viņš izvilka tikai kulīti ar tabaku un piebāza pīpi. Ja nu viņš nodzīvo vēl divus mēnešus kā viņa tēvs pēc pirmās lēkmes, vai pat četrus kā tēva brālis, viņu var ielikt cietumā, kaut katrs ar savu mantu var darīt, kā grib.

Deidars aizdedzināja pīpi, ievilka pāris dūmu un nosplāvās uz miltu maisu pusi. Viņš pieliecās logam. Kāds nočabināja pa sauso zāli gar mājas pamatu. Būs susuriņš, tie dzīvo ābeļu dārzā.

Ābeļu dārzs! Deidars izvaidēja garu «Ēē»... Viņam atkal iedūra gan sirds kaite, gan dvēseles sāpes. Ābeļu dārzs... Pirms trīsdesmit gadiem viņš iestādīja piecdesmit ābeles, ābeles vēl nesa augļus diezgan, kolhozs pagājušajā rudenī par āboliem esot ieguvis vairākus tūkstošus. Ja māju vēl paspētu norakstīt māsas dēliem, tad dārzs gan paliks kolhozam, tie ēdis saldus cukuriņus, vēl pēc Jaunā gada sulīgos pepiņus, tie arī pārdos viņa ābeļu ražu, smiedamies par veci, kas atstājis dārzu...

Deidars nošļūca no maisa un trīs reizes piesita ar nūju grīdai. Nē, nē, nē! Viņš izslidēja virtuvē. Te mēness neiespīdēja, bet, zinādams mājā katru stūrīti, Deidars ar kailo kāju sataustīja vecās galošas un, kuldās priekšā kaut ko sameklējis, paslēpa to prača piedurknē un izgāja ārā.

Raibs, plušķains suns, kam arī mēness naktī nenāca miegs, izlida no patrepes un Deidaru pavadīja.

Pie šķūņa stūra Deidars apstājās, lai ieklausītos, bet starp pusnakti un pirmajiem gaiļiem laudis gul; ietinušies miglas vālos, apkārt klist tikai veļi. Apkārtņi atdzīvināja mēnesnīca. Ja nakts ir tumša, mākoņaina, acs neredz nedz ēnas, nedz gaismas, viss ir aizmidzis, bet mēnesnīcā apkārtne sāk dzīvot. Mēnesim nostaiģājot debesīs savu loku, ēnas mainās ik brīdi, koka zars gan paliek uz vietas, bet, ēnām klistot, šķiet, kāds kustina ir zarus, ir koka lapas. Deidars stāvēja pie šķūņa, un tikmēr šķūņa ēnas lida tālāk, uz pagājušā gada rugājiem klātā lauka. Rugājos vēsi laisījās rāsas pīles. Pa labi aizstīepās līdzeni tīrumi. Tālumā tīrumu vidū, kā vakarā bērnu pamestas rotallietīņas, melnoja kaimiņu mājas. Pamali noslēdza meža svītra.

Bet no kreisās puses vēsmoja salda ziedu smarža. Tepat soļus desmit no Deidara stāvēja pirmās ābeles. Sudrabaini zaļajā zālē izdalījās tikai ābeļu stumbri. Pusplaukušās lapiņas un zari pazuda baltajos un rožainajos ziedos, un ziedu vaināģiem apvītās ābeļu galotnes saplūda ar gaišajām debesīm. Kaut nakti nedzirdēja bišu zumēšanu, tomēr šķita, ka ābelēs kas dzīvoja. Ziedi sūtija cits citam savas smaržas, zars pieglaudās zaram ar samtainām ziedu lapiņām — šai maija naktī arī ziedi mīlēja, un mīlestība ir dzīvība.

«Rudenī te atkal ābolu būs tik, ka neredzēs lapas,» nodomāja Deidars, «bet es tos neēdišu. Nē, tos neēdis tie ar.»

Vecais vīrs atslēja balto nūju pie šķūņa sienas un salīcies iznāca no ēnas. No piedurknes viņš izlaida cirvja kātu, asmeni viņš bija turējis saujā.

Nocirst? Būs grūti, spēka maz, jau rīt redzēs, turēs aizdomās viņu. Bet katrai ābelei trīs četri cirtieni mizā? Pietiek

ar tiem, lai sārto ābolu vietā parādītos pa dzeltenai lapai. Hahā! Deidaram greizā smīnā pavērās mute. Liktenis kādreiz bija pacēlis skarbu roku pret viņu. Nu viņš pats vēl reizi izpildīs likteņa lomu.

Deidars augstu pacēla cirvi. Asmens kā auksts, zils stars pazibēja, tad krita lejup, iestrēgdams mizā. Koks sāpēs notricēja, un Deidara izspūrušajos matos, baltākas par tiem, iebira maigās ziedlapiņas kā ābeles asaras.

Deidara sažuvušās rokas vairs nebija stipras, viņš lēni izlodziņa asmeni no brūces un ievēroja, ka tur palikusi balta svītra. Nospriedis, ka jācērt vairāk šķērsām, lai pēc cirtiena neredzētu balto koka miesu, viņš savā stīvajā jostas vietā ieliecās zemāk. Vēl pāris dobjū cirvja cirtieni aizskanēja pa dārzu.

Nu uz pelēkā praķa pleciem un piedurknēm baltie ziedlapu taurenīši nosēdās no vienas vietas. Deidara sēcošajās krūtīs pietrūka gaisa. Atpūzdamies viņš pieķērās ābeles zaram, sejai pieglaudās smaržojošie ziedi, kā kādreiz pirms desmit gadiem maigas sievietes rokas šai pašā dārzā, mēnesnīcā . . .

«Ja mani tagad trieka ķertu pavisam, tad man nebūtu jācērt,» Deidars iestēnējās. Un tiešām — sāpes atkal iedzēla krūtīs un rokā, bet šai brīdī viņš nezināja: nīst sāpes vai ne. Paņēmis pie šķūņa balto nūju, viņš solīti pa solītim vilkās uz istabu. Istabā viņš logam aizklāja priekšā vecas segas gabalu, lai neredzētu nedz dārzu, nedz mājas, kuras nebija vairs viņa. Tad viņš smagi atlikās gultā, lai sagaidītu to. Viss, kas viņam nepiederēja, likās pretīgs. Pat rožainās ābeļu ziedlapiņas, kas aizķērušās praķa atlokā, vairs nesmaržoja saldi kā tur dārzā, bet dvašoja kā zaļām skujām izspraudīta kapa elpa.

Suns, kas vēl ābeļu dārzā turējās Deidara tuvumā, līdz istabai viņu vairs nepavadīja. Redzēdams Deidara streipulo-

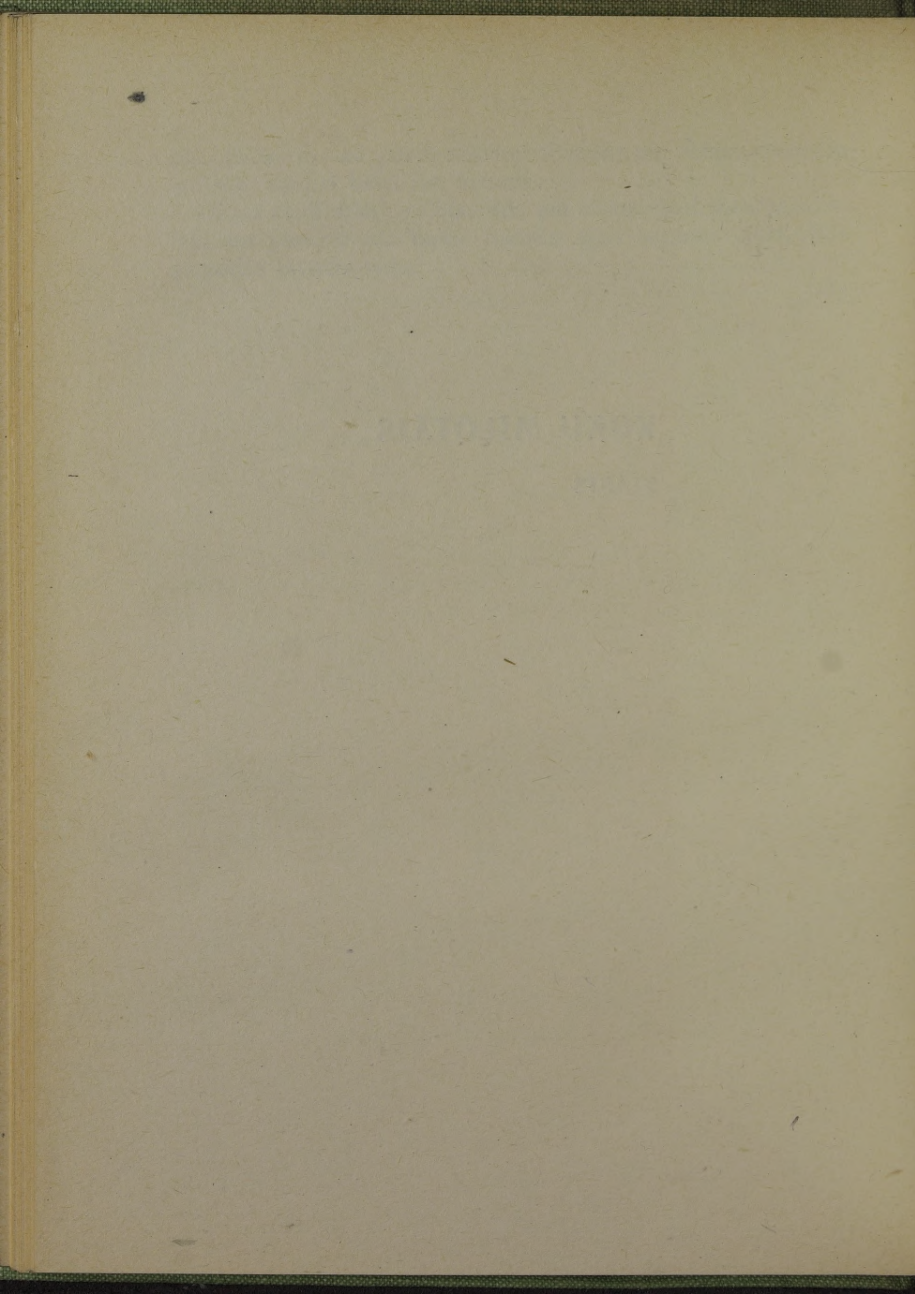
jošo gaitu, tas kā pārdomādams atsēdās pie šķūņa stūra un tad sāka stieptā balsī riet mēnesi.

Dārzā ziedi atkal mīlēja, līdz pat rītam, kad mēness izbālēja un pamalē aiz meža izšāvās sārti ausmas stari, līdz pamodās pirmās bites.

1957

KOKU MIĻOTĀJS

STĀSTS

Pievakarē koki nāca vairāk. Šad tad viena baļķa gals iēsītās cita baļķa sānos. Tad pār kluso upi pārdunēja dobjš būkšķis, un trāpītais koka stumbrs salīgojās un nodrebēja. Tādos brīžos likās, ka šie priežu stumbri ir dzīvas būtnes, varbūt lielas zivis, kurām, pa seklo Gauju peldot, virs ūdens līmeņa redzamas gan gaiši brūnas, gan melnas muguras. Reizēm es tā aizrāvos, vērojot vienmērīgi līgano Gaujas straumi un pel-

došo koka pulku, ka pat aizmirsu uzmost acis savas makšķeres pludinām. Pludināmo koku dēļ makšķeres aukla bija bieži jāpārsviež uz citu vietu, un ķērās tikai grunduļi. Turpat Gaujā ietecēja arī maza upīte, un, kad peldošie koki traucēja par daudz, es pagājos dažus soļus pa upītes krastu uz augšu un savu makšķeri iemetu tur. Te gan pastaigājās tikai sarkanspurainās raudiņas un tie paši grunduļi, bet loms jau man nebija svarīgs.

Netāļajā lauku iecirkņā slimnīcīnā es pavadīju savu vasaras prakses laiku, un tagad, svētdienas vakarā, es baudīju pelnītu atpūtu. Turpat upītes krastā vecs vīrs ganīja kazu un divas aitas, ķēra grunduļus un meta tos spainī ar ūdeni, jo rīt ap saules lēktu iešot uz asariem.

Pludinām sekodams, es atkal iznācu Gaujas krastā. Pretī upītes ietekai, Gaujas dibena smiltīs iekērušies, gulēja divi «slikoņi» — vēl pavasara pludināšanas laikā sērī aizķērušies un vēlāk tur dziļi iegrimuši baļķi. Vīrs ūdens kā straumes virzienā izslieti melni lielgabalu stobri rēgojās tikai abu baļķu gali. Man šķita, ka šie baļķi izauguši garāki nekā pusdienas laikā, kad es ierados šeit. Var jau būt, ka ūdens bija par kādu plaukstas tiesu krities.

Kāds priedes stumbrs ar apaļo koka pieri iebādīja krastā, un ūdenī iegruva irdena smilts, aizraudama līdz arī nelielu sudrablapainu kārklu krūmiņu. Priedes stumbrs uz brīdi aizķērās krūmā, straume to sagrieza šķērsu un atsīta pret abu «slikoņu» galiem. Tā tas tur arī palika.

Un tad tik es redzēju, kā Gauja prot strādāt!

Jau pēc maza brīža blakus pirmajam stumbram, kā atpūdamies pēc garās vizināšanās, piegūlās vēl divi. Aiz tiem aizķērās vēl kāds, un straume šā stumbra otru galu viegli uzbīdīja uz smilšu saliņas Gaujas vidū. Drīz vien šķērsus upei

bija pārlikts nesaistīts, bet tomēr stiprs tilts, no kura ūdens reizēm atrāva pa kokam un aizpeldināja proļām.

Piekrastē ūdens saduļķojās, vairāki koki spiedās un rīvēja savu raupjo mizu gar krastu un birdināja upē smilšu picinās.

Es pārcēlos upītē. Vecais vēl neatlaidīgi vilka grunduļus, līdz notika nelaime — nepamanīti bija pienākusi kaza un, pieri gar spaini berzēdama, to apgāza līdz ar visiem grunduļiem.

— Kaza, tu esi liels lops, kaut neesi liellops, — vecais iekliedzās un vāca grunduļus atpakaļ spainī. Es pastāstīju, ka pa upi nāk daudz koku un traucē makšķerēt.

— Kas nu tagad par kokiem, — vecais sirdīgi atmata ar roku, jo divi grunduļi bija aizspirinājušies atpakaļ ūdenī. — Tepat, kur mēs abi sēžam, pirms kara bija tāds mežs — katrā priedē simts kubikpēdu un katra priede simts gadus veca.

Vecais saņēma rokas, rādīdams, cik koki bijuši resni. Tagad gan te apkārt redzēja krūmus vien, auga arī dažas ievas. Bet krūmu vidū patiešām skuma viens otrs celms, jau tā ietrunējis, ka tanī varēja iespiest pirkstu. Celmi bija neparasti augsti, sniedzās līdz viduklim. Kāds velns tādus zāģējis? Vecais tūliņ paskaidroja.

— Jā, kas te bija par mežu. Kā mūris. Lāču vien trūka. Bet, kad vācieši atkāpās, tad zāģēja nost. Tīrija krastu, lai nevar pienākt klāt, jo otrā krastā gribēja turēties. Un ar motorzāģi tā krūšu augstumā laida kokus zemē. Mums visiem bija žēl. Tie tak bija Latvijas koki, un mums tepat jādzīvo. Atnāk pie manis toreiz... Noēda nezvērs! — vecais novaidējās, jo kāds grundulis bija no āķa galiņa apēdis slieku.

Viņš uzsprauda jaunu, un pēc vecas paražas to apsplāva. Mēs sēdējām, muguras pret alkšņu stumbriem atspiedi. — Jā, tovakar pie manis atnāca viens kaimiņš, šis jau no puikas gadiem strādājis par plostnieku, un saka, ko mēs darīsim, ja mums nebūs mežu. Un mums abiem žēl. Koki stāv kā vīri, aizbēgt nevar, un ienaidnieki tik gāž šos krustām šķērsām. Mans kaimiņš saka: pagaidi, rīt viņi nezāgēs! Salašija pie manis pa pažobelēm vecas naglas, cemmes un visādus dzelzs urķus.

Kā tad, otrā dienā vāciešiem samaitājās glaunais motorzāģis, bet manam kaimiņam kāja stīva vēl tagad: šis no-skatījies, kurus kokus tai rītā zāgēs pirmos, un sadzinis stumbros tā krūšu augstumā visus manus un savus dzelzs daiktus. Tomēr viens fricis bija uzskatījis, šāvis un trāpījis kājā. Cilvēks vēl tagad klibo. Rokā ir, blēdis! — Es nesa-pratu, kādēļ vecais tā izteicās par noķerto grunduli, jo attiecībā pret grunduli blēdis bija viņš pats.

Es, pludiņam sekodams, atkal aizgāju līdz Gaujai.

Ahā, nu jau te bija skandāls! Straume sastrēgumu nebija izkustinājusi, bet, pludinādama arvien jaunus kokus klāt, uz-cēlusi īstu aizsprostu, daži balķi jau uzbīdīti cits citam šķēr-sus, un neviens vairs nevarēja saprast, kā šie lielie stumbri, kurus vīrs spēja tikko kustināt, jau vietām sacelti pusstā-vus.

Likās, ka visi šie daudzie koku stumbri būtu bijuši sērko-ciņi kāda milža saujā, kurš joka pēc iedomājies ar tiem aiz-bērt Gauju.

Bija jūtams, ka aiz sastrēguma jau nedaudz cēlies ūdens līmenis. Ja visā upē ūdens tagad kristos, tad liels koku dau-dzums paliktu uz sausuma, vietām ar galiem iespiesti smil-tīs un kas tas būtu par elles darbu visas šis varenās priedes

atkal ielaist straumē, nevis atstāt uz sēkļa, kur saulē tās dēdētu kā lieli kauli.

Jā, kā tad, šī upes vieta laikam tika uzmanīta īpaši. Pa sastrēguma kokiem jau kāpuļoja trīs vīri ar garos kātos iestiprinātiem ķekšiem rokās.

Man ienāca prātā, ka šie vīri ārēji mazliet atgādina jūras laupītājus, kuri ar ķekšiem gatavojas pievilkt pretinieka kuģa bortu. Tas galvenokārt gan laikam garo gumijas zābaku dēļ. Arī pirātiem vecās bildēs redzami tādi gari zābaki, reizēm ar atlocītiem stulmiem. Visi puīši bija saulē iedeguši brūni, atrotītām piedurknēm. Visi varen veikli lēkāja no stumbra uz stumbru, visi reizē cirta ķekšus vienā vai otrā baļķī, vilka atspērušies, bet liela labuma no tā nebija. Izdevās no malas atraut kādus kokus, tie aizpeldēja, bet aizsprosts nekustējās, un no augšgala nāca arvien jauni koki klāt. Vai nu vīru bija par maz, vai arī viņi neprata atrast īsto vietu, kur ieķert savus dzelžus. Pat zeķi ārdot, jāatrod īstais pavediens.

Lieta nebija patikama. Uz upes līmeņa jau izpletās pagaras vakara ēnas. Pēc stundas sakrēslos vasaras nakts, un tad strādāt būs pavisam grūti. Straume daudz koku izspiedīs krastā, sadzīs smiltis.

Vīri sanāca kopā, noņēma cepures un slaucīja sviedrus. Viens mazgāja sasvīdušo seju siltajā Gaujas ūdenī. Kaut ko nosprieduši, viņi izšķīrās. «Osis ies pēc Miglas. Janka pasauks citus,» viens noteica. Divi ātrā solī aizgāja gar krastu, un gumijas zābaku atļukušie stulmi mētājās kā melna suņa ausis.

Upītē sāka lēkāt raudiņas, un es, līdz saulrietam cerēdams noķert to lielo zivi, par kuru maksšķernieki stāsta cits citam, aizgāju tur, kur vecītis ar vienu roku kasija kazai pieri, bet

ar otru vilka grunduļus. Es stāstīju, ka jaunekļi velti izraustījās ap sastrēgumu.

— Jā, kas tagad par plostniekiem. Kā tad būs plostnieki, ja nav plostu. Plostos jau sien vienīgi bērzus. Puikas par plostniekiem. Neba jau uz kuģa vien zināšanas vajadzīgas. Nezvērs! — Mazs grundulītis no viņa makšķeres atkrita atpakaļ ūdenī. — Jā, ko es pirmīt stāstīju, tas plostnieks, kuram to kāju sašāva, tas tik bija vīrs. Tas ne tikai zināja, kur Gaujā sēklis bijis pagājušajā gadā, bet jau pavasarī pateica, kur būs šogad. Šopavasar vīram izgāja dumji. Viņš tur aiz lielā līkuma dzīvo. Tur ir krautuve. Ziemā saveduši balķus, šis tur par sargu. Pavasarī ūdens cēlies kā traks, šim smelšas pāri sliekšnim un pēdīgi pie koku grēdas klāt. Ja celtos vēl, tad aizietu balķi prom un pagalam, plūdi tos izmētātu pa visiem tīrumiem. Šis nu nav varējis sadabūt palīgus un ar trosēm un drātīm, un naglām saistījis balķus kopā un sējis pie lieliem kokiem. Kamēr bradājis pa ūdeni, izmircis līdz pusei. Nosalis un dabūjis tādu reimatismu, ka bijis jāliekas slimmnicā. Tagad abas kājas stīvas kā rags.

Bet atkal lielās tāpat kā toreiz, kad fričus nerroja, ka esot izglābis veselu mežu. Vai, kādi neliēši! — Āķa gals atkal bija noēsts plīks. Te zem krūmiem metās jau krēsla. Vecais grunduļū spainī izmainīja ūdeni un aizgāja meklēt savas aitas.

Lielās zivs te upītē nebija. Es atgriezoz Gaujmalā. Makšķernieks un cerība nav šķirami.

Jau pa gabalu es izdzirdu skaļu, lielīgu balsi: — Nemāci kaķim peles ķert. Es te sēdēšu un komandēšu, bet jūs — žīvai! Kā saka, jūs celsit, es stenēšu.

Nekad neesmu varējis ieredzēt tādus tukšus komandierus, tādēļ jau ar zināmu nepatiku centos saskatīt bļautīgo vīru.

Tur viņš bija. Viens no jaunajiem pludinātājiem bija atvedis viņu laivā, un pats, pret straumi sviedros noairējies, izkāpa uz sastrēguma, atstādams lielīgo komandieri laivā vienu.

Sis, iegrūdis kārti upes dibenā, noturēja laivu uz vietas. Šķita, vīrs tā, ap četrdesmit pieci, drukns, rūtainā kreklā. Galva bija kaila, brūnais, plikais galvvidus atspoguļoja vakara saules starus. Melnās acis piešķīra sejai diezgan spriganu izteiksmi, kaut platā mute, bieži vien nicinošā vaibstā novilkdama lūpu kaktiņus uz leju, šķīta diezgan glēva. Runāja viņš, gari vārdus stiepdams, un skarbjā balsī skanēja nievas.

— Tā jau ir. Ar kumeļiem arot, vagas iznāk likas, — viņš teica, baļķu kaudzi vērtēdams. — Ja uzvelk garos zābakus, nav jau vēl plostnieks.

Manī sacēlās īgnums. Puiši bija nocīnījušies slapjām mugurām, bet šis te tik ņergājas.

— Ar muti jau katrs prot strādāt, — es, makšķeri pārclādams, ieteicos. Tomēr tas feldfēbeļa tipa vīrs laivā bija to dzirdējis.

Uz mani nepaskatīdamies, viņš iekliedzās: — Ja visi sprukstiņi baltās biksēs strādātu un negozētu saulē vēderus, tad tos baļķus uz pleciem Rīgā aiznestu.

Es apvainojos. Vēl šorīt es salāpīju vienu puisi, kas izkapti trīdams, bija iešņāpis pirkstā līdz kaulam, un šis te sēž laivā un tikai ņerkst. Es, pieklājīgs būdams, balši nepacēlu un griezoz pie viena no plostniekiem: — Vai es nevaru ko palīdzēt?

Feldfēbelis jau iebrocās: — Peldini vien savu tārpiņu. — Tad viņš griezās pie pārējiem. Bija ieradušies vēl kādi pieci palīgi: — Sliņķi. Divi tūliņ pa fiksam uz augšu un taisiet

labajā pusē no tā līkuma ragatu, lai tie baļķi, kas peld no augšas sastājas dziļajā pusē. Vēdzeles tādi!

Man asinis vāritos, es tam feldfēbelim iemestu laivā savu ķeksi un zābakus un teiktu: «Neesmu suns. Strādā pats!» un ietu prom, bet šie divi uzreiz kaut kur sadabūja stiepli, naglas, cirvi un lēkšus aizmetās uz sastrēguma viņa galu.

Feldfēdelis nerimās. — Tā, tagad visus ķekšus cērtiet te. Velciet šito baļķi. Velc! Kad es biju saimnieks, es ar tādiem lempjiem nestrādāju.

Pēc tāda viņš izskatījās. — Vai jūs neesat bijis budzis? — es nenocietos.

— Tagad raujiet šitos. — Divi baļķi aizpeldēja uz leju. — Ak budzis, puisīt! Es biju gan budzis. Man piederēja zeme un piecsimt pūrvietas Gaujmalas mežu. Tev laikam žēl.

— Tādus budziskus blāvējus es neapskaužu, bet ienīstu, — es atcirtu.

— Tagad visi vīri šite. Velciet, sātani! — Tad viņš, laiņu uz otru krastu virzīdams, pāri plecam nosaucās: — No tava naida man zobi sāp. Jābrauc prom.

Jā, es nodomāju, — kas reiz radis komandēt un izkalpināt citus, tas gan laikam vecu niķi neaizmirst.

Plostnieki rāvās vaiga sviedros. Reizē cirta savus ķekšus priežu stumbros, atspērušies izvilka pa baļķim, un tam parasti sekoja vēl trīs četri. Visi tad atkal kāpaļāja uz citu vietu un, paklausot niknajam kliezējam, rāva atkal. Vienam puisim, stiprāk velkot, ķeksis izrāvās no grubuļainās mizas, un šis pats atmuguriski ievēlās ūdenī. Izbridis krastā, viņš no zābaka izlēja ūdeni.

— Ahā, dibens par smagu, ievilka upē. Ja tu strādātu pie manis, es tevi nepārbarotu. Tu nu gan esi veiklais, — tūlī piezīmēja feldfēbelis, gardi nosmiedamies.

Es būtu vilcis šim ar zābaku pa ausīm. Pats viņš lepmi braukāja ar laivu, bet pirkstus pie darba nelika. Vareja taču komandēt arī strādājot. Tagad katra roka bija no svara. Būtu paņēmis ķeksi, kamēr kāds atvelk elpu. Neraugoties uz to, ka virs upmalas sidrabainajiem kārkļu puduriem jau parādījās mīksti, balti miglas tvaiki, divi vīri izmetās puspliki. Bet tāda ir izsūcēju daba, tāds mierīgi noskatīsies, kamēr otrs svist. Nepatīkams tēvainis.

Šis tagad pārstūma laivu uz mana krasta pusi. Pateicoties vīru pūlēm, uzreiz no nekārtīgās baļķu kaudzes atdalījās un upē įegruva vesels koku lēvenis.

Te notika kaut kas neparasts — es izvilku mazu raudiņu. Nu, nekas, maza gan, bet, kā saka, sāļāks nekā ūdens.

— Kādu saknīti cūciņa izrok, tāda jāēd, — feldfēbelis noņirdzās.

— Labāk ēst tādu zivtiņu, nekā citu sviedrus dzert. Sēž kā kungs, — es arī nevarēju novaldīties.

Lielais komandieris slinki pastūma laivu uz upes vidu. — Tu jau, sprukstiņ, nezini, cik sviedri garšīgi, tāpēc tā runā. Vīri, vēdzeles, velciet stiprāk šito, tad aizies viss stūris! Viens, divi, reizē! — un tad pats ar laivu manījās prom.

Ja man būtu ķeksis, es arī ietu palīgā. Puiši ņēmās bez mitas. Un raugi, te liels baļķu pulks, cits citam ar pieri sānos badīdami, izrāvās un aizlīgoja uz leju.

— Teka brīva! — viens no pusplikajiem puišiem iesaucās un atstiepa muguru.

Jā, galvenais ceļš nu bija brīvs. Palika vēl tie koki, kuri ar kādu galu vai visā augumā bija aizķērušies sēkli. Bija arī pēdējais laiks, sāka krēslot. Viņā krastā pret dzelteniem sārtaļām debesīm jau asi izdalījās melni zaļās priežu galotnes.

Pārgurušie vīri sasēdās rindā uz viena baļķa un aizsmēķēja.

— Nu, noguldījām gan to lāci, — komandieris, laivas galu sēklim uzlaidis, arī aizsmēķēja. — Velns, kā nostrādājos, palika vai auksti, — un uzlika galvā vecu platmali.

Ir tādi ļaudis — pa dienu kur bijuši, kur ne, bet pie vakariņām klāt, es nodomāju. Zābakaino pludinātāju vietā es sen lielībnieka laivu būtu iebrūdis straumē, lai peld uz māju.

— Pīpēt varēs rīt. Tūlīt sastumjiet ūdenī to tur, — jau atkal šis palaida balsi.

— Vecais Migla, netrako, — kāds miermīlīgi iebilda. — Man paslēpene sasvīdusi putās. Rīt arī ir diena. Svētdienas vakars.

— Man laikam nav svētdiena? Ko atstās uz rītu, to kaķis apēdis. Ja ūdens vēl kritīsies, tad tu uzrausi nabu, kamēr dabūsi tos ūdenī.

Vīri cits pēc cita gurdeni piecēlās un ievēla ūdenī pa baļķim, bet tas Migla tikmēr aizsmēķēja otru papirosu. Es varēju iedomāties, kāda elle savā laikā bija gājejiem viņa mājās. Tos dzina kā naglas sienā, katra vārpiņa ganu zēnam droši vien bija no tīruma jāuzlasa. Labi, ka viņa laiki ir garām.

Virš upes kļuva klusāk. Krasti un mežs krēslā it kā izauga augstāki un upe šķīta dziļāka. Visas balsis nu skanēja tālāk.

Migla turpināja tarkšķēt. — Nu es varu atvilkt elpu. Vai jūs esat traki — pamest te kaut vienu baļķi, dieva un labu cilvēku ziņā.

— Kas tad šos grib pamest, — kāds noguris ieteicās.

— Pamest negrib, bet pamet bez gribēšanas. — Migla ērti

izstiepa kājas. — Cik baļķu nav noslikuši Gaujā, cik izpalīdzīgi cilvēki tos nav sazāgējuši malkā. Nu, ievieliet tos divus ūdeni, lai man nakti pa sapņiem tie nespiež krūtis. Zēl, ka neesmu jūsu priekšnieks, tad jūs redzētu gan.

Vīri saspļāva sauļā un pēdējos krastā palikušos stumbrus vēla Gaujā.

— Ek, ar ploštiem bija cita lieta. Vai tas muļļa kas šitā rīko baļķus pludināt, ir saskaitījis, cik ūdenī ielaiž un cik beidzot no tā izvelk. Vai tas muļļa zina, ka kārtīga priede aug simt gadu. Simt gadu pamazītēm aug un aug, un tad to noslicina Gaujā.

Pēdējais koks aizpeldēja.

— Labi, labi. Ja nebūs šitā koka, varbūt kādam pietrūks dēļu priekš zārka vāka, varbūt tev pašam. Tā, gurķi, varat atkal slinkot!

— Nu, Migla, paldies par padomiem. Pagrūti jau mums iet, visi esam jauni. Nu, paldies, ka palīdzēji. — Viens no pludinātājiem tencināja un iegrūda Miglas laivu ūdenī.

Man blakus uz krasta iznāca vecais ar grunduļu spaini. Viņam sekoja kaza un abas aitas.

— Ahā, vaļā gan, — vecais noteica, redzēdams upi brīvu.

— Jā, — es piekritu, — bet būtu vēl ātrāk, ja tas komandieris nebļautītos, bet pats pieķertu roku. Nevar atradināties no veciem lielsaimnieku paņēmieniem. Kā tas viņam iegājis asinīs otru turēt tikai par darba lopu! Tas dzirdams no katra vārda.

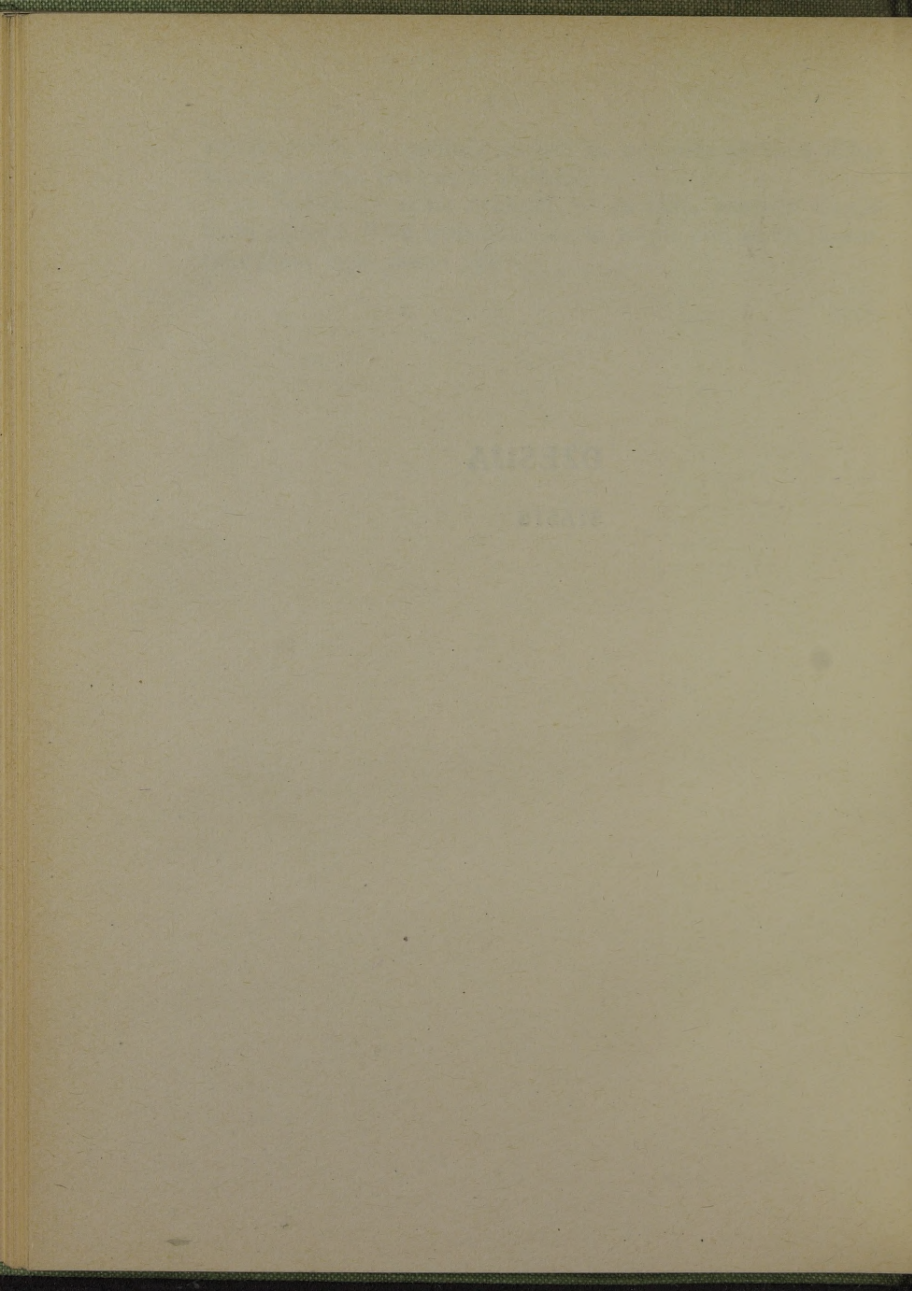
Vecais atkratīja galvu. — Kas šis par budzi. Tas ir tas pats, kuram vācieši sašāva vienu kāju un kurš, šopavas ar baļķus no Gaujas glābdams, dabūja nejauko reimatismu. Viņš ir pavisam stīvs. Viņš tikai ļoti mīl kokus. Būtu tādu

vairāk, citādi tā izputinās mežus, ka nepietiks zārkiem dēļu.
Mums, veciem, jau par to jādomā.

— Šodien ne velna nekērās, — es nikni iesviedu Gaujā
kādu akmeni, it kā gribēdams ar to trāpīt tām zivīm, kuras
nepaņēma mutē manu āķi.

DŽESIJA

STASTS

Ja arteļa «Skaistā poga» priekšsēdētājs Burmeisters abas kandidātes savā kabinetā neiesauktu reizē, tad varbūt par sekretāri-mašīnrakstītāju nepieņemtu vis Betiju, bet to otro. Tagad, abām blakus sēdot, kļuva skaidrs, ka tā otrā sekretāres-mašīnrakstītājas amatam nav tik piemērota kā Betija.

Pasitusi uz augšu savu dzelteni stīvinātas kokvilnas drānas kleitu, Betija apsēdās uz krēsla tieši pretī priekšsēdētāja rakstāmgaldam. Tad viņa aizglaudiva aiz labās auss zīdaiņi

blondo matu šķipsnu un papurināja galvu, lai mati kreisajā pusē apsegtu pat pusi vaiga, kā tas piedien havajiskajai frizūrai. Betijai smaidot, vaigā iegūla patikamas bedrites. Par šīm bedrītēm jau japāņu gudrinieki teikuši, ka tās varot piedīt tikai visbiezākie naudas maki. Betijas smaidis Burmeisteram liktos mākslots, kā no kino bilžu grāmatas, ja meitenes acīs, neraugoties uz mīligajām vaigu bedrītēm, nebūtu mazliet sāpīga izteiksme. To vēl pavairoja tumšās, garās skropstas. Betija sēdēja mierīgi, brūni iedegušās rokas klēpī turēdama, viegli šūpodama tikpat iedegušo kāju, pie kuras divas dzeltenas siksnīņas turēja sandali.

— Jūs jau strādājāt? — jautāja priekšsēdētājs Burmeisters, gadus piecdesmit vecs, pilnīga auguma plikpauris, tai brīdī pie sevis pukodamies, ka uz darbu karstā laika dēļ atnācis bez kaklasaites un jaunās gabardīna žaketes.

— Vēl ne, biedri Burmeister, — paklusu, zemu, kā dūdojošu balsi atbildēja Betija.

«Zina manu uzvārdu,» patīkami pārsteigts, nodomāja priekšsēdētājs un teica: — Bet kā tad ar mašīnrakstīšanu?

— Es pavasarī beidzu vidusskolu un pa vasaru pati iemācījos rakstīt uz mašīnas.

— Ak pavasarī vidusskolu? Un pati iemācījāties rakstīt? Tas ir apsveicami, ka nācāt tieši uz ražošanu. Jūs esat uzņēmīga.

Tad Burmeisters pievērsās otrai kandidātei.

Tā otra bija ap gadiem četrdesmit, gludu galvu un dūres lieluma bižu kamolu pakausī. Burmeisters vēl pamanīja, ka pēdas viņa neglīti savērsusi uz iekšu.

— Kur jūs strādājāt līdz šim?

— Artelī «Zilā poga», tā ka arteļa darbs man zināms, — ātri nobēra otrā. — «Zilo pogu» pievienoja «Zaļajai pogai», un tāpēc es paliku bez vietas.

— «Zilā poga» ražoja krējuma konfektes, bet mēs pogas, tā ka ar mūsu ražošanu jūs neesat pazīstama, — iebilda Burmeisters.

— Es jau divdesmit divus gadus rakstu ar mašīnu. Es rakstīju ar «Undervūdu», «Vandereru», «Kontinentālu», «Olimpiju»...

— Šāda pieredze te nederēs, mums ir vācu firmas «Ērika».

— Es protu rakstīt latviešu, krievu, vācu valodā...

— Mūsu artelim ar Vāciju sakaru nav, vācu valoda mums nav vajadzīga.

— Es protu stenografēt... — vēl ievaidējās tā otrā.

— Stenografēt te jums nenāksies, es tik ātri neprotu domāt, — Burmeisters atmeta ar roku un piebilda, ka rīt paziņošot, kura pieņemta. Kuru pieņēma, tas, liekas, nav jāsaka.

Mašīnrakstītājas-sekretāres galds bija novietots pie priekšsēdētāja kabineta durvīm. Lielajā istabā vēl sēdēja trīs četras sievietes, kuras aplēsa, plānoja un grāmatoja arteļa paveiktos darbus. Burmeisters šīs darbinieces iepazīstināja ar jauno mašīnrakstītāju: — Betija Jakstiņa.

Tad jaunā darbiniece, atturīgi smaidīdama, lūdza: — Labāk sauciet mani vienkārši par Džesiju, mani tā sauc arī ģimenē.

Visi gan nobrīnījās par neparasto, angļisko vārdu, bet tā kā dažas pazīmes liecināja, ka meitene, lai gan nebija lepna, ir cēlusies no bagātas un smalkas ģimenes, tad arteli viņas īsto vārdu atcerējās tikai tad, kad sastādīja algu sarakstus.

Jā, šķita, ka mašīnrakstītājas alga Džesijai ir tikai kabatas naudai, jo apģērba ziņā viņa pārspēja visas «Skaistās pogas» sievietes. Lai apsegtu tieviņo augumu ar vidukli kā

skudrai, drēbju jau daudz nevajadzēja, tomēr katrs apģērba gabals bija izmeklēts un līdz ar to dārgs. Pelēkās plisētās kleitas drāna, lai kā sasēdēta, neburzījās ne drusku. Šo kleitu ievēroja visi, kas apmeklēja priekšsēdētāju, jo tai bija paliels izgriezums. Vēsākajās dienās Džesija valkāja gaiši zilu, no Francijas importētu vilnas jaku. Arī viņas kurpes, vai nu zamšādas, vai bezpapēža ielas kurpes, vai augstās krēma krāsas laiviņas ar īlena papēdi, kuras Džesijas viduklim piešķīra uzvilktā loka spriegumu, visas šīs kurpes nebija no lētajām. To, ka Džesija labi ģērbjas, varēja jau noprast no «Skaistās pogas» sieviešu savstarpējām sarunām, jo viņas izteicās, ka jaunajai mašīnrakstītājai nekas nepiestāvot un viss esot salasīts.

Tomēr drīz vien «Skaistās pogas» sievietes ar Džesiju sarada, jo viņa nesaukta nekad priekšsēdētāja kabinetā nelīda, ar visiem bija vienādi laipna un mazrunīga. Jā, un kad Burmeisters pameta acis uz sekretāres zīdaini blondo matu vilni, kurš atpūtās uz zilās jakas pleca, un pavērsās miļajās smaidu bedrītēs, viņš nekad dūsmās nepacēla balsi kā agrāk, un par to Džesiju, kā labu zibens novedēju, iecienīja «Skaistās pogas» ļaudis.

Džesija no mājas atnesa kristāla vāzi un arvien tanī turēja skaistas un vāzei piemērotas rozes vai neļķes. Puķes, protams, nepirka artelis.

Kādreiz, sarunā par dzīvokļiem, jaunākā grāmatvede ievaicājās: — Un kāda ir jūsu māja?

— Es dzīvoju Dzirnavu ielā. Nu, māja tā nekas. Lifts ir. Otrajā stāvā laikam dzīvo viens ministra vietnieks, — savā klusajā, dūdojošā balsī atbildēja Džesija.

Kādu dienu, uz māju steigoties, grāmatvede ar savu turgussomu nejauši aizķēra Džesijas kāju un pēc tam nobiju-

sies ilgi atvainojās, ka sabojājusi vārīgo kaprona zeķi. Džesija tad rāmi pasmaidīja:

— Nu, taisni reizē! Man iedegums uz kājām sāk izzust un es šodien gribēju nopirkt mazliet tumšākas zeķes. — Un kolēģes zināja, ka sabojātās zeķes maksā vismaz trīsdesmit piecus rubļus pāri.

Oktobra svētkos Džesija uz kopējām vakariņām ieradās jaunā tafta kleitā, kura kā pāva aste lāsmoja visās septiņās varavīksnes krāsās. Tomēr darba biedres sevišķi neapskauda ne brīnišķo kleitu, nedz valkātājas daiļos plecus, kurus redzēja cauri sārtajai kaprona šallei, jo jau pirms pusnakts, pasmaidījusi savu Ievas meitas noslēpumaino smaidu, Džesija no deju zāles pazuda.

Pēc svētkiem jaunākā grāmatvede iejautājās: — Jums, Džesij, tā varavīksnes kleita gan laikam dārga?

Džesija uz mirkli pacēla skatienu no rakstāmmašīnas: — Es skaidri neatceros, kaut kas ap divi simti metrā, — un turpināja rakstīt.

Bet grāmatvede izņēma no vāzes vienu sārtu neļķi un, to smaržodama, turpināja: — Jums jau tas nebūtu grūti... vai jūs līdz algai nevarētu man aizdot drusku naudas. Pašlaik veikalā ir brīnišķi velveta rudens mēteļi par tūkstoši par vienu simtu. Es jums varu atstāt ķīlā rokas pulksteni...

Džesija aizglaudiva aiz auss Havajas meitenes frizūras matu šķipsnu un pajautāja: — Cik?

— Piecus simtus, bet, ja nevarētu, tad...

— Man pašlaik nav līdz, bet rīt es atnesīšu, — un Džesija atkal rakstīja.

Otrā dienā grāmatvede tiešām saņēma piecas simtrubļu zīmes, un, lai darijums būtu godīgs un neapšaubāms, tad saņemšanas brīdī viņa par liecinieci pieaicināja arī sieviešu

pogu meistari. Sakarā ar to jau pēc stundas visa «Skaistā poga» zināja, ka Džesija, kura nopelna kaut ko starp četriem un pieciem simtiem mēnesī, ne aci nemirkšķinot, aizdevusi piecus simtus un pat atteikusies no ķīlas. «Tā meita paņīnam dārgi maksā», «Varbūt vīram», «Nav precējusies», «Bet nauda ir» — tā sprieda arteļa sievietes.

To, ka Džesija jau pirms pusnakts pazuda no svētku balles, divi cilvēki tomēr nožēloja. Pirmais bija arteļa priekšsēdētājs, jo domāja, ka pieklājīgi un demokrātiski būtu izsaukt taksometru, lai savu tuvāko darba kolēģi nogādātu mājās. Otrs bija «Skaistās pogas» šoferis Ozoliņš.

Šai gadā artelis darbību paplašināja: atvēra koferu cehu, saulesbrillu cehu un augustā, izmantojot mušpapīru trūkumu, arī mušu klapējamo «ieroču» cehu. Nu šoferim Ozoliņam bija ko vadāt, un tā viņš dienesta darīšanās bieži iegriezās kantorī un bieži gāja garām Džesijas galdam.

Pirmo reizi, Džesiju ieraudzīdams, Ozoliņš palika stāvam pie priekšsēdētāja durvīm, dziļā nesapratnē viņa piere sa-raucās desmit krunkās un modernā ezīti apcirptie mati sa-cēlās stāvus, lūpas pastiepās uz priekšu, it kā jauneklis pār-steigumā gribētu iesvilpties. Sejā varēja lasīt skaidru izbrīnu: «Vai tiešām pasaulē ir tik skaistas meitenes!»

To ievēroja jaunākā grāmatvede, un, lai gan jau toreiz gatavojās no Džesijas aizņemties naudu, indīgi piezīmēja: — Tikai ar acīm! Tā ir priekšsēdētāja sekretāre. Jūs jau tik vai tā nesapasat — abi blondi kā salmi.

Ozoliņš tad steigšus iedrāzās pie priekšsēdētāja. Nākošajās reizēs. Džesijai garām iedams, viņš neteica pat «labdien», tikai nosarka. Džesija tad pārtrauca rakstīšanu, un viņas sejā parādījās smaidu bedrītes. Visi redzēja, ka šis smaids ir līdzīgs tam, ar kādu Džesija apveltī gan priekšsēdētāju, gan

priekšsēdētāja apmeklētājus, tikai pašam Ozoliņam šķita, ka, viņu uzskatot, Džesijas smaidu bedrītes ir par dažiem milimetriem dziļākas, ka galvu viņa atmet par dažiem grādiem vairāk un elpu tai brīdī aiztur sekundes desmitdaļu ilgāk nekā parasts. Tādēļ Ozoliņš nolēma, ka Oktobra svētku vakarā uzlūgs Džesiju dejojot un par šīm lietām parunās, bet — Džesija nozuda.

Pēc tam Ozoliņš sapņoja par Jaungada sagaidīšanu, kuru arteļa darbinieki svinēja kopīgi, lai tad Džesiju uzlūgtu kaut uz vienu deju un izkaulētu atļauju pavadīt meiteni mājās. Viņš nenopirka kāroto motorolleru, bet pasūtīja jaunu uzvalku ar paīsu žaketi un nopirka kurpes ar zoli papīra biežumā, lai elegantā Džesija redzētu, ka arī viņš nav vakarējais. Puķu veikalā viņš jau laikus aizrunāja septiņas rozes. Tās būtu pirmās puķes, kuras viņš savā divdesmit divu gadu ilgajā mūžā pasniegtu kādai meitenei.

Bet divdesmit sestajā decembrī Džesija pirmo reizi neierādās darbā. Kantorī sprieda, ka Džesijas bagātie vecāki varbūt vēl svēta Ziemassvētkus, un meita vienkārši ir nogurusi. Tomēr arī divdesmit septītajā rakstāmmašīna «Ērika» viena pati sagaidīja priekšsēdētāju, arī divdesmitastotajā blakus «Ērikai» neviens neapmainīja ūdeni kristāla vāzē, kur skuma trīs, vēl Džesijas nesti Alpu vijolišu ziedi.

Divdesmit devītajā grāmatvedība saņēma no Džesijas īsu vēstuli, ka viņa saslimusi ar gripu un ka viņai esot darba nespējas lapa. Ar gripu tai laikā slimoja daudzi, un tādēļ neviens nešaubījās, ka arī Džesija cīnās ar vīrusiem.

Trīsdesmitajā decembrī to uzzinājis, Ozoliņš pavisam sašļuka. Uzvalks jau bija mājās, pēc rozēm jāiet rīt no rīta. Kam tas viss tagad, jo rozes gan ir puķu karalienes, bet rožu karalienes tak ir sievietes. Karaliene Džesija bija slima un uz

Jaungada sagaidīšanu neieradīsies. Trīsdesmit pirmajā Ozoliņš vēlreiz ieradās kantorī, bet Džesijas darbā nebija. Grāmatvede pamanīja Ozoliņu.

— Nav, Ozoliņ. Mēs te nopirkām vienu pīmulīti — slimajai. Vai tu mūsu vārdā līdz ar sveicieniem to neaiznestu? Mums pašām jārikojas uz balli.

Ozoliņš atcerējās: — Es esmu vietējās komitejas sociālās nodrošināšanas komisijas loceklis.

— Tad mēs uzticam tev puķi, un nodrošini, ka viņa tiktu nogādāta Džesijai. — Tā nolēma sievietes.

Nu Ozoliņš pats, pirmo reizi kopš ievēlēšanas par sociālās nodrošināšanas komisijas locekli, atcerējās, ka viņa tiešajos pienākumos tiešām ietilpst pārbaude, vai saslimušie vēl slimī, vai tiem ir kāds, kas pasniedz zāles. Viņš paņēma pīmulu.

Tā «Skaistās pogas» komisijas loceklis, uzvilcis jauno uzvalku, vecgada vakarā devās pārbaudīt, kā klājas saslimušajai darbiniecei. Vienā rokā viņš turēja pīmulas podiņu, bet septiņas sarkanās rozes padusē zem mēteļa, lai salna tās neovītinātu.

Dzirnavu ielā viņš atrada vajadzīgo namu. Tas bija plašs un sešus stāvus augsts.

Ozoliņš sakārtoja šalles mezglu un tagad, mazliet nobijies no greznajām lustrām, kuras šur tur redzēja cauri logiem, sāka meklēt piecdesmit trešo dzīvokli. Vispirms viņš pārmeklēja visas četras kāpņu telpas, kurās varēja iekļūt pa četrām parādes durvīm. Tur uz mājas tāfelēm 53. numura nebija. Nujā, kas mīl mieru un klusumu, tas dzīvo sētas mājā. Ozoliņš pagalmā virs kādām durvīm tiešām atrada plāksnīti ar uzrakstu 35—78.

Otrajā stāvā 53. numura nebija. Tur pa kādām durvīm viens vilka iekšā lielu egli, un Ozoliņš nodomāja, ka varbūt

arī Džesijas piederīgie šai vakarā dedzina eglīti un tad būtu nepieklājīgi nelūgtam ierasties ģimenes svētkos. Bet var būt arī tā, ka visi aizgājuši viesos, un Džesija skumst mājās viena. Ozoliņš pataustīja padusē ieslēptās rozes un kāpa augstāk. Trešajā stāvā pa kādām durvīm plūda cepeša smarža, juta arī sautētus kāpostus, bet 53. numura te nebija. Ozoliņš atcerējās, ka mušas un malārijas odi paceļoties līdz pat trešajam stāvam. Tāpēc jau Džesija te nedzīvo. Ceturtajā stāvā no kāda dzīvokļa atskanēja skaļas bērna raudas: «Ābolu . . . ābolu . . .» Skaidrs, ka tik trokšņainā stāvā 53. numura nebija. Piektā stāva kāpņu telpā kāds bārdains vīrs, atpogājis mēteļi, svārkus un vesti, noguris, bet neatlaidīgi raustīja durvju kliņķi un šņukstēja: «Vai tu mani vairs nelaidīsi manā dzīvoklī? Ja es aiziešu, tad šogad tu mani vairs neredzēsi . . .»

Vai lai maigā un vārā Džesija dzīvo žūpu sabiedrībā? Nē, 53. numura te nebija. Ozoliņš kāpa augstāk. Vīrs galvas cauri kāpņu telpas stikla jumtam jau redzēja, ka debesis vientuļīgi mirkšķina zvaigznes. Augstāk vairs nebija kur kāpt, un te zem decembra vēsajām debesīm Ozoliņš atrada 53. numuru. Vai tad Džesija dzīvo pēdējā, jumta stāvā? Nu Ozoliņš, pats dzīvodams vecas koka mājas otrajā stāvā, kur istabas sienas un griesti katrai skaņai vibrēja līdzī kā vijoles vāks, saprata, cik patīkami ir dzīvot pēdējā stāvā, kur tev vīrs galvas nedauzās neviens, varbūt tikai reta dūja atmetas uz jumta. Nu viņš arī atcerējās, ka Džesija reiz kaut ko teica, ka viņas istabā esot mājīga, slīpa siena. Ja zem tāda slīpuma novietota tahta, grāmatu plaukts — cik tā tad ir patīkama ligzdiņa! Un no sestā stāva te redzami pat kuģu masti Daugavā.

Ozoliņš paglaudīja matu ezīti, paraustīja šalles mezglu, nomurmināja: «Kaut viņi nededzinātu eglīti,» — un piekļauvēja.

Durvis sparīgi atrāva jauna sieviete, kuras melnajos matos turējās metāla ilgvilņu veidņi. Džesijas māsa?

— Vai varētu satikt biedri Jakstiņu?

— Džesiju?

— Jā.

— Lūdzu šite. — Straujā dāma atvēra kādas durvis, un, piemērodamies viņas veicīgajiem soļiem, Ozoliņš, turēdams šalles mezglu, pāris soļos izgāja cauri šaurajai virtuvītei un nonāca pie mazām durtiņām virtuves stūrī.

— Klauvējiet šite. — Melnmatainā uzmeta aizdomīgu skatienu pilnajai Ozoliņa padusei un aizgāja. Ozoliņš pieklauvēja.

— Iekšā, — atskanēja Džesijas klusā balss.

Ozoliņš iegāja, padeva labvakaru un tad samulsis sāka mīnāties, lai gan bažas par to, ka Džesija varbūt kopā ar savējiem sēdēs pie greznas eglītes, izgausa, jo šai istabā nedz eglītei, nedz piederīgajiem nebija vietas.

Taisnība, ka Džesijai pašai sava istaba ar mājīgi slīpu sienu, siena ar zilu lodziņu burtnīcas vāka lielumā. Pāris mirkļos Ozoliņa skatiens aptvēra istabu, jo tā bija divus soļus plata un trīs gara. Istabā atradās koka lažiņa ar matraci uz kura pussēdus zvilnēja Džesija, krēsls pie guļasvietas, kurš reizē bija arī galds un plaukts, jo uz tā gulēja modes žurnāla «Sibille» numurs, no kura vāka eleganta dāma sveicināja ar balti cimdotu roku, tad vēl Remarka «Trīs draugi» un šķīvītis ar rupjas maizes šķēli. Trešā istablieta bija centrālapkures radiators, uz kura žāvējās viena kaprona un otra, rūpīgi salāpīta vilnas zeķe. Zem radiatora rindojās kādreiz jau redzētās krēmkrāsas un melnās laiviņas ar ilena papēžiem un dzeltenas sandales. Tas viss. Ak, jā, — sienā bija iedzīta nagla, uz tās karājās egles zars ar čiekuriem un pelēkā kleita.

Kā kaut ko noziedzies, Ozoliņš tā vairākas garas sekundes stāvēja galvu nodūris un tikai tad lēni pacēla skatienu uz Džesijas guļsvietas pusi.

Kur bija palikusi lepnā sekretāre Džesija ar noslēpumaino un atturīgo smaidu, kura sēdēja pie priekšsēdētāja durvīm, Džesija ar stalto un kairo stāvu, meitene no augstākās sabiedrības? Laikam gripa pa četrām dienām bija to iznīcinājusi, jo nu šoferis Ozoliņš, samulsumā šalles mezglu taustīdams, raudzījās uz vāju meiteni ar bālu, nopietnu seju, tērptu izbalējuša, puķaina katūna rītasvārkos. Tad Džesijas vaigos iegūla mīļās bedrītes, bet sejā izplauka it kā izmisuma smails. Tā smaida tas, kam dzīvē vairs nav nekā ko zaudēt, un garo skropstu apēnotās, puspievērtās acis, kurās agrāk varēja saskatīt atturīgu noslēpumainību, tagad šķita bezgala skumjas.

Likās, ka Ozoliņa skatiens meiteni iznīcina. Puisim ienākot, viņa sēdēja un lāpīja kaprona zeķi. Tagad Džesija lēni atslīga guļus un vilka uz augšu padilušo flaneļa sedziņu. Līdz krūtīm, līdz zodam, un šķita — Džesijas tūlīt vairs nebūs, paliks tikai lažiņa, matracis un kleita pie sienas.

— Jūs slimojat... esmu sociālās nodrošināšanas komisijas loceklis, mani sūtīja darba biedri, — stostīdamies iesāka Ozoliņš.

— Es nevienam pabalstu neesmu prasījusi un neprasīšu, — klusu atbildēja Džesija, un nu viņa ar plaukstu aizklāja acis.

— Nē, es no darba vietas, nevis no sociālās nodrošināšanas nodaļas, — izbijies taisnojās Ozoliņš. — Kā jums ar veselību?

— Es biju slima un nu esmu vesela.

— Es būtu atnācis jau agrāk, bet baidījos, ka jūsu vecāki...

Džesijas bezcerīgais cietējas smaids izzuda un seja nedzīvi sastinga.

— Jūs tagad atnācāt par mani zoboties. Zoboļieties, smeļieties, nu jūs esat īstajā reizē.

— Vai, dieviņ, Džesija, es par jums arvien . . .

Meitenes sejā atkal parādījās bezcerīgais smaids.

— Džesijas vairs nav, es tagad esmu Betija, — meitene izmocija. — Te ir visa mana bagātība. Pa pieciem mēnešiem es vairāk nevarēju nopelnīt.

— Vai tad es par bagātību! Cik labi, ka jūs esat vesela! — Ozoliņš nolika uz grīdas pīmulu, jo citur to nebija, kur likt, no paduses izvīstīja rozes un sniedza meitenei. — Es nesu slimnieci, bet vēl labāk, ka jūs esat vesela. Tad iesim uz Jaungada sagaidīšanu!

Tā kā meitene pēc puķēm roku nesniedza, Ozoliņš nolika rozes blakus viņai. Mirkli izskatījās, ka tās noliktas mirušam, tik stinga bija meitenes seja. Tad vaibsti atslāba, meitene aizvēra acis un garajās skropstās parādījās asaru pērles. Džesija klusu raudāja, it kā rožu dzeloņi viņu durstītu cauri segai.

Ozoliņš nobijās. Ja kāds tagad ienāktu . . . Ko par mani tad domās? Varbūt bēgt projām? Nē, viņam kļuva Džesijas žēl, tā gribējās nosēsties uz gultas malas un noslaucīt asaras.

— Vai jums sliktāk? Es izsaukšu ātro palīdzību . . . — viņš murmināja, kaut nojauta, ka te medicīna nespēs palīdzēt.

Bet asaras vēl ritēja pa meitenes vaigiem.

— Es iešu prom un pasaukšu jūsu māti.

— Mana māte un tēvs dzīvo pie Ogres, kolhozā.

— Un mēs domājam . . .

— Tēvs tur ir dārznieks... un gribēja mani par dārznieci, bet es... gribēju par sekretāri... — Džesija šņukstēja. — Viņš tādēļ sūta tikai puķes, tās, kuras es nesu uz darbu. Es visu pelnu pati. Un nu jūs to izstāstīsiet visiem... — Acis neatdaridama, Džesija aizgriezta galvu un tāpat klusu raudāja.

— Es neteikšu itin nevienam, — Ozoliņš skaļi un dedzīgi iesaucās, it kā gribēdams ar balss skaļumu pārmākt klusus šņukstus.

— Ja jūs esat vesela, tad apgērbieties un iesim pie mūsējiem uz Jaungada sagaidīšanu!

— Es... es nevaru... man nav ko uzgērbt...

— Jums taču Oktobra svētkos bija tāda lāsmojoša, skaista kleita, tādas nebij nevienai.

— Man... man tās kleitas vairs nav.

— Nav?

— Kad man grāmatvede lūdza aizdot naudu, es to kleitu aiznesu uz lombardu...

— Kāpēc tad jūs neteicāt, ka jums nav liekas naudas? — Ozoliņš pārsteigts pussoli atkāpās, bet atdūrās pret durvīm.

— Man bija kauns... teikt, ka man nav naudas, — Džesija raudāja atkal. — Man ir tik grūti... Es rīt braukšu pie tēva ciemos.

— Es jums palīdzēšu, sakiet, — ko es varu palīdzēt? — Ozoliņš spēra soli uz priekšu, bet tad atdūrās pret matrača malu.

— Es gribu pati nopelnīt, bet tērpiem un kurpēm knapi pietiek. Es vienu laiku pārrakstīju ar mašīnu pa naktīm manus kriptus, bet no tā iekaist acis un kļūst sarkanas, un priekšsēdētājs teica, ka es slikti izskatoties. — Nu Džesija pavēra acis, paņēma blakus gulošās rozes un pēdējā asara kā rasas

pile uzkrita uz sarkanā zieda. — Paldies par rozēm. Nu man ir rozes, bet nav vāzes. Vienu es nopirku, bet tā ir kantorī.

— Es aiziešu un nopirkšu! — Ozoliņš, priecīgs, ka Džesija pārstājusi raudāt, jau paraustīja šalles mezglu un ķērās pie durvju kliņķa.

— Neejiet! Pagaidiet! Es palūgšu kaimiņienei. Nē, jums jāiet gan — uz Jaungada sagaidīšanu.

— Es jau varu...

— Nē jūs nevarat te... sagaidīt. Jums jau te nav pat kur sēdēt. Un tas nebūs pieklājīgi, ja jūs te paliksiet ilgāk. Jums jāiet. — Un Džesija grūti nopūtās, paraudzīdamās mazajā lodziņā, savās debesīs burtnīcas vāka lielumā. — Rīt es apciemošu savējos.

— Bet jums bija zila, skaista jaka, uzģērbiet to un iesim pie citiem! — Arī Ozoliņš saprata, ka nav pieklājīgi uzkavēties šai istabiņā, jo te varētu apsēsties vienīgi meitenes guļavietā.

Pēkšņi cauri plānajai sienai viņi dzirdēja, ka blakus istabā ienāk kādi cilvēki un nosēžas tepat pie sienas. Sievietes balss teica: «Arī Jakstiņai reiz atnācis viens Jakstiņš.» Vīrieša balss atbildēja: «Vienu buču avansam uz Jaunā gada rēķina. Izpildīsim, un pārpildīsim plānu...» Atskanēja nepārprotams skūpstas šmuksts.

Džesija nosarka. Ozoliņš, it kā pats šai varoņdarbā pieķerts, izrāva mutautiņu un ilgi šņauca degunu. Mulsi pasmaidījusi, Džesija tad ieteicās:

— Jums te... jums nav ērti stāvēt. Iesim uz arteļa klubu. Es vilkšu to zilo jaku un teikšu, ka kleitā nevaru, jo man pēc slimības dikti salst. — Tad Džesija piecēlās sēdus un ciešāk savilka plāno katūna halātu.

Ozoliņam šķita, ka pa slimības dienām viņa ļoti novājējusi,

ka virs atslēdziņu kauliem bedrītes kļuvušas dziļākas un tāpēc neapzinīgi ieteicās:

— Iesim, mūsu meitenes pagatavojušas arī zoss cepeti.

Džesija lūdza, lai Ozoliņš izejot virtuvē. Puisim durvis verot, viņa piecēlās un teica: — Tas būtu jauki. Man pēc slimības apetīte divtik liela kā pirms slimības.

Tad viņa pamanīja šķīvīti ar plāno rupjās maizes šķēlīti un nosarka vēl vairāk kā pirmīt, kad izdzirda kaimiņus skūpstāmiēs. «Ak vai . . .» viņa klusu ievaidējās un šķīvīti aplāja ar «Sibilles» numuru. Nu vairs neredzēja rupjās maizes šķēlīti un plāno sviesta kārtiņu, bet tagad zilā mētelī tērptā dāma viņai māja ar balto cimdā tērpto roku.

Džesija piesprauda vienu rozes ziedu pie zilās jakas, bet otru ievēra Ozoliņa žaketes atloka pogcaurumā. Tad abi kāpa lejup.

Iereibušo vīru no piektā stāva sieva bija pažēlojusi, un viņa kāpņu telpā vairs nebija. Mazais, kas ceturtajā stāvā pirmīt sauca pēc ābola, laikam to bija dabūjis un klusēja. Jauno gadu gaidot, viss nams uz mirkli bija aizturējis elpu un miermilīgi klusēja.

...Vai jūs... nepalienētu man naudu autobusam... es rīt gribu aizbraukt pie vecākiem uz Ogrī... līdz nākošai algai. Slidens! Lūdzu paņemiet mani zem rokas...

Ozoliņš paņēma Džesiju zem rokas un iesaucās: — Jā, Betij, labprāt, cik tik jums vajadzīgs! — nemaz nepadomā-dams, cik pēc jaunā uzvalka un rožu pirkušanas vēl kabatā atlicis.

Brīdi viņi klusēja, tad meitene ieteicās:

— Bet... Džesija pats par sevi taču ir tīri glīts vārds, vai ne?

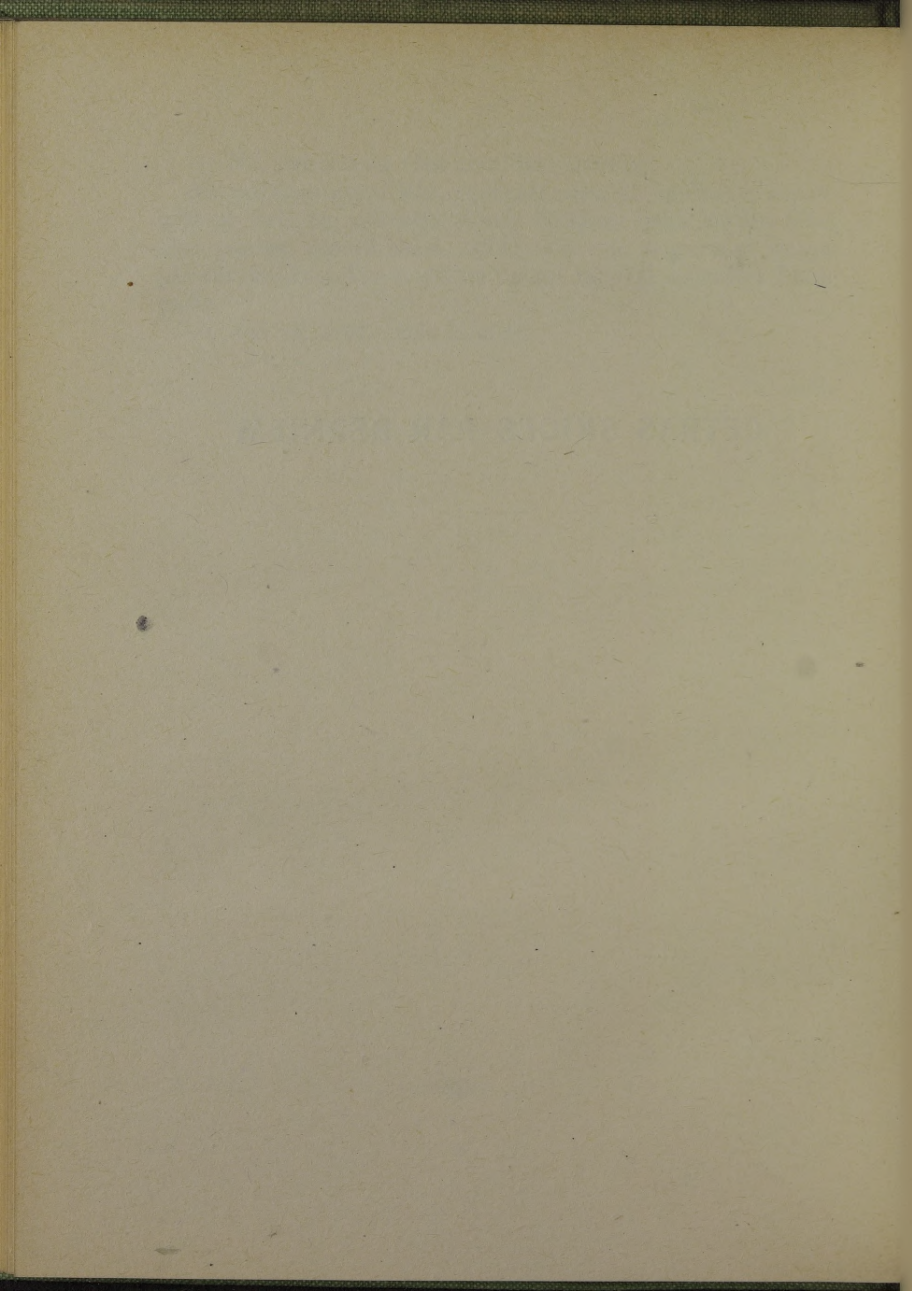
— Es skaistāku vārdu neesmu dzirdējis! — Ozoliņš dedzīgi apstiprināja.

— Nu, tad sauciet vien mani par Džesiju.

Abi gāja pa gaišo ielu, raudzīdamies, kā spuldžu gaismas lokā no lielajām debesīm, daudz lielākām nekā lodziņš Džesijas istabas slīpajā sienā, ielido tālā ceļā nogurušas sniega pārslas, lai kaut kur nogultos un arī mierīgi sagaidītu Jaungadu.

Un viņi šai brīdī jutās laimīgi.

ČETRAS SKICES PAR BĒRNIEM

AK MŪSLAIKU PUIKAS...

Jas notika manā dzimtajā pusē. Sovasar kādā saulainā dienā es braucu pa ozolu aleju. Ozolu lapotne, kurai vietumis izlauzās cauri pa spilgtam saules staram, uz dzeltenā lielceļa klaja zīmēja sarežģītas un neatdarināmas ēnu mežģines. Zemākajos zaros vietām paspīdēja gaiši zaļas, jau palielas zīles, un es iedomājos, ka rudenī, kad lapas metīsies rūsganas, te gan būs troksnis un rosība. No paša rīta vāveres, apvilkušas

lepno ziemas kažoku, zarā sēdēdamas, skrapstinās iesprāgušās zīļu čaulas. Ap pusdienas laiku, tērgodami un ķīvēdāmieš, ieradīšies sīļi, skaļi izlielīsies par saviem raibajiem svārkiem, bet beigās zaglīgi pakamps knābī prāvāku zīli un laidīsies uz mežu. Un gadās, ka pa ceļam sīlis pamana kādas nekārtības, par kurām katrā ziņā tam gribas izteikt savu spriedumu. Zīle tad izslīd no knābja, iekrīt un pazūd meža sūnās, bet nākošajā gadā te uzdīgst vecā ozola dēls. Tādēļ vecais ozols uz plātīgajiem sīļiem nedusmojas. Pēcpusdienā puikas lasa nokritušās zīles. Tās, uzgrauzdētas un samaltas kopā ar cigoriņiem, ziemas rītos iepriecina kafijas dzērājus. Naktīs atzogas kādi attāli cūku radnieki, āpši, un šņakarējas pa ceļa grāvi, ēzdami zīles bez sāta, jo ziemas guļai nepieciešami tauki.

Jā, es nodomāju, vecais Kokmuižas barons savā mūžā ir veicis arī vienu labu darbu, likdams stādīt ozolu alejas; savs labums vēl šodien. Nujā, veci ļaudis gan vēl stāstīja, ka barons, kam piederēja alus darītava, laiku pa laikam aleju ozolus esot nocirtis, lai apinim būvētu cietumu.

Te manas pārdomas par ozoliem iztraucēja mazs puika, kas nāca taisni pretī un nemaz negrieza ceļu manam «Moskvičam». Piecus soļus no puikas es pēkšņi nobremzēju, jo mazo pazinu. Tu brīnums — tas biju es pats! Bērziņu Valdis savā sestajā vai septītajā vasarā. Reizē ar mašīnu apstājās arī mans kādreizējais es, tas ir — puika...

Vai tad es sevi nepazīstu! Saules izbalinātie linu krāsas mati puspirksta gari. Lai tomēr tos varētu izšķirt švītīgā ceļiņā, tad galva pie akas ir mērcēta spainī. Tā pati brūnā seja, kur arvien lobās nost saulē apsvīlītās vietas: vai nu deguna gals kā nolāpīts, vai arī uz kakla atlēkusi bālgana ādas miziņa. Tā pati bērnišķīgi platā, vēl gludā pierē un at-

klātās acis, jo man jau toreiz nebija jānokaujas ar domām, vai lasītājs ticēs tam, ko rakstu. Cik tad toreiz bija to melu: nezin kur pazaudēto kabatas nazi esot aizvazājis palaidnīgais ganu suns, un, kas izēdis cukura trauku, to es nepavisam nezinu, jo salasītās zemenes es it kā būtu nokopis tāpat bez cukura. Krekla puikam nav, tāpat kā man pirms trīsdesmit gadiem, un pa vasaru esmu noskrējis tā, ka zem indiāniski brūnās ādas redzamas pat ribiņas. Kājas tievas un cīpslainas kā stārķim, pēdas obligāti netīras, — kā māte saka: «Tur jau var rāceņus sēt», — jo vai tad vakaros laika tās nomazgāt: kad lopiņi sadzīti mājās, tad pašam vēl jāaizbizo uz lielo noru pie citiem puikām, jālec tālumā un augstumā un pēc tam pie stacijas jāsagaida vilciens ar vakardienas avīzēm. Un, protams — zem labā ceļa locītavas redzams garš, arvien svaigs nobrāzums, jo tam vismaz reizi dienā tiek noplēsta krevele. Kad tīra sporta pēc lēcu no vienas malkas grēdas uz otru, tad iegāzos grēdu starpā un atdauzīju kāju. Bet parādiet man vienu kārtīgu lauku puiku, kuram vasarā būtu vesela āda! Arī pārējās pazīmes sakrita ar manu kādreizējo personu, kuru toreiz vēl nesauca ne par Bērziņa jaunsungu, ne par biedru Bērziņu, bet labākajā gadījumā par Bērziņu Valdi, ļaunākajā par zeperi, cāli vai vienkārši — «ei, tu tur». Šis zēns rokā turēja makšķeri. Skaidrs. Arī es toreiz, kad cūkas bija sadzītas aplokā, ķēru makšķeri un drāzu uz dzirnavu ezeru, lai apmierinātu no zvērādās tērtajiem senčiem mantotās tieksmes. Un, kad alus darītavā svilpe pūta trešo pēcpusdienas stundu, apņēmos tūlīt skriet mājās, bet, trīs četras nožēlojamas raudīņas virtuvē uz galda noliekot, no mātes arvien dzirdēju: «Pulkstenis jau pieci. Kur tu mētajies apkārt? Sen bija cūkas jālaiž ārā. Vai tad tās ir zivis!»

Šim puikam jau arī vēl sava pulksteņa nav.

Bet tad īsajā sarunā ar puiku es uzzināju, cik bieži mēs

maldāmies. Tas tur nekādā ziņā nebija mana dzīves stāsta kādreizējais izdevums.

— Makšķerēt, vai ne?

— Nuja ka makšķerēt, — puika droši atpikstēja.

Es toreiz būtu sastomījies un tad nomurminātu: «Es... uz upi». Jā, un man toreiz bija ilgi Kreiļkalnā jāmeklē brūns lazdas kātiņš, kuru tad rezgāli nomizoju, lai tas būtu tievāks un vieglāks. Šim te — saliekama, posmainas niedres nūja ar metāla spoli. Tādai nūjai toreiz puiku aprindās bija tāda pati vērtība kā tagad gaisa šautenei, un tādas šautenes mums nerādījās pat sapņos.

— Vai tev liels ganāmpulks? — es līdzjūtīgi apjautājos.

— Man nemaz nav ganāmpulka.

— Vai tad tu ganos neej?

— Mūsu kārta būs nākošu trešdienu, tad iešu.

Ahā, te kopsaimnieki savus personīgos lopiņus gana vienā barā, un tā rodas mazgadīgie bezdarbnieki. Puika bija bezdarbnieks. Tais laikos šādu bezdarbu pazina tikai bagāti ļaudis.

— Tad jau tu laikam guli līdz pusdienai?

— Neguļu vis. Mātei ir kolhoza cāļi. Es no rītiem baidu vārnas.

Hm, kolhoza vārnu baidītājs.

— Tad jau tu laikam arī gulēt ej reizē ar vistām?

— Neeju vis. Mēs ar brāli dzenam uz upi teļus dzirdīt.

Tātad kolhoza kovbojs. — Kur tu nolāpīji savu kāju?

Laikam kāpi kokā pēc ķiršiem?

— Nekāpu vis. Mums priekš ķiršiem ir saliecamās kāpnes. Manam divritenim nomuka ķēde, un es gāzos.

Ak tad šim pašam savs divritenis. Ai, ai, kā es septiņu gadu vecumā mocījos ar mūsu ģimenes vienīgo «vella-pēdu»... Toreiz es munsturēju, šķībi izbāzīs kāju cauri rā-

mim, jo pāri pārlikt nevarēju, kājas par īsām. Un tā mūžīgi uz zobriteņa ierīvēju kājā sarkanu svitru un labo potīti atdauzīju jēlu. Tā jau nav nekāda māksla, ja tev, knīpam, braucamais izmeklēts pēc auguma tāpat kā bikses.

Visumā jutos vilies, ka ar saviem jautājumiem vairs nekādi nevarēju izvilināt tās atbildes, kuras man jau trīsdesmit gadu glabājas atmiņā. Tomēr — es tevi kaut kā pārsteigšu. Atcerējos, ka pa visu pagastu tikai sierniekam un melderim bija savs auto. Pat tad, kad tuvojās lietus mākoņi, mēs tīrumā visi atlikām zemē jau augsti virs galvas paceltu āboliņa klēpi un pamatīgi nolūkojām šos melni lakotos limuzīnus, pēc tam piebilstdami: «Rikšo vai ar kādu ērzeli, bet šitādus putekļus tu nevari sacelt.» Skolas rīkotajos bērnu svētkos mūs par divdesmit santīmiem vizināja piecpadsmī minūtes ar vieglo auto, un pēc tam es to atcerējos veselu gadu — līdz nākošajiem bērnu svētkiem.

— Zini, sēdies mašīnā! Es tevi aizvedīšu līdz upei, — es, laipni un laimīgi smaidīdams, jau vēru durtiņas.

Puikas sejai sākumā pārslidēja draudzīgs smaids, bet tad gludā pierīte saraucās pāragri prātīgās krunkās.

— Man vecais «Moskvičs» nepatīk. Pa akmeņiem traki krata. Manam tētīm ir jaunais.

Nu, pagalam apvainots, aizcirtu durtiņas. Kad paskatījos uz to vietu, kur tikko stāvēja šis lielīgais mūslietu puika, es knēveli vairs neredzēju. Pazudis aiz alejas kokiem.

Uz dzeltenās lielceļa grants saule zīmēja melnas ozollapu ēnu mežģīnes. Rudzu laukā blakus ceļam nekustējās ne vārpiņa. Apkārt valdīja klusums, bet ne tas vientulīgais, kādu reizēm vērojam mēnesnīcā. Tagad šķīta, ka mani kāds vēro no klusā rudzu lauka, varbūt ar tām pašām zilajām rudzupuķu acīm, un tā vien likās, ka kāds iekāpis ozolu zaļajā lapotnē un par mani žagatas balsi smejas no augšas.

Es paskatījos pulkstenī. Pusviens. Pats vadātāju laiciņš. Varbūt šis puika, kas man sākumā izskatījās tik līdzīgs Bērziņu Valdim, arī bija tikai vadātājs.

Es ātri iedarbināju motoru un muku prom.

MAZAIS PACIENTS

Jas bija noticis uz mūsu pilsētas galvenās ielas, pie skolas. Kad es sasniedzu nelaimes vietu, vainīgā kravas mašīna jau brauca projām. Apstājos pie glītās, no zaļiem dēlīšiem krustu šķērsu sasistās sētas. Vecās, zemās un garās skolas ēkas priekšā stāvēja zēnu pulciņš un pārrunāja notikušo. Viens zēns ar dzeltenām smiltīm apkaisīja asins palti ietves malā. Atdarījās divi šaurie sešrūšu logi, un pa tiem izlicās dažas meitenes. Bērni bija tādi pasīki vasaraudzī, skaļi kā jauni gailēni rudenī, no otrās vai trešās klases, katrā ziņā ne no pirmās, jo divi puikas jau nēsāja sarkanos kaklautus, un, kaut bija vēl septembra sākums, cits citu tie pazina ir pēc vārdiem, ir uzvārdiem.

— Es vēru vārtiņus un redzēju, ka viņš skrien pa ielu, — stāstīja puika ar ļoti iedegušu seju, pēc sajukušajiem matiem un izrautās svārku pogas spriežot, ne pats kārtīgākais tai klasē. — Auto drāž no pakāļas un taurē. Šis nebēg no ceļa nost. Tāds kā apjucis. Es skatos — tas pats, ar kuru kopā ganijām lopus tepat, — puika parādīja ar saskrāmbātu pirkstu uz pilsētas nomali, aiz kuras redzēju nopļautu rudzu lauku, — tepat «Kopsolī». Es kļiedzu: «Bēdz! Auto!», — bet šis ar vienu ausi klausās, ar otru ne, kā jau laucinieks — apjucis. Šoferis bremzē, bet par vēlu, un ar labo riteni nosita zemē...

Man, diemžēl, pioniera gadi jau garām, tādēļ nezinu, ko

nozīmē divas svītras uz svārku piedurknes. Bet viens puika ar šīm divām svītrām uz piedurknes, uz visām pusēm ar roku rādīdams un svarīgi pieri raukdams runāja: — Labi. Pie viņa tagad ir Sarkanā Krusta skuķi ar saitēm un pirmo palīdzību. Zigis ar savu velosipēdu aizbrauca pēc ārsta. Bet vēlāk? Kurš paliks pie viņa līdz vakaram?

— Es palikšu, — klusi piekrita kautrīgs puika ar zilām acīm un tīri noskūtu galvu, gari nopūzdamies. — Man ir vēl pēcpusdienas maize ar desu. Desu viņš ēdis.

— Nuja, ka Viesturs var palikt, — no loga iesaucās viena meitene. — Viesturam jau tāpat jāpaliek pēc stundām, — viņš mani zīmēšanas stundā rāva aiz matu bantes.

— Ko tu dziedī! — atkal nopūtās Viesturs.

— Šoreiz nav ko jokot, — apsauca zēns ar svītriņām uz piedurknes, svarīgi iebāza abas rokas bikšu kabatās un pamāja ar galvu uz pagalma pusi. — Varbūt viņam būs laužts kauls, un jūs smejaties.

— Viņu sauc par Draudziņu, — atcerējās puika ar iedegušo seju.

— Zēni, atvainojiet, — es iejaucos sarunā, — kamēr tas Zigis, vai kā viņu sauc, atvedīs ārstu, varbūt varu palīdzēt es, jo arī esmu ārsts.

Zēni neticīgi pavērās manī, jo, iedams maksšķerēt, biju tērpies nodriskātos svārkos un gumijas zābakos.

— Jūs visi pavasarī bijāt pie manis uz rentgena pārbaudi, — es paskaidroju sīkāk, lai pierādītu, ka tiešām esmu ārsts. Man par lielu pārsteigumu, pat prātīgais puika ar divām svītrām uz piedurknes šaubīdamies pakratīja galvu:

— Šoreiz gan vajadzīgs cits ārsts.

Es uztraucos. Pirmkārt — lai arī neesmu ķirurgs, pirmajā palīdzībā noteikti saprotu vairāk par viņu Sarkanā Krusta skuķiem un, iespējams, līdz «cita daktera» atnākša-

nai es varētu mazināt cietušā sāpes, jo man kabatās, kā arvien, glabājās šādas tādas labas tabletes. Otrkārt — cik tad pilsētiņa liela, un — kā mani pat puikas nepazīst! Es nosarku aiz kauna.

Puikas to pamanīja un laikam domāja, ka esmu sadusmojis. Tas ar izrauto pogu un saskrāmbāto pirkstu varbūt pat atcerējās kādus grēkus, jo pie doktorāta ir dārzs, no kura šogad ābolus es nepaguvu novākt, un manam auto, pie skolas stāvot, izpūtējā reiz bija iebāzts kartupelis. Šo puiku tā kā atcerējos... Laikam tādēļ viņš samierinoši griezās pie draugiem: — Nu, parādīsim arī.

— Nāciet līdz, — bez sajūsmas piekrita pionieru priekšnieks. — Tu paliec pie vārtiem, — ja atbrauc ārsts, atved pie mums, — šis vēl, kā mani kaitinādams, aizrādīja vienam puikam.

Sekoju pārējiem trim. Aizcirtās arī abi logi, divas meitenes iznāca pagalmā un nepļāpādamas nāca mums līdz.

Lielā skolas pagalma nostūrī, vecas kūts dakstiņu jumta paspārnē bija novietota gara trušu būru rinda. Aiz stieplu sieta durtiņām pelēko kažociņu īpašnieki ļoti steidzīgi košļāja burkānus, izdarīdami ar žokļiem vismaz tūkstoš apgriezīnu minūtē, un tā palīdzēja skolēniem izpildīt uzņemtās saistības kažokādu sagādē.

Savādi, vai tad sabrauktais būs atvests te pajumtē pie trušiem?

— Kur tad ir tas Draudziņš? Kāds viņam vārds? — es jautāju.

Puikas mani uzlūkoja, plecus raustīdami. — Kas par vārdu? Draudziņš, un viss. Te viņš ir.

Un es ieraudzīju cietušo, par kuru tā rūpējās šī klase un viss skolas sanitārais dienests. Četri zēni turēja cietušo katrs pie savas kājas, un viens bija cieši aptvēris pacienta galvu,

lai tas aiz pateicības neiekostu sanitārēm rokā. Sanitāres, tādas pašas bižainas meitenītes zilajās skolās kleitās, bija izvērkušas visu savu lauku lazaretēs iekārtu, uz gludi noēvēlētā dēļa izlikušas visus sanitārās somas instrumentus un zāles, pincetes, gumijas žņaugus, pudeli ar rivanola šķīdumu, deguna pilienus un pat tabletes, kas lietojamas caurejas gadījumos. Jaunās mediķes ar šķērītēm apkārt brūcei apcirpa pacienta melno spalvu, tad atzīstami veikli uzlika asiņojošai brūcei tīru marles plāksnīti un kāju izveicīgi apsaitēja. Pacients visu laiku caur aizspiesto muti klusi smilkstēja, abām sanitārēm acīs bija asaras. Nošņurkājās arī puika, kas turēja savainoto kāju, un ar piedurkni nobrauca gar degunu.

Tad puikas atlaida pacienta kājas un galvu.

— Draudziņ, sunīt, kāpēc tu nāci uz pilsētu, redzi — sabrauca. Lauku suņiem nevajag skriet uz pilsētu, tu jau nezini ielu noteikumus, — saskrābātais puika ar iztrūkušo pogu nometās ceļos un gļaudīja plušķa galvu. Melnais suniņš, pateikdamies par līdzjūtīgajiem vārdiem, nolaižija puikas roku, tad mēģināja uzslīeties kājās. Sabrauktais loceklis laikam iesāpējās, jo suns iekaucās un tad skumīgi nolikās uz sāniem.

Nu es sapratu, kāpēc puikas ne sevišķi uzticējās manām zināšanām, jo es jau biju studējis humāno, nevis veterināro medicīnu.

Kamēr es vēl tur grozījos, svarīgais puika ar tām svītēm uz piedurknes rīkoja: — Visu ēdamo nolieciet te tukšajā būrī!

Būrī tūlīņ parādījās divas sviestmaizes ar sieru un desas šķēlēm, trīs barankas, kāda meitene ielika vienu konfekti «Rīts mežā». No skolās virtuves atnesa dažus kaulus. Viena sanitāre ar skalpeli sagrieza desumaizi gabaliņos un lika sunim mutē.

— Apēda! — otra sanītāre no prieka sasita plaukostas. Pie skolas vārtiem apstājās veterinārārsta brūnā «Pobeda». Es gāju prom, jo nebija šaubu, ka Draudziņam te daudz draugu un darba nespējas pabalsts būs bagātīgs.

— Viņš pakustināja asti, — mazais puika, kas pirmīt šņurkājās, tagad varen skaļi iesaucās. — Tad jau viņam sāpes būs pārgājušas. Ja sunim sāp, tad viņš asti nekustina.

Nu visu sejās varēja lasīt prieku par to, ka suns jau pakustinājis asti.

KĀ RADĀS STĀSTS

Pavasari Gaujas krasti ir dārzi, tikai ābeļu vietā tur iestādītas ievas. Kad rudens, straumē krīt sārtas un dzeltenas lapas. Noliekušās pāri baltu smilšu krastam un gaidot vēso atpūtu ziemā, šīs lapas birdina ievas, liepas un kārkli. Gauja ir skaista upe, bet par to vēl nevar uzrakstīt stāstu.

Pirms septiņdesmit pieciem gadiem, kādā septembra dienā vāvere saplucināja priežu čiekuru. Viena sēkliņa palika neizēsta, un no tās krasta malā uzdīga maza priedīte, gariem, pūkotiem pumpuriem zaru galos kā svečturis ar zaļām svečītēm. Pēdējos divdesmit gadus nu jau lielās priedes saknes jūta, ka upes pusē tās skalo auksts ūdens. Straume kā mikla, uzmācīga roka ar katru gadu līda tuvāk stumbram. Priede nevarēja aiziet, jo viņu dzimtajā krastā vēl turēja tukstoš sakņu. Pagājušajā gadā ūdens iegrāva krastu, un nu straume raiti tecēja pāri priedes stumbram. Šai vasarā dzeltenā miza jau bija samelnējusi un vietām norauta. Tur tad cauri ūdenim redzēja pelēku, kailu stumbru kā apgrauztu kaulu. Par šo koku vienu pašu nevar uzrakstīt stāstu.

Gaujas krastā dzīvoja puisēns, viens no tiem, kuriem pa-

vasarī matus nogriež pavisam. Saulainās dienās viņš valkāja tikai isas, pavisam izbalējušas bikšeles, tās turēja pāri sīkajiem pleciem pārmestas lences. Puisēna seļā arvien varēja la-sīt izbrīnu par to, cik pasaulē ir daudz savādu lietu, inte-resi par to, uz kurieni pa Gauju aizpeldēs no bērzu stumbriem sasietais plosts un kas tas par putnu, kas tik ilgi spārnus ne-kustinot, met riņķus virs augstajām liepu galotnēm Gaujas kraujajā krastā, un par to, ko dara ar sarkano traktoru, kurš, tādu kā dzelzs sauju uz priekšu pastiepis, aizbrauca pa liel-ceļu. Puisēns vēl zināja tik maz. Bet arī par puisēnu pašu vēl nevarētu uzrakstīt stāstu.

Tikai tai dienā, kad satikās Gauja, nogrimusī priede un puisēns, tad radās stāsts.

Tā bija saulaina diena. Puisēns aizgāja lielajiem līdz uz pļavu Gaujas atakas malā. Lielie ārdija sienu. Arī puisēns gribēja strādāt. Viņš paņēma alkšņa nūju un sita siena vālu tā, ka valgās, smaržīgās zāļu šķipsnas uzlidoja augstu pāri galvai. Tā viņš ātri nogura un nosēdās atakas malā uz liela, saulē sakarsuša akmens. Akmenim blakus gulēja vecs, pa-mests, no kārķļu klūgām pīts murds. Murdu vajadzētu ielikt melnajā ūdenī, tur aiz platajām ūdensrožu lapām. Pa nakti tanī salīstu liņi. Puisēns tad atnestu no rīta piecus, nē — de-viņus dzeltenus liņus, savērtus vītola klūdziņā, noliktu uz sola mājas priekšā, un māte tad vairs neteiktu: «No taviem grun-duļiem var izvārit tikai kaķim zupu.»

Iečaukstējās puskaltušais siens. Puisēns atskatījās: lielie brida uz pļavmali, lai alkšņu ēnā pa bula laiku atkristu snaudā, kamēr saule no mirušajām zālēm izdzer valgumu un saldās vasaras smaržas.

Lai ieliktu murdu, vajadzīga laiva. Kur ataka savienojas ar Gauju, stāvēja smailīte. Ar šo smailīti no Gaujas augš-gala atbrauca ciemos tēva draugs. Pats viņš tagad atlaidies

kopā ar citiem pie alkšņiem, kur vēl redzami nenoplautie, dzeltenīgie vīgriežu ziedi.

Puisēns gāja gar kalmju malu, kur pēdas grima melnajās dūņās, te nebija jābaidās no asiem stublājiem. Virs kalmēm zudināja zilas spāres. Uz mitrās zemes, ievilkušies savās savitajās mājiņās, snauda gliemezīši.

Gaujas malā, pa pusei uzvilka smiltis, stāvēja smailīte. Airu tanī nebija. Puisēns bija redzējis, ka laivas pa Gaujas sēkļiem stumj ar koku. Viņš upmalā samekleja tik garu nūju, ka tās galu ar savu īso roku nevarēja aizsniegt, un tad vieglo smailīti ievilka ūdenī. Laiva bija spodri balta, virs ūdens vēl redzēja arī zili krāsoto sānu svītru. Puisēnam iekāpjot, laiva sašūpojās, un viņš tūlīt atsēdās.

Tad viņš gribēja pastumt laivu uz atakas galu, bet te garām aizlidoja sudrabbalts putns, šķita, ar krūtīm pat ūdeni skardams. Tad putns uzšāvās augstu gaisā un, gausi spārnus plivinādams, apskatīja upi. Tā bija kaija, šai vietā rets viesis. Ligzda viņai droši vien tālu no šejienes, pie jūras. Puisēns to zināja, ka jūra ir liela un tāla. Vai kaija līdz vakaram paspēs sasniegt jūru, savu ligzdu un bērnus? Vai mazie kaijēni peld nopakaļ mātei tāpat rindiņā kā pīlēni?

Bet straume pa tam jau bija aiznesusi laivu garām atakas galam.

Tā sākās puisēna brauciens, tādēļ, ka viņš gribēja ielikt murdu, lai noķertu saimei liņus, un tādēļ, ka no tālienes bija atlidojusi kaija.

Tagad straume laivu paņēma pavisam savā ziņā. Garām paslidēja upē pusieslīgusi ieva ar melnām, spīdīgām ogām. Puisēns piecēlās stāvus, gribēdams nūju atspiest pret upes gultni, bet laiva tā sašūpojās, ka viņš atkrita sēdus un ar abām rokām ieķērās laivas malās. Nūja pārvēlās pāri malai, ūdens to parāva soli tālāk, un tad tā mierīgi peldēja aiz lai-

vas, tuva un nesasniedzama. Šī nelielā ūdens josla ar spožu un siltu saules atspulgu, kura šķīra izstieptos pirkstus no sabrūnējušā alkšņu nūjas rezgaļa, lika puisēna sirdij pirmo reizi dzīvē sarauties vēl neizprotamās drausmās: pasaulē ir neaizsniedzamas lietas...

Bet tas drīz pārgāja, jo uz laivas priekšgala nosēdās liela spāre. Puisēns nu vairs nebija viens. Ar spāri varēja pat sarunāties.

— Tu atpūties, tagad brauksim ar laivu, — puisēns teica.

Spāre piekrītot pavēdināja tiklotos spārnus. Ja uz spāri skatījās no sāniem, tad tā līdzinājās lidmašīnai, kura reizēm lidoja pāri Gaujai un kurai uz spārna bija sarkans krusts. Ar to braucot ārsts pie slimiem bērniem, sacīja tēvs.

Nu puisēnam visļaudnākais šķita tas, ka viņš nepaguva mātei pateikt, kurā pakrūmē nolīcis krūzi ar bērzu sulām. Krūzi puisēns pats atnesa no mājām. Siena grābēji gribēs nodzerties, bet neatradīs krūzi.

Straume laivu attālināja no iegrīmušās ievas. Puisēns tagad redzēja abus krastus, kas rāmi slidēja prom. Tas bija tik savādi — viņš pats sēdēja laivā, bet krasti brauca prom. Nu puisēns aizmirsa sulu krūzi, bet atcerējās, ka aiz augstā kalna, virs kura paceļas sprogainas ozolu galotnes, dzīvo mātes brālis. Viņa māja ir Gaujas krastā, tur, kur tā sarkanā klints. Klintī pie paša ūdens limeņa ir ala, tur esot redzēts ūdris. Krusttēvs Gaujas malā droši vien atkal mizo telefona stabus un brīnīsies, ka viņš atbraucis ar laivu. Puisēns nu jutās lepns, ka viņš ciemos brauc ar laivu, un to, ka laivā vairs nav alkšņa nūjas, pat aizmirsa.

Kreisajā pusē garām slidēja garš smilšu sēris, uz kura auga reti kārķļu krūmi sidrobotām lapiņām. Divas kazas, bārdas izslējušas, ar lūpām tvēra mīkstās galotnītes un tad košlāja tās, jocīgi galvas uz augšu un leju kratīdamas. Tā

arī mazi bērni reizēm čapstina, gribēdami parādīt, ka ēdiens gards. Puisēns pat iesmējās, atlaida rokas no laivas malām, atzvēlās pret sēdekli un lepni aizbāza ikšķus aiz bikšu lencēm.

Viņam ir sava laiva. Laiva ir ļoti liela. Tā patiesībā ir kuģis. Kuģi puisēns bija redzējis tai grāmatā par zvejniekiem. Viņš sarauca pieri, acīs vairs nemanīja parasto izbrīnu, bet skatiens pauda stingrību kā kapteinim, kad tas apsver, kur labāk virzīt savu kuģi. Kad laivas priekšgals pavērsās uz otra krasta pusi, puisēns domāja, ka viņš pagriezis stūres ratu, lai kuģis dotos uz pietātņi. Patiesībā ne puisēns, bet straume, tik stipra, ka tā spēja aizraut sev līdzī septiņdesmit piecus gadus augušu priedi ar visu tās zaru vainagu, šī straume, nevis puisēns, pagrieza laivu, kuru mazais braucējs iedomāja par kuģi ar diviem mastiem un virvju kāpnēm.

Otrs krasts pats slidēja pretī laivai. Cits aiz cita parādījās gaišie kārkli un tumšzaļie alkšņi. Tā kā garām braucot tie krūmi, kas atradās tālāk, pazuda aiz krastam tuvākajiem un laivai, uz priekšu paslidot, atkal parādījās jauni, tad puisēnam likās, ka visi krūmi izgriezti no zaļa papīra, ka viens ir tur paslēpies un velk šos krūmus gar krastu, lai viņš tos labāk varētu apskatīt. Daži kārkli bija ieliekuši zaru galus ūdenī. Zaru gali viegli trīsēja, un straumē aiz tiem ievilkās baltas svītras. Laiva slidēja tik klusi, ka varēja pat dzirdēt, kā pie šiem zaru galiem irdzēja ūdens. Tad laiva no krasta paēnas atkal izslidēja saulē. Puisēns pārlicās pāri laivas malai, jo dzeltenajā upes dibenā redzēja tādus kā melnus ciņus. Tie bija velēnu gabali, kurus Gauja kādreiz bija atrāvusi krastam. Uz šiem ciņiem auga garas ūdenszāles, kuras savā skrējienā locīja un plivināja straume. Puisēnam zāles likās kā mati, kā raganu, kā nāru mati. Tur zem ūdens droši vien ir vesela pasaule, kurā viņš gan nekādi nevar iekļūt. Varbūt — ja viņam piederētu ūdenslidēja tērps. Viss tai

pašaulē bija kluss un bez skaņas. Locījās ūdens zāles, smiltīs rušinājās grunduļi. Šķersu straumei gulēja pelēks nogrimuša koka stumbrs. Tūliņ aiz tā bija brūngana bedre. Tur dibena neredzēja. Aiz stumbra pret straumi turējās divi sapali. Lai vai tuvojoties, tie atslidēja bedrē un pazuda skatienam. Tur dibenā varbūt ir zivju ūdens pilsēta.

Kreisajā krastā bija piesietas četras lielas airu laivas. Gabaliņu no upes liepas paēnā dega ugunskurs. Ap to zālē bija atlaidušies cilvēki un dziedāja. Puisēns klausījās dziesmas vārdus:

Visu dienu bites dzinu
Garām visu sila malu.

Kā lieli cilvēki var tik jocīgi dziedāt! Puisēns iedomājās, ka viņš ar vicu rokā dzenā bites, daudz bišu. Bitītes lēni rāpo pa zāli, apstājas pie āboliņa ziediem, atkal dodas tālāk, kamēr:

Tās atdzinu, tās atvedu
Kalna sētas ozolā.

Nu, labi, bites uzlaidās ozolā. Te tās varētu savākt, ielaist bišu mājiņā, kuru sauc par stropu. Bites no Gaujmalas liepu ziediem sanestu daudz medus. Puisēns jau redzēja baltās maizes šķēli, kuru klāja zeltaini brūna medus kārtā, tik caurspīdīga, ka saredzamas pat maizes šūnas. Jākož ātri, lai medus nenotecētu. Bet — tur tie dziedāja:

Se, bāliņi, tavas bites,
Dod man vienu zelteni.

Tik nesaprotami var dziedāt tikai lieli cilvēki. Tas tak būtu pavisam aplam, ja bites, kuras nes saldu medu, izmainītu pret kādu meiteni. Varbūt — pret ūdenslidēja tērpu, lai varētu izpētīt, kur dzīvo Lielais Asaris, par kuru stāstīja ve-caistēvs.

Spāre vēl sēdēja uz laivas priekšgala, un viņi abi brauca tālāk. Spāre ar kāju glaudīja spārnus, un puisēns domāja, ka tā gatavojas aizlidot.

— Atpūties vien. Es tevi vēlāk aizvedīšu atpakaļ, — puisēns mierināja spāri.

Pa labo krastu pretī nāca stāvais kalns, kura virsotnē pāri vītoliem un priedēm pacēlās ozolu cirtotās galotnes. Aiz šā kalna dzīvoja krusttēvs.

Te pie stāvā krasta upe kļuva šaurāka. Saule paslēpās aiz kalna. Tikai kreisajā krastā uz sarkanās klints bija redzama gaiša josla. Pāri upei pārklājās kalna ēna, un ūdens te bija tumši brūns. Upes dibenu vairs nevarēja saredzēt. Straume te likās daudz ātrāka, bet noslēpumaini klusa. Puisēns ar abām rokām atkal ieķērās laivas malās. Pie sarkanās klints laiva brīdi palika stāvam, tad lēni apgriezās riņķī. Blakus laivai melnajā ūdenī virmoja apaļa bedrite. Vai tomēr Gaujā nedzīvo Ūdens Vecis, par kuru stāstīja vecāmāte? Varbūt viņš, sēdēdams upes dibenā, kustina roku, un tad te virmo viss melnais ūdens... Blakus laivai peldēja samircis priedes mizas gabals, arī tas sāka riņķot ap ūdens bedriti. Krasta ēna bija auksta. Puisenam kļuva auksti. Augšā kalnā — tur bija saule. Bet nu ap dobīti ūdeni riņķoja ir samirkusi priedes miza, kas daudzas vasaras bija krājusi saules starus un ziemu tos atdevusi stumbram, ir laiva, gara, balta laiva. Te notika klusa cīņa. Puisēns to nezināja, bet pirms apziņas jau bieži vien rodas nojauta. Puisēns nojauta cīņu un gribēja saukt palīgus, jo līdz šim viņam arvien kāds bija palīdzējis. Vēl vakar, kad viņam metās krūtīs muļķa tītars, atsteidzās māte un negantnieku aizdzina. Bet te apkārt neatskanēja pat ne sīkākā putniņa balss, te nebija neviena, ko saukt palīgā.

Kaut kas nozibēja gar puisēna seju.

— Spāre, paliec, neatstāj mani vienu, — sauca puisēns,

bet spāre pacēlās augstāk. Nu puisēns palika pavisam viens. Viņš stingi skatījās uz priedes mizu, kuru viens lēni ierāva ūdens dobitē. Vai tas, kurš paņēma skaidu, neizstieps roku un neievilks pie sevis arī balto laivu . . . Pagāja garš mirklis, otrs, tad stiprā straumes roka aizgrūda laivu no šā krasta un nesa šķērsu uz leju, uz otru krastu. Nu briesmas garām. Tūlīt būs kalns, un tad jau redzēs krusttēva mājas.

Gar otru krastu upe skrēja vēl ātrāk. Pavasarī tā tur bija izrāvusi saknes alkšņiem, vītoliem un pat dažām priedēm. Tagad virs ūdens vietām šūpojās kaili zari, bez lapām un skujām, vēl šad tad lepni atliekdamies taisni. Straume ap viņiem sakrāja brūnganas putas, kurās sastājās pirms laika nobirušās lapas un zāļu stiebri, ko Gauja bija paņēmusi kādā pļavā. No izgrauztā krasta atbira smilšu pika un skaļi iekrita ūdenī. Puisēns nobijās, ka krasts neaprok laivu, un gribēja izkļūt no krasta ēnas. Viņš vairs nevēlējās apciemot krusttēvu, — tagad labi būtu atkal sēdēt pļavā uz lielā akmens.

Te laivas priekšgalā parādījās liels zaru mudžeklis. Laiva sāriski atsitās pret diviem gariem priedes zariem un sagāzās uz vienu pusi. Puisēns piecēlās, lai atgrūstu laivu. Bet tie bija tās septiņdesmit piecu gadu vecās priedes zari, par kuru rakstijām jau sākumā. Laiva sašūpojās stiprāk, puisēns pakrita un ievēlās ūdenī. Viņš ķērās pie priedes zara, bet tas bija ļoti resns, audzis septiņdesmit piecus gadus, pirksti to nespēja aptvert, un mizā palika tikai trīs sīkas, puisēna nagu ievilkta rievās. Vēl gaisā pazibēja brūnās kājeles, kuras pirms pusstundas atstāja pēdas blakus kalmēm atakas malas melnajā zemē, un tad straume, kā notikušo slēpdama, ātri izlīdzināja viņus, kuri sacēlās, puisēnam grimstot. Laiva vēl ciešāk piespiedās pie zariem un gaidīja, vai no ūdens neizkāps braucējs, kurš laivu tik droši vadīja divus kilometrus, saukdam to par savu kuģi.

Bet kuģinieks stāvēja upes dibenā, ar rokām aizklājis seju. Tas pats puisēns, kuram pavasarī matus apcīrpa pavisam, par kuru rakstijām šā stāsta sākumā. Tikai skaidrās, pelēkās acis, kuras sešus gadus taujāja par visu, kas redzams šai skaistajā pasaulē, nekā neredzēja, jo bija krampjaini cieši aizvērtas, lai tanīs neiekļūtu ūdens. Kamēr vēl pietika ievilktais elpas, puisēns tā stāvēja un pat domāja par to, ka māte nezina, kur viņš iekritis.

Tad elpas pietrūka, un puisēna mutē ieplūda ūdens. Rokas nošķuka gar sāniem, tām nebija vairs ko sargāt — acis vairs neredzēja.

To, ka peld balta smailīte, ka tā apstājas priedes zaros, ka mazs puisēns iekrīt ūdenī, to redzēja divi vīri, kuru sviedriem klātās muskuļainās, kā bronzā lietās muguras atspoguļoja sauli. Simts soļu no tās vietas viņi mizoja telefona stubus. Nez kāpēc viņi viens otram uzkliedza: «Glābiet!» — un metās uz upi.

Laiva stāvēja nieka divus soļus no krasta. Tur, kur ūdens vīriem sniedzās tikai līdz krūtīm, viņi satvēra puisēnu, kam straume jau bija atrāvusi rokas no sejas un nupat arī pašu gribēja pa upes dibenu vilkt projām uz to atvaru, kur dzīvo Lielais Asaris.

Pēc mirkļa puisēns jau gulēja krasta zālē. Tikai viņš pats nezināja, ka tur guļ.

— Jāatdzīvina! Jāelpina! Jāatdzīvina! — iesaucās viens no puskaillajiem vīriem. Viņi no puisēna mutes izlēja ūdeni un tad sāka ritmiski cilāt mazās roķeles.

Kad puisēns bija izklepojies, krusttēvs prasīja: — Kam tu viens sēdies laivā? Ja mūsu te nebūtu, tu varēji noslīkt, un tad man vairs nebūtu krustdēla.

Puisēns gulēja zālē, atkal pamanīja ozolus augstā kalna

galā un vanagu saulainajās debesīs. Viņa acīs atkal pavīdēja izbrīns un interese par visu, kas redzams apkārt.

Puisēns pakratīja galvu. — Kā tad es varētu noslikt, māte tak nezināja, kur es esmu iekritis, un viņa mani tad neatrastu.

Tāds ir stāsts par puisēnu, Gauju un nogrimušo priedi.

VĒL MAZA DŪRITE

Strazdi zaga ķiršus. Iedzimtā slinkuma dēļ es noticēju stāstiem, ka putnu biedēkļi nepalīdzot, nekādu biedētāju ne-taisīju, bet brīvajā laikā pie ķiršiem sēdeju pats.

Grāmatu man te laukos bija maz. Pāršķirstīju visas pēc kārtas un beidzot nonācu pie «Jevgeņija Oņegina». Jau aiz-lasīju līdz rindām:

To mūsu straujā audze junda,
Briest viņdamās, verd un cer,
Un saviem senčiem šķirstus ver.
Bet drīz nāks arī mūsu stunda,
Un bērnu bērnu paaudzes
Mūs aizvadīs no pasaules.

It kā apstiprinot tikko izlasītās rindas par jaunās paaudzes straujo dabu, viens ar dūri iebrauca man sānos. Mana ve-cākā atvase.

Līdz šim tā bija augusi savvaļā. Tikai šai pavasarī, paga-lam nobijusies, tā atgriezās no vienas nedēļas apmācībām, kādas paredzētas visiem nākošajiem skolēniem. «Tēti, tur tak visu laiku jāsēž solā,» atvase pēc tam žēlojās. «Tās nu dzīvē būtu tās mazākās briesmas,» es iebildu. «Bet tomēr briesmīgi gan,» nopūtās mazais.

Tagad dūrītes īpašnieks ieminējās: — Tēti, es gribu ķir-šus. Pašā augšā ir tie saldie.

— Nav vēl gatavi. — Man negribējās celties no krēsla.
— Kāpēc tad strazdi ēd?
— Strazdi ir muļķi. Kas tad šos māca, kas labs, kas slikts.
Skolās jau tie neiet.

— Gudri gan, — atvase nepiekrita. — Kā tad viņi dzīvo?
Viņi ir paēduši. Redzi, ka var dzīvot arī bez skolas.

Tāds secinājums man nepatika. — Tu neesi strazds. Tev jāiet skolā.

Mazais tūlīt pierādīja, ka skolā iešanai ir arī savas ēnas puses.

Pagājušā ziemā mēs savu atvasi ar bērza atvašu palīdzību dzinām pie ābecešas, un tā iemācījās lasīt. Nupat mazais lasīja par daudz. Pat grāmatas, no kurām nekā nesaprata. Šoreiz Šoreiz atvase saka tā:

— Tu tur atstāji uz galda grāmatu. Es uz vāka nesapratu vienu vārdu: «dialektika». Kas tas ir?

— Dialektika?

— Nujā, dilektika.

Kā lai šim muļķītim paskaidro, kas ir dialektika? Te es iedomājos skaidru un nepārprotamu atbildi. Es noliku «Oņeginu».

— Tu teici, ka gribot ķiršus.

— Gribu gan.

— Es atnesīšu kāpnes.

— Labi gan! — atvasīte sasīta plaukstas. — Bet kas tas ir — «dialektika»?

— Dialektika? Tas ir svešvārds. Tas ir... kad divi strīdas.

— Strīdas? Ahā. Kad tu vakar ar mammu strīdējies, tad ir — «dialektika»?

Vakar strīdējāmieš par jaunu kleitu; jā, tā patiesībā bija dialektika, bet ne priekš maziem bērniem.

— Nu nē, tā nav dialektika. — Es atgāzos krēslā un ielūkojos debesīs, kuras aizsedza siku zariņu, lapu un sarkanbrūnu ogu mudžeklis. Un te es uzskatīju dialektikas piemēru — pie viena zara karājās kāda vēl pamaza, tikko iesārta odziņa.

— Redzi knauķi, par dialektiku sauc tādu lietu, ka tas, kas šodien vēl ir mazs, vājš un negatavs, pēc kāda laika būs liels, stiprs un gatavs. Un tas, kas šodien ir liels, stiprs un gatavs, pēc kāda laika būs mazs, vājš un izžūs, pazudīs. Redzi, tā odziņa vēl ir maza, bāla, bet pēc divām, trim dienām būs liela, skaista un sarkana oga. Un tās lielās ogas, ja tās neapēdīsi tu vai tie blēži strazdi, tās saulē izžūs pavisam maziņas un izžudīs.

Galīgi nosvīdīs no intensīvās domāšanas, es beidzu savu garo lekciju. Mazais bija ievilcis man klēpī un klausījās, muti iepletis. Es viegli uzsitu ar dūri šim pa celi. — Nu tu saprati?

Mazais priecīgi pamāja un savu dūrīti uzsitā uz manējās. — Nujā, ka sapratu. Tava dūre tagad ir liela, stipra un gatava, mana ir maza un nav gatava, bet mana dūre pēc kāda laika būs liela, stipra un gatava, bet tava... — te atvase samulsa.

Joki tad joki, man sirds sāpēs sarāvās, jo mazais negribēja atkārtot manis teiktos vārdus: «— pēc kāda laika būs maza, vāja, sažūs un... izžudīs». Tādai dialektikai manas atvases mazā sirsniņa laikam pretojās — ka tētis būs «mazs, vājš un izžudīs»...

— Nu, tā jau ir. Tava dūre reiz būs liela, — es nopūtos un noskumis paraudzījos uz atvases mazo dūrīti.

Ak dūrīte! Tanī, knauķīt, šodien vēl iespējams izlasīt visu tavu īso biogrāfiju. Ikšķītīm tāda mezglaina locītava, jo tik grūti bija tevi atradināt no staigāšanas ar pirkstiņu mutē,

un, kad tu par to dabūji sukas, tad savu nodarbību turpināji «dziļā pagrīdē» respektīvi vakaros gultiņā zem segas. Uz rādītāja pirksta ir balta rēta, jo tu neticēji, ka nazis kož, un uz savu roku dārzā šķibīji rabarberu kātus. Aiz nagiem melno sēru lenšu vietā šodien ir rūsganas — tu esi rakņājies pa mālu kaudzi un taisījis nederīgus puķu podus. Un zilais tintes plankums uz vidējā pirksta? Te laukos vienīgais tinti saturošais daikts ir mana pildspalva. Un to aiztikt ir stingri aizliegts. Kā tad būtu, teiksim, ar nelielu knipi?

Vai, es atcerējos to, ko atvase samulsumā nepateica: «Tava dūre pēc laika būs maza, vāja un . . . izžūs . . .» Un šī dūrīte būs liela.

Es satvēru mazo rociņu un pieglaudu vaigam. Nu, mazais, dzīvosim un sadzīvosim tā, lai man no nežēlīgās dialektikas nebūtu jābīstas. Tādēļ es teicu: — Pasēdi tepat. Es atnesīšu kāpnes un savāksim tos lielos ķiršus.

BĒRES

DZĪVES AINAS

Sestdiena, un arī jau sestā diena, kamēr Ernis Sijāts lokās pa kartupeļu tīrumu. Muguru vairs drikstēja atlikt tikai pašos nepieciešamākajos gadījumos — kad izbēra pilno grozu, citādi tā draudēja sabirzt sikos gabaliņos kā izkaltēts linu stiebrs. Acs redzēja tikai dzeltenīgos, smilšainos kartupeļu bumbulus un zirgu kājas, kad tie noelsdamies aizvilka garām mašīnu, un mašīnas ķepas izsvaidīja atkal jaunus

kartupeļus. Tagad Ernīšs nožēloja, ka toreiz, kad skolā izsludināja talkas nedēļu, viņš pieteicās darbā savā kolhozā. Pārējie klases biedri aizbrauca uz citu kopsaimniecību. Barā arvien iet jautrāk, un skolotāja šad tad atļauj atstāipīt muguru. Vakaros visi guļ vienā istabā uz paklātiem salmiem — jautri.

Ernīšs atkal stīvēja grozu, kurš smagi dauzījās gar kājām.

Tēvs tīruma malā uz stirpām klāja garos rudzu salmus. Kas tad tēvam — muguru nav jāliec. Pirmdien pienāk brigadieris un saka: «Tu, Sijāt, proti stirpas segt. Tur jau vajag apzinīgu darbu. Ja pavasari kartupeļi būs veseli, tev būs prēmija, tāpat kā pagājušajā gadā.» Un tā tēvs sedz garos rudzu salmus, vienmērīgu kārtu, izstieptas rokas biezumā, apmet ar zemi un rok ap stirpām grāvīšus, lai ūdens nevilktos kartupeļos. Kas tas par darbu — tur jau mugura nelīkst, tad jau pie vakariņu galda var skaitīt, cik grozus katrs salasa.

Paga — tēvs meta viņam ar roku. Kaut brītiņu izstiepties taisni! Ernīšs skrēja, pa ceļam spārdīdams vecos, satrunējušos sēklas kartupeļus.

— Man nav atvesti salmi, nav ko darīt. Šitas gabals ir cauri. Iesim mājās. Kurināsim pirti, — tēvs teica.

Viņš uzmeta plecos garu, zili svītrainu gultas maisu, cieši piestūķētu ar salmiem, un abi devās mājās, taisni vien pāri rudzu rugājiem, uz to pusi, kur pletās lielais Vaškas luksts. Lukstā auga kārklu un alkšņu puduri. Likās, ka tur izklīdis zaļu aitu ganāmpulks. Pa labi no luksta birzī bērzu lapotne šķita kā divkrāsains atvasaras karogs — galotnes, salnas nodzeltinātas, pēcpusdienas saulē mirdzēt mirdzēja, bet pazares vēl bija zaļas. Šis zaļums lika atcerēties pavasari, to, kas pagājis, un to, kuru jau glabāja sīkie pumpuru aizmetņi bērzu zaros.

Pie šīs birzs stūra bija viņu mājas, «Ūdrīši».

— Tu pirmdien paņem līdzīgu gultas maisu un paprasi brigadierim salmus, — pamācīja vecais Sijāts, pārmezdam savu svītraino maisu uz otra pleca.

— Es jau paņēmu šopirmdien.

— Tu prasīji priekšsēdētājam, brigadieris to nezina. Salmu nekad nav par daudz.

Ernis, vēl smilkstošos krustus taustīdams, minēja, kas gan tagad iekersies tais smalkajos pelēkzīda tīklos, kurus zirnēkliši bija savilkuši no rugāja uz rugāju.

Mājas ceļa galā stāvēja vecāka sieviete dzeltenā lietusemēlī. Sijāts nolika salmu maisu, lai atpūstos.

Svešā aplūkoja abus, kuri nemaz nelīdzinājās tēvam un dēlam. Vecais Sijāts bija garš un sakumpušu muguru, it kā uz tās arvien gulētu kāds trīspūru rudzu maiss, bet jaunais, kaut viņam uz virslūpas jau manīja ūsu svītru, sniedzās tēvam tikai līdz plecam. Vecajam seja bija tāda kā izkāmējusi, tomēr reizē atgādināja pumpainu kartupeli: vaigi iekrituši, bet deguns izspiedies uz priekšu liels, apaļīgs, tāpat izvirzītais zoda gals šķita pieaudzis kā lieks. Atkārušās ausis, uz kurām turējās pelēka žokene, arī likās piestiprinātas vēlāk, lielākas, nekā sākumā paredzēts, lai Sijāts labāk dzirdētu visu, ko kaimiņi par viņu čukst. Erņa sārtajā, apaļajā sejā turpretī nebija ievīlcies nevienš dziļāks vaibsts.

— Labdien! Vai jūs esat Sijāts? — svešā jautāja.

— Tas pats, tas pats, — apstiprināja Erņa tēvs, un viņa paklusā, raudulīgā balss skanēja tā, it kā viņš nožēlotu, ka ir gan Sijāts.

— Es esmu «Sauliešu» īrniece. Jūsu radenīca, Sijātu māte teica, lai jūs atnākot pie viņas. Viņa ir vāja.

— Vai tūlīt jāiet?

— Nē, nē, ne uz aci, bet drīz gan.

Kad svešā aizgāja, salmu maisu uz pleca veldams, Sijāts

ar savām platajām acīm paraudzījās Ernī. Sijāta plakstiņi vējā ātri iesarka, un tāpēc skatiens likās bēdīgs.

— Ernī, Sijātu Zelmai mantinieku nav, viņa ir vecava. Tu varbūt...

Bet Ernī jau gāja uz mājas pusi un vienaldzīgi noteica: — Ak tā. Ka tu zinātu, kā mugura lūst. Žēl, ka nav vēl tādas kartupeļu rokamās mašīnas, kas pašas savāc arī. Droši vien tādas gudro. Cik tas būtu labi — mašīnas ķepas izkārpa zemi, kartupeļus saber bunkurī — kā kombainā. Vai tu atļautu, ka es pēc vidusskolas ietu uz mehanizatoriem, uz Priekuļu skolu. Viņiem ir arī labi sporta pulciņi. Kartupeļu rakšana ir traki nepatīkams darbs. — Ernī paraudzījās uz savām plaukstām. — Nagi arī pagalam.

— Tai Sijātu zarā Zelma ir pēdīgā. Mājas tad aizies valstij. Ja viņa novēlētu tev...

— Jā, tur, Priekuļos, kartupeļu novācējus jau izmēģinot. Kas tad vairs rudenī. Nu, vēl cukurbietes. — Ernī tēvu nemaz nedzirdēja.

— Kartupeļu mašīnas ir Priekuļos, bet «Sauliešu» mājas tepat. Vēja pistole. — Sijāts nopūtās.

Ceļš iegriezās birzī. Melnajās ratu sliedēs un zirga pēdās bija sabirušas bērzu un iesārtās apšu lapiņas, valgas, rudens miklumā pieklāvušās zemei. Sijāts nolika maisu un pabāza cieto iekška nagu zem kādas priedes atlupušās mizas. Mizas gabals nokrita zemē. Atklājās priedes stumbrs, liču loču ejām izrakstīts. Ejas bija izgrauzuši ķirmji.

— Nokaltusi, — nopūtās Sijāts. Salmu maisu paņēma Ernī. Nu likās, ka lielais zili svītrotais maiss soļo pats, no mazā puisieša redzēja tikai gumijas zābakus.

«Ūdrīši» bija klāt. Sijāta tēvam 1924. gadā kā ilggadīgam muižas rentniekam piešķīra astoņpadsmit hektārus no Vaškas luksta. Kad viņš ar dēlu, tagadējo Sijātu, nāca raudzīt mājas

vietu, viņi upītes malā iztraucēja ūdri, kurš dūšīgi koda līdakas mugurā. Ūdris ielīda ūdenī, atstādams krastā līdakas asaku, asti un galvu. Pēc tās varēja spriest, ka zivs bijusi apmēram piecas mārciņas smaga. Te viņi tad nolēma celt māju. Kaut māju nosauca par «Ūdrīšiem», ūdri vairs te nerādījās un Sijātam savu kažoku neatstāja. Pēc gada vecais Sijāts nomira, un ar lukstu tagadējais Sijāts cīnījās viens pats.

Pagalma vidū auga ozols. Kad ūdris ēda to līdaku, ozols bija tikai ilks resnumā. Ozols vēroja, ka vispirms uzcēla kūti, bet saimnieki paši pirmo ziemu nogulēja uz kūtsaugšas, kur viņus nesildīja pat zirga elpa. Jaunsaimnieku labklājība toreiz bija atkarīga no lopiņu labklājības. Kad cēla dzīvojamo ēku, amatnieki dienasvidu gulēja jau ozola ēnā. Cetrdesmitā gada bargajā ziemā ozolam nosala galotne. Sijāts tad griezās pie mācīta dārznieka pēc padoma, kā saglabāt ozola dzīvību. Sijāts klusībā baidījās, ka, nokalstot ozolam, arī mājām pienāks kāda nebalta diena.

Tagad abi darba vīri, sēdēdami zem ozola, noāvēs. Sijāts novilka savas milzīgās čabas, darinātas no veciem zābakiem, tiem stulmus nogriežot. Labās kājas apavā bija izgriezts caurums, jo reimatisma savilktais iekšķīis čabā vairs neietilpa.

— Šovakar tautas namā būs kino, — ieminējās Sijāts, — es iztrišu zāģi.

— Es arī iešu uz kino, — atbildēja Ernis, gar mājas paksi smilšainās darba bikses daudzīdams.

— Bet tā priede tak ir sausa!

— Es . . . nekā nevaru . . . Es iešu uz kino.

— Tu nemaz negribi man palīdzēt, — Sijāts nopūtās, — tev pašam malku priekš internāta vajag.

— Es . . . es sev lukstā sacirtišu žagarus.

— Žagari ir slapji. Ak bērni, bērni . . .

No dārza ar runkuļu lapu nastu nāca Sijāta sieva. Viņa bija pamaza, Erņa augumā. Dzīve viņai tagad bija vieglāka — vīrs un meita strādāja kopsaimniecībā, pašai atlika tikai mājas solis, un viņa pieņēmas apaļumā. Arī seja bija kā Ernim — apaļa un smaidīga, otru zodu, gaišām uzacīm.

— Tevi meklēja. «Sauliešu» māte esot slima.

— Zinu. Vai baltā maize izcepta? Es, rīt iedams, kukuli nemšu līdz.

Gariem, mierīgiem soļiem pagalmā ienāca Erņa māsa Austra. No melnās dermatīna somas viņa izņēma divus lielus bumbierus un sniedza tos Ernim.

Austra strādāja dārzniecībā. Viņa bija tēva meita, galvas tiesu garāka par Erni. Tomēr nelaime: ja tēva gaļīgais deguns un garais smakrs reizēm likās jocīgi, tad šāds deguns Austras sejā jau bija neglīts. Atkarās ausis varēja noslēpt zem lakata, bet degunu kabatā iebāzt nevar. Tikai platās acis, tēvam raudulīgas, Austrai bija vienmēr smaidīgas, it kā viņa pati, zinādama, ka deguns nav izdevies, uzskata to par joku.

Bet par joku to neuzskatīja viņas tēvs, jo Austrai līdz šim nebija gadījies neviens nopietnsņēmējs, un jau tuvojās viņas divdesmitceturta dzimšanas diena. Un savādi — Austru uzlūkojot, tēvs jutās it kā vainīgs, ka meitai seja tāda bumbulaina kā viņam pašam un arvien domāja, kā savu vainu izlidzināt. Jau pirms pāris gadiem, kopsaimniecības tīrumā strādājot, viņš sarunās ar tenku vācelēm ieminējās: «Jāuzliek mājai jauns jumts, lai iegātnim nenāktu ūdens uz galvas.» «Erni es izskološu, lai tad pats pelna sev maizi.» Katram vajadzēja saprast, ka «Ūdrišus» mantos Austra, un «Ūdriši» bija kārtīgas mājas ar koptu dārzu.

Kad vakarā abi jaunie aizgāja uz kino, Sijāts nosēdās zem ozola un vilēja zāģi.

— Tu vienreiz uzrausies un tad raudāsi, — izmeta sieva.
— Priede sausa. Tur zem mizas dzīvo visādi mūdzī, maitā
mežu, — atbildēja Sijāts.

*

Svētdienas rītā vecais un jaunais Sijāts devās uz «Sauliešiem», lai apraudzītu vājnieci. Sijāts padusē nesa baltā papīrā ievīstītu baltmaizes kukulīti. Pa ceļam veikalā viņš vēl paņēma pudeli zemeņu vīna. Ernis nopirka graudiņus ar C vitamīniem, jo skolā bija mācīts, ka slimniekiem tie ļoti vajadzīgi.

Viņi soļoja cauri priēžu mežam. Ernis slaidi vicināja riksti kā hokeja koku un sita dažādās suņu sēnes, kuras bariem auga uz pustrunējušiem celmiem. Dažai iespēra ar kāju.

— Atsitīsi zoli, — pamācīja Sijāts. — Tu tak zini, ka Zelma ir tava krustmāte.

— Laikam gan. — Sijātu Zelma «Sauliešos» varbūt arī bija Erņa krustmāte. Kas to lai zina. Savas kristības viņš neatceras, un tikušies viņi tik maz. Kamēr vēl bija dzīvs tēva brālēns, Sijātu Zelmas brālis, kas šos «Sauliešus» uzcēla, tad Ernis te ciemojās biežāk. Sis tēva brālēns bija pensionēts skolotājs, un viņam piederēja daudz grāmatu. Ernis ņēma tās lasīšanai, bet «Sauliešu» pirmais saimnieks pirms trim gadiem nomira.

— Viņai ir divi tūkstoši ķieģeļu. Pērn es teicu, lai aizdod — nekā. Mantīga, — ierunājās Sijāts.

«Saulieši» bija neliela, bet tīra un glīta mājele, baltām aplodzēm, apšūta ar spundētiem dēļiem. Jumta čukuru abos mājas galos grieznoja no dēļa izzāģētas tādas kā zirga galvas. Tām līdzīgas vecais skolmeistars ceļodams bija redzējis Jodkrantes ciemā kuršu kāpās. Mājas priekšā auga sudrabegle,

augstāka par pašu māju. Aiz pagalma, uz dienvidu pusi, sākās lēzena nogāze, apstādīta ogulājiem, ķiršiem un ābelēm. Pašā lejā auga resnu vītolu rinda, bet aiz tās jau sākās Gaujas sēris. Rudens saulē smiltis likās ļoti baltas.

— Vajadzētu nopeldēties, šogad jau vairāk neiznāks, — gudroja Ernis.

— Traks vai. «Sauliešos» agrāk dzīvoja vasarnieki, un brālēnam bija laba laiva. Tu uzprasi krustmātei, saki, ka gribi atakā pazvejot.

— Laiva? Nākošvasar es noteikti pazvejošu.

— Nākošvasar, kad vairs nebūs kam prasīt. Tūlīt!

— Bet es tak aizparīt braucu uz skolu, ko es ar laivu lai daru?

— Laiva ēst neprasa.

Virtuvē viņi satika to sievieti, kura vakar nesa ziņu.

— Jūs gaida, viņai ir grūti. Pagājušajā nedēļā viņa te vienu dienu nokrita pie plīts.

Abi tad iegāja «Sauliešu» saimnieces istabā. Mantu istabā bija tik daudz, ka viņi sākumā nemaz nepamanīja, kur atrodas vājniece pati. Uz palodzes zaļoja divas mirtes. Gar logu stāvēja garš, nekrāsotu dēļu galds. Uz galda bija salikti miltu un putraimu maišeļi, siets ar olām, šķīvis ar biezu speķa gabalu, mušu notraipīts cukura trauks, laikam viss, kas jāsarga no pelēm. Tomēr Ernis uz miltu maišeļa pamanīja kā piparus sīkos peļu mēslus. Šķērsus istabai bija novietots pelēks drēbju skapis. Uz skapja augšas redzēja ievārijuma burkas un kaltētu kumelišu saišķi. Starp skapi un sienu atradās brūns gultas gals.

— Labdien, Zelma, — sveicināja Sijāts un iegāja aiz skapja. Ernis sekoja un arī pasniedza tantei roku.

Sijātu Zelma zvilnēja, atspiedusies uz trim spilveniem. Ernis viņu gandrīz vairs nepazina, tik vāja bija kļuvusi dzel-

tenīgā, grumbainā seja ar dziļi iekritušo muti. Šķita, lūpu nemaz vairs nav. Gludie mati, pelēki un sirmi, sapiti divās sikās bizītēs kā mazam skuķim. Tikai lielā kārpa uz kreisā vaiga zem šaurās, it kā samiegtās acs, bija tāda pati kā pagājušā gadā.

Tante lēni šūpoja zilā katūna blūzītē tērpto stāvu. 'Laikam grūtas elpas dēļ.

— Kas tad tev — pensijā iet vēl par ātru, — teica Sijāts, un nu viņa balsī nemaz vairs nevarēja saklausīt tās zēlās skaņas, kā citkārt. — Te būs priekš asiņu atjaunošanas, — viņš iztina viņa pudeli. — Ernī gan saka, ka vairāk vajagot vitamīnus. Nopirka, sak, lai krustmāte ātrāk veselojas. Es gan pa piecdesmit pieciem gadiem neesmu vitamīnus ēdis un dzīvs tāpat.

— Es zālēm tagad ticu, — nočukstēja Zelma un iēņēma dzeltenu malku no lielas pudeles, kura stāvēja uz krēsla pie gultas. — Krūšu tēja.

— Jā, zāles palīdz. Ernī, dod šurp. — Ernī uz krēsla blakus lielajai pudelei un šķīvītim ar siļķes gabaliņu nolika savus vitamīnu graudiņus un tad nosarka, jo tēvs teica: — Ernī jau vakar gribēja nākt, kaut noracies kartupeļus, bet nāks, saka, — māt, izcep baltmaizi. Te ir kukulītis.

Ernī tak zināja, ka vakar viņš gribēja iet uz kino.

— Kad zeme sasalst, tad elpa paliek vieglāka, — Zelma atkal sašūpojās. — Kad mans brālis... viņam ilgus gadus bija tā kā man, katru rudeni, bet kad Gaujas ataka aizsala... es gaidu salu.

Ja tagad sasaltu zeme, tad iesaltu lielais cukurbiešu lauks, nodomāja Ernī. Bet tā šūpoties un rīt gaisu arī ir grūti. Visu nakti šūpoties un gaidīt, kamēr gaisma uz rūtīm uzzīmē mirtes. Varbūt viņa tad skaita, cik reizes noliecas, cik reizes

atliecas, deviņi simti piecdesmit viens, divi un tā tālāk. Tad viņai sajūk un viņa iesnaužas.

Bet Sijāts smaidīja un bumbuļainajā sejā nevarēja saskatīt ne miņas no parastās gaudulības.

— Kur nu salu — tu piedzīvosi, kad Gaujas lejā atkal ievas ziedēs. Mēs jau tagad rūpēsimies. Ernis rīt pat aizbrauks pēc daktera.

— Jā, visādi ir. Var jau būt. Brālis sadzīvoja astoņdesmit trīs. Man vēl tikai septiņdesmit septiņi, — Zelma runāja pusčukstus, reizumis skaņi ievilkdama gaisu. — Bet uz reizi. Noraku savus kartupeļus. Nesu grozu pagrabā un tumšs gar acīm. Elpa ciet. Krūtīs dur kā ar nazi. Te — kreisajā pusē. Man jau ko ēst netrūkst. Bet, brālēn, nav kas kopj. Īrniece ar savu vīru uz skolu. Skolotāji. Ēst jau pataisītu, bet nav mājās. Un šās māte iet kolhoza darbā. Es todien nespēkā stundu nosēdēju pagrabā. Skatos — kaktā divas žurkas. Man tādas bailes, it kā es būtu jau beigta un mani apgrauzīs... Es sviedu ar grozu un tad rāpus uz istabu. Vienam ir briesmīgi... — Zelma ieņēma malku no tējas pudeles. — Un kad šie darbā — neviena ko pasaukt. Es gribētu vienu cilvēku, kamēr paliek labāk. Slimnīcā es neesmu bijusi un neiešu. Veči cilvēki slimnīcā mirst.

Sijāts sēdēja pie gultas uz meldru krēsla, bet Ernis stāvēja aiz kājgaļa. Žēl, ka tante slima. Cik nepatīkami gulēt piekrāmētajā istabā. Kaut viņa varētu pasēdēt pie loga, paskatīties uz dārzu, skaitīt krītošos ābolus, vērot, kā pa Gauju peld baļķi. Un te tik slikts gaiss. Ak, jā — pie gultas kājgaļa bija pieslieti divi neaizsieti maisi, pilni ar melni brūnganu, pinkuļainu vilnu. Tā asā smaka nāca no nemazgātās vilnas.

— Apkopsim tevi tepat. Kā tad lai saimniece atstāj mājas! Vēl jau tev jāpārdod āboli.

— Tāpēc es tevi saucu. Tu nu parūpējies. Noņem un pār-
dod. Un tad — man pašlaik nav naudas.

— Cik tev vajag? — Sijāts piesita ar plaukstu pie krūšu
kabatas.

— Aizņemties viegli, atdot grūti. Es gribēju, lai tu palīdzi
pārdot to šķūni, kas pie mežmalas. Viens pilsētā būvē māju,
grib to nojaukt priekš materiāliem.

— Viņš man samaksās vairāk nekā gribēs. Bet — man
vajag tavu pilnvaru.

— Ņem pilnvaru. Bet lai man te būtu viens cilvēks, kas
uzvāra tēju. Ēst negribas, tikai dūšu piesiet. Skolotāja ienesa
siļķi. Un kas nenestu neko prom. Es ar šķūņa naudu samak-
sāšu. Kamēr aizsals ataka zem vītoliem. Vienu nakti jau spē-
lēja gulbji.

— Vienu sievieti.

— Jā, sievieti, kura neko nenes prom.

— Viss būs. Zini, Zelma, man jāpārmūrē skurstenis, vai
tu nevarētu aizdot ķieģeļus . . .

— Ņem, brālēn, bet . . . lai es nepaliekšu viena. Jau dienā
peles no galda skatās acīs . . .

— Es varu atnest circeni, tad tev garlaicīgi nebūs, —
iesmējās Sijāts. — Rīt kopēja būs klāt.

Kad abi iznāca pagalmā, Sijāta iesarkušajās acīs atkal
parādījās raudulīgā izteiksme. Viņš tagad domāja.

Tur pie kūtsgala, glīti sakrauti, nevērtīgi gulēja sarkanie
ķieģeļi. Vai māli tāpēc mīcīti, vai ceplis tāpēc kurināts, lai
šie skaistie ķieģeļi, kuri, vienu pret otru piesitot skanēja kā
baznīcas zvans, mētātos pažobelē? Un tai pašā laikā drupa
«Ūdrīšu» skurstenis. Skaties tik, ka kāds pusķieģelis neiekrit
podā. Jau rīt viņš palūgs brigadierim zirgu, un pēc nedēļas
tie vairs nebūs ķieģeļi, bet skurstenis.

Mežmalā viņš atgriezās un vēlreiz pameta skatienu uz «Sauliešiem» un septembra saules apmirdzēto vītolu rindu atakas malā.

— Kāds vairs Zelmai labums, ka viņai pieder tāda māja, — Sijāts nopūtās. Tad viņš atcerējās — no rīta pa radio ziņoja, ka iespējama salna. Viņš lāčoja ātrāk, jo vēl jāaiziet uz lielo tīrumu un vienai kartupeļu stirpai jāapliek biežāka salmu kārta, citādi teiks, ka Sijāts nolaidīgs.

Arī Ernis atcerējās ziņu par gaidāmo laiku. Ja ataka aizsals, Zelmai būs vieglāk elpot. Bet tad var iesalt visas cukurbietes. Kas būtu labāk? Cik vērts ir cukurbiešu lauks, to varētu aplēst. Zemes rente, aršana, mēsli, ravēšana un retināšana saules tveicē, kad cietie kukuržņi spieda ceļus un, ravētājām tuvojoties, zilganmelnie spradži kā blusas izlēkāja uz visām pusēm, — visus šos darbus varētu aplēst, kopā tik un tik tūkstoš rubļu. Bet kā lai izrēķina Zelmas... dzīvi. Tā salīdzināt ir aplam. Ernis spēcīgi svieda čiekuru pret ceļam pārlikušu, laikam sniega saliektu egles stumbru. Trāpīja, bet čiekurs atlidoja atpakaļ un uzkrita tēvam uz pleca. Ernis sarāvās. Tēvs neteica ne vārda, tikai pāri plecam pameta tādu kā nožēlojošu skatienu uz dēlu, un Ernim tas sāpēja vairāk par plīķi.

— Es vakar viens pats nogāzu sauso priedi. Nu tev skolā būs sausa malka.

Ernis iekēra ar pirkstiem garajos matos, bet neattapa, ko atbildēt. Gribējās teikt: «Es pats lukstā sacirtīšu sev žagarus, man bailes no tās sausās priedes», bet tēvs bija tik labs. Kamēr viņi abi ar Austru klubā skatījās filmu par saulaino Neapoli, tikmēr tēvs viens pats drēgnajā naktī aizcirta un zāģēja, pēc tam kluci pēc kluča uzvēla uz sakumpušā pleca un nesa mājās. Tad pasaki nu: man nevajag tavas malkas!

— Ej, atpūties. Rīt tev atkal skola, — Sijāts teica dēlam,

bet pats, auzu rugājus švīkādams, aizčabatoja uz kopsaimniecības kartupeļu lauku.

«Viss tai «Sauliešu» lietā būs jādara man pašam,» viņš nodomāja.

*

Visu Sijāts pats tomēr nevarēja izdarīt. Rudenī, kad kartupeļu tūrumu galos no uguns kuriem augšup stīdz dūmu strūklas, kad purvu malās ogotāji tīra sabraucītās ogas no lapām, kad apgriezītās cukurbietes, baltām un gludām pierēm krājas augstās kaudzēs, tad lieku cilvēku, kas gribētu vāķēt svešu slimnieku, atrast grūti. Sijāts pats arī nevarēja pamest kartupeļu lauku, kur katru dienu varēja nopelnīt divas darbdienas, lai Zelmai no ķērpjiem vārītu krūšu tēju un mazgātu kājas. Viņš norikvoja savus sieviešus, kuri jau ar pirmdienu pārmaiņus devās uz «Sauliešiem».

Zelma par to ļoti priecājās, jo nu peles dienas laikā vairs nekāpa uz galda un nesmējās taisni acīs. Vakari un naktis līdz šim bija vilkušās gausi. Virpotie koka ķeburi skapja augšējos stūros pret tumši zilgano logu nakti izskatījās kā melni velnēni, un, acīm nogurstot, tie sāka it kā ļodzīties un līdz ar skapi krita virsū gultai. Nu šis naktis kļuva daudz īsākas un mierīgākas.

Otrdienā Sijāts uzvilka savus garos zābakus. Šos zābakus pazina visā ciemā, jo zābaku pēdas bija milzīgi lielas, lai tajās ietilptu arī reimatisma savilkšie īkšķi.

Lēniem un nomērītiem soļiem Sijāts gāja pa šoseju uz pilsetu. Reizēm uzspīdēja saule, bet brižiem aiz meža uzvelās pietūcis mākonis, un pelēko asfaltu lietus nomazgāja melnu. Sijāts tad nodūra galvu un raudzījās uz savu zābaku platiņiem purniem, kuri te parādījās, te pazuda, kad kājas augumu aiznesa uz priekšu.

Tā tu cilvēks kusties, tā soļo visu mūžu, jo tu esi dzīvs un tev jāsoļo. Un kamēr tu tā gadiem ilgi soļo, viss izmainās. Redz, kā tas ir ar tiem pašiem zābakiem. Viņš vēl atceras tēva tēvu, vecīti, kam bija sirmi, taisni uz leju nosukāti mati, auss augstumā ar dzirklēm līdzēni apgriezti. Tas savā mūžā esot novalkājis tikai vienu zābaku pāri un uz kapu kalniņu aizgājis klusu, ar pastaliņām kājās. Tēvs, kā atceras Sijāts, gan noplēsis trīsējus garos zābakus. Tam jau bija arī viens pāris kamašu! Un viņam pašam? Pagastskolas pēdējā klasē viņš gāja ar brāļa zābakiem, uz iesvētībām — pirmais pāris, dienestā un kara laikā — kroņa zābaki, pēc tam vēl divi pāri, tika valkāti arī šporzābaki. Šie te nu ir pēdējie. Bet Ernīs? Ernīs vairs nevalkā. Un naudas netrūkst, bet — zābakiem vairs nav tās vērtības. Protams, gumijas zābaki slapjā laikā ir labāki, stāvi vai ūdenī, kājas sausas, jāzolē arī nav. Jā, garo ādas zābaku laiks iet uz beigām. Viens pāris hromādnieku tomēr Ernīm būtu jāuztaisa, tie glīti izskatās, varbūt puikam gribēsies kādu reizi pajādelēt. Viņš pats gan iztika ar šiem. Gumijas zābaki dubļos būtu labāki, bet šitie vēl ir veseli. Ko lai dara, ja zābaki ir — jānovalkā.

Pilsētā Sijāts sameklēja taksometru.

— Jums būs daudz jābrauc. Cik jūs ņemat par stundu?

Šoferis, izdzirdis savādo jautājumu, nopētīja Sijāta puspraķi un nodomāja, ka šis klients gan laikam savā mūžā taksometram nav uzticējies.

— Mēs uz kilometriem.

— Bet man vajag uz pus dienu, — Sijāta balsī nejaua parasto atvainošanos, jo viņš zināja, ka prača iekškabatā sildās pāris simtnieku. Kad izdošanas, tad izdošanas. Viņam bija uzticēts pārvaldīt «Sauliešus».

Pēc pāris stundām taksometrā sēdēja iecirkņa ārsts, notārs un Sijāts, un viņi brauca uz «Sauliešiem». Notārs, mazs,

paklībs vīrs, sēdēja blakus šeferim un sirdīgi rauca pieri, it kā lietus lāses sistos nevis auto stiklā, bet viņa sejā, un domāja, ka šis brauciens drēgnajā rudens pēcpusdienā ir diezgan izdevīgs: klients jau avansam bija atstājis piecdesmit rubļus kantorī uz galda. Notārs tos nepaņēma, bet kantorī aizslēdza. Garais, pajaunais ārsts reizēm uzmeta skatienu saviem dzeltenajiem, ar jodu noziestajiem pirkstiem un prātoja, cik labi būtu, ja rajona slimnīcā ieliktu pārdesmit gultu vairāk. Tad varētu uzņemt arī tos vecos ļaudis, kuriem vajadzīga ilgstoša kopšana. Šiem vecajiem tad būtu labāk. Reizēm viņi vientulīgi gulēja kādas krēslainas istabas stūrī, klausās kā gari sīc mušas, un tad tos arī moka viena gara un neatlaidīga doma... Slimnīcā starp ļaudīm šī doma negrauztu pastāvīgi. Un viņš pats: šovakar kultūras namā dziedās Brāmsa un Šuberta dziesmas, bet viņš šī brauciena dēļ vairs tur nepaspēs...

Vispirms Zelmas istabā iegāja ārsts. Viņu sagaidīja Sijāta sieva. Miltu un putrainu maišeli bija nocelti pagaldē, galds pārklāts ar Piebalgas vēveru austu linu segu. Uz galda atradās šķīvis ar āboliem. Ja pie gultas kājgala vēl nestāvētu saskretušās vilnas maiši, istabā justu tikai ābolu smaržu.

Zelma izģērbās līdz pusei, bet kreklu no krūtīm nolaida tikai tad, kad dakteris klausīja sirdi. Savādi, jaunais ārsts nodomāja, tās paaudzes cilvēki ir daudz kautrīgāki par mūsējiem. Jā, jā, baznīca mācīja, ka cilvēka miesa ir viens vienīgs grēka gabals, tā ir noslēpjama tā, ka pat saule to nedrīkst redzēt. Mūsu meitenes gan rāda visu, kas rādāms. Mēs droši vien dzīvosim labāk, vismaz veselīgāk.

— Sirds — drusciņ nogurusi, bet velk, — ārsts mierīgi teica, klausīdamies, kā vājā sirds daudzījās bez kāda ritma. Tā istabā gar loga rūti daudzās nejauši ieskrējusi un pārbijusies zilīte. — Slimnīcā būtu labāk.

— Es gribu nomirt mājās.

— Par miršanu nav ko runāt. Otrus septiņdesmit septiņus es negalvoju, bet savus desmit vismaz. Slimnīcā varētu šprīces...

— Kamēr man ir mute, tikmēr man šprīces nav vajadzīgas.

Priekšstabā ārsts, rokas mazgādams, teica Sijātam, ka arī slimnīca te vairs nelīdzētu, tas ir nedēļu jautājums. Viņš dos zāles, lai būtu vieglāk, bet izārstēt...

— Vai viņa ir pie pilnas saprašanas? — apjautājās notārs.

— Viņa saprot visu, varbūt pat to, ko es nepateicu, — nopūtās jaunais ārsts.

Tad viņi vēlreiz iegāja pie Zelmas, un pēc tam Sijātam kabatā bija pilnvara, lai varētu pārdot šķūni un Zelmas vārdā rīkoties ar visu, kas viņai pieder.

Atceļā uz pilsētu, ārsts piedāvāja šoferim un notāram svīrtos rudens ābolus, jo tagad viņam to bija pilns portfelis. Notārs ābolus paņēma, kaut arī viņam bija pilns portfelis ar āboliem. Dāvināts arvien garšīgāks.

Nākošā dienā Sijāts ratos ieklāja sienu un pa sakņaino meža ceļu aizklidzināja skanīgos sarkanos ķieģeļus. Sakarā ar «slimību ģimenē» Austra pagaidām uz dārzniecību negāja, bet dienas pavadīja pie Zelmas. Viņas ar māti norunāja, ka pa dienu dežurēs Austra, bet nakti māte.

Kamēr izcilāja un apmazgāja slimnieci, sačubināja gultu un pagatavoja ēdienu, no kura Zelma parasti nobraudīja tikai pāris karotes — pagāja tikai pāris stundas, un pēc tam Austrai atlika vēl daudz brīva laika. Ko lai sadara? Vai sēdēt visu laiku pie galda, vērot palodzi un tumšās miršu lapiņas, nolikušos ābeļu zarus aiz loga un Gaujas ataku, kur galvas ūdenī iebāzušas, vēl ieturejās dažas meža pīles, pirms

devās uz siltāku zemi? Vai visu laiku skatīties, kā zilganajā katūna jakā tērptais Zelmas stāvs arvien dziļāk iespiežas spilvenos, it kā sikāks kļūdams, lai, aizdusas smacēts, atkal uzrautos sēdus? Zelma tad turējās pie vecas priekšauta saites, kuras gals bija apmests gultas kājgalim.

Reizēm Austra tiešām tā ilgi sēdēja, un viņai tad uzmācās aplamas domas. Cik Zelma ir viena, ne bērnu, ne mazbērnu. Kaut es nebūtu viena! Kaut man tādā brīdī būtu kāds dēls, nē, labāk meita, kas teiktu: «Māt, es tev pastāstīšu, — tava mazmeita šodien pati nogāja trīs soļus, un tikai tad nokrita.» Nevis tā, kā Zelma . . . Viņai, Austrai, tagad jāaizvieto meita un meitas meita, jo cilvēkam jāpalīdz!

Austra sakārtoja Zelmas spilvenus un jautāja, vai tā nevēloties, ka palasa priekšā.

Zelma pateicīgi ar savu sažuvušo, gludo un sauso roku noglaudīja Austras elkoni. Austra iegāja blakus istabā, lai no Zelmas brāļa atstātajām grāmatām izmeklētu lasāmo.

Jā, meita. Bet viņai, Austrai, taču arī nav bērnu! Ir gan divdesmit četri gadi, bet nav neviena, kurš gribētu viņu precēt. Viņai vajag bērnu, lai nebūtu viena!

Silta strāva izlija pa visu ķermeni. Tā ieplūda krūtīs, tā gurdināja kājas. Viņa pieķēra roku krūtīm, it kā jau bērnu barodama.

Tad Austra atguvās un nosarka. Tā laikam sākas grēks. Domāt par bērnu, ja nav mīlestības! No vienādi brūnajām grāmatām, kuras vecais skolmeistars pats pirms gadiem četrdesmit piecdesmit bija iesējis, viņa paņēma biezu sējumu. Jau smaidīdama un mierīga viņa nosēdās pie Zelmas un lasīja «Mežvidus ļaudis», garu stāstu. To klausoties nebija jādodomā, un stāsts izsauca naivu prieku par tautas pasakām tuvo idili, kad milzīga meža vidū, mājīgā egļu pazarē aizbēgušie ceļ sev mājokli.

Zelma atlaida kājgalim apmesto saiti un klausījās.

— Tu, Austra, esi laba. Kad tu precēsies, zelta gredzens tev būs no manis. — Tad Zelma piemiga.

Austra uzvilka segu Zelmas izdilušajiem pleciem un izgāja dārzā. Gauja ņirbināja vilnīšus un lēni kā milzu zalktis, kam saulē mirguļo zvīņas, likumoja garām. Austra atskatījās uz Zelmas logu. Kā dziļi uz acīm novilkts lakats to apēnoja pajumte. Tur gulēja Zelma, un... saulē viņa vairs neiznāks. Ēna — tas ir saules pretmets. Ēna klās pār viņas seju arvien biežākas sagšas. Pēdējā būs zemes kārtā. Bet Austras krūtīs vēl spēj ieelpot rēno rudens gaisu, cik tikas, tāpēc ir jāpriecājas un jākustas. Darbs ir kustība un prieks. Austra ņēma ābolus un lika tos kastēs starp koka plūksnām. Sijāts vakar no patērētāju biedrības bija dabūjis smago mašīnu un atvedis kastes. Vienu ābolu kravu jau pārdeva. Ābolu naudas nu pietika visiem izdevumiem, un ar šķūņa pircēju tagad varēja krietni pakaulēties.

Austra saudzīgi atlauza ābolu kātus, lai nenolūztu arī zariņi ar nākošā gada pumpuriem. Katru ābolu viņa apgrozīja un apskatīja, vai to nav iegrauzis tārps, aizurbusi lapsene un lai īsu mirkli papriecātos par saules atspulgu, kāds bija saglabājies katrā auglī, katrā savādāk, jo arī saule katru brīdi ir savādāka. Vienas šķirnes iesārtums šķita kā vāra rīta ausma virs «Ūdrīšu» birzs. Tērbatas rožābolu sulīgais sarkanums atgādināja spilgtu vasaras saules rīta ugunsgrūdu.

Austra lokani kustējās pa dārza nogāzi. Viņa pati bija kā gatavs ābols.

*

Austras mātes, Sijātu Hermīnes, naktis pie slimnieces gultas ritēja gausāk. Elektribas «Sauliešos» nebija, jo māja atradās sāņus no lielceļa un viena pati. Kad satumsa un pa

durvju apakšu no blakus istabas kā nakts circenītis izspraucās dzeltens gaismas stariņš, tad Hermīne iededza uguni petrolejas lampiņā un pakāra to pie skapja gala, lai gaisma Zelmai nekristu acīs. Gulta, galvgalis un Zelmas seja grima pelēcīgā ēnā, un gaismas lokā atradās tikai abas nogurušās rokas, kuras atdusējās uz pašautās, zaļi svītrotās segas. Reizēm rokas atmodās un meklēja kājgalim apmesto saiti, lai būtu vieglāk elpot. Tad arī Hermīne piecēlās no sava salmu maišeļa, pasniedza Zelmai tējas krūzi, sakārtoja pagalvi un atguldīja Zeltu atpakaļ. Kad Zelma piemiga, gaismas lokā uz segas apgulās arī rokas.

Mājas viņā galā ieklepojās kāds no īrniekiem. Hermīne nogriezta dakti tā, lai liesma tikai nenodzistu un atlikās uz sava maišeļa. Liesmu viņa nenopūta, it kā baidīdamās, ka pa tumsu neiezogas tā.

Vienu nakti Hermīne pa dienu nogurusi, bija piemigusi ciešāk. Viņa dzirdēja, ka iečabējās gulta, bet nespēja atgriezties pavisam, un raudzījās it kā caur noslēpumainu miega pirkstu starpu. No skapja ēnas reizēm parādījās grūti elsojošās Zelmas sirmā galva. Tad uz priekšu paslīdēja abas rokas, trīcošiem pirkstiem atraisīja kājgalim apmesto saiti un paņēma to līdzī ēnā. Savādi. Kad beidzot Hermīne uztrūkās kājās un pagriezta lampas dakti uz augšu, viņa ieraudzīja, ka austā priekšauta saite ir apmesta ap gultas galvgali un kā zilgana čūska palien zem Zelmas zoda. Sikais augums nupat slīdēja no spilvena uz leju.

— Zelma! — Hermīne iekliedzās. Viņa gribēja noraut saiti no gultas stabiņa, bet vājniece pati sarāvās, galva paliecās sāņus un izslīdēja no cilpas.

— Liec mieru. Ej gulēt, — viņa pavēlēja skaidru balsi, un pagriezās pret sienu.

Hermīne saprata: Zelma tagad kaunējās par savu vājumu, ka nedēlām ilgo elpas trūkumu gribējusi pārtraukt ar stiprākām zālēm, stiprākām par tām, kuras izrakstīja dakteris. Bet tas bija grēks. To viņa zināja jau no bērnības, ka dzīvība nepieder cilvēkam pašam. Zelma nu kaunējās un klusēja vēl tad, kad Hermīne ienesa silto rīta kafiju un ceptas silķes gabaliņu.

Atstājusi Austru savā vietā, Hermīne soļoja caur mežu, kur katras skuja galā mirgoja rudenīga lietus pile. Viņa domāja, vai darijusi pareizi, iztraucēdama Zeltu no cilpas. Vai cilvēkam nav tiesības savas dzīvības sarkano dzīparu pārraut, kad tikas? Ja Zelma to nepārrāva nakti, tad melnā to varbūt izdaris jau šodien. Melnā ir ieķērusies vājnieces krūtīs un nekas pasaulē vairs to neatraus. Nujā, bet viņa vēl ir cilvēks, un cilvēkam taču pavēlēts cerēt, cerēt līdz nāvei. Tādēļ viņš ir cilvēks, ka pa salto ciešanu upi peld, kamēr vien spēj, cerēdams sasniegt krastu. Ja es būšu slima, es pati nedrīkstu pamest bērņus, kuriem mana dzīvība vien jau ir prieks. Jā, dzīvība, tāpat kā nāve, nav vienkārša lieta. Tā katru reizi ir citāda.

Pievakarē, uz zaļiem egļu zariem pamatīgi noslaucījis savas čabatas, Zelmas mājā ienāca Sijāts. Apsveicinājies viņš uz krēsla, blakus zāļu pudelītēm nolika patērētāju biedrības rēķinus un veselu simtnieku lēveni.

— Āboli pārdoti. Austrā bija tā noņēmusi — ne skrambiņas. Visi aizgāja par augstāko cenu. Par mašīnu...

— Nem, brālēn, cik vajadzīgs, — Zelma pavirši paņēma dažus simtņiekus un sniedza tos Sijātam. Sijāts pārsteigts iepleta skumjās acis — māsīca taču arvien, naudu saņemot, to pārskaitīja divas, bet izdodot vismaz divas reizes. Viņai tagad vienalga?

— Austra, izej apskaties, vai zirgs nav atraisījies. Es pa dienu vedu kartupeļu stirpām salmus un tā iegriezot te. — Kad Austra bija izgājusi, Sijāts jautāja: — Ja tu ar kopšanu neesi mierā, ja skuķis par stīvu...

Bet Zelma tikai nopūtās: — Ja man būtu tāda meita...

Sijāts izjuta prieku, ka viņam ir tāda meita. Bet viņam par šo meitu jārūpējās, tādēļ Sijāts teica: — Kā tu domā, ja Austra pavisam paliktu pie tevis dzīvot? Tev sačubinās vietu. Vienmēr būs silta liepu tēja. Pavasarī tevi iznesīs dārzā, varēsi skaitīt bites... Ja tu norakstītu mājas Austrai, ar tādu noteikumu, ka viņa tev...

Zelmas roka atkal sameklēja gultas kājgalim pārņemto saiti. Viņa atkratīja galvu.

— Es nezinu. Tu jau esi dzirdējis, ka manam brālim, vecpuišim, kas šo māju būvēja, bija viens dēls.

— Tas jau kara laikā aizklīdis uz Vāciju vai Ameriku. Varbūt pavisam beigts.

— Tur tā lieta, ka es skaidri nezinu. Un tāpēc es nevaru. Ja tas dēls vēl dzīvs, viņam būtu priekšroka.

— Ja jau viņam vajadzētu māju, tad būtu pārbraucis. Vai šiem Amerikā mājas trūkst. Būs apprecējis amerikānieti, daudzi tā darot, un tad jau nebrauks te uz Gaujmalu.

— Es nezinu. Man jāpadomā... — Zelma atļaidās spļēvenos, viņas balss skanēja miegaini.

— Padomā, padomā, nedeg jau. — Sijāts sakārtoja tos divus tūkstošus, naudai uzlika virsū rēķinus un izgāja ārā.

Austra pie akas skaloja kartupeļus. — Austra, tantei nav labi, tev vajag tā... aprunāties par māju...

— To es neprotu. Es viņu kopšu tāpat. — Austra sabēra kartupeļus no groza spainī un nāca uz virtuvi. Viņa kustējās lokani. Iedegums uz slaidajiem stilbiem vēl tagad, septembra vidū, aizstāja zeķes.

«Bet Austrai mans deguns,» nopūtās Sijāts, ratos iezveldamies. Kājas karājās pāri ratu malai, un braucot čabatas lieca ceļmalas smilgas. «Ne jau man «Saulieši» vajadzīgi.» Viņš ar grožiem ievilka zirgam pa sāniem.

*

Vakarā atkal atnāca Hermīne. Kopš tās nakts, kad Hermīne noņēma no gultas galvgaļa palīdzīgo cilpu, Zelma ar viņu neko lieku nerunāja. Šovakar tas likās aizmirsts. Zelma apēda šķēlīti rupjās kviešu maizes un teica, ka šogad kvieši sausi auguši un milti briedīgi. Brūnie krāsns podiņi izstaroja mājīgu siltumu. Hermīne viņai palīdzēja nomazgāties. Hermīne apmazgāja vājo augumu, tad paturēja bļodu Zelmas klēpī. Zelma ar trīcošu plaukstu smēla ūdeni un slapināja seju. Ūdens pa mezglaino pirkstu starpu lija atpakaļ traukā, un Zelma tādēļ mazgājās ilgi. Kad seja bija nosusināta ar rupjo un stīvo līnu divi, Zelma atlaidās spilvenos un teica: — Cik labi, ka esmu tīra. — Viņa izdzēra glāzi no Sijāta zemeņu vīna pudeles. Hermīnei likās, ka viņš slimo noreibinājis, jo nu viņa runāja un nemaz neļāva sevi pārtraukt, Zelmā balsī, kaut tā bija nogurusi, ieskanējās savāda, stingra, kā pavēloša izteiksme. Viņa runāja īsiem teicieniem. Hermīne nedrīkstēja iebilst, viņa tikai klausījās un paklausīja.

— Atver skapi. Skaties karamā pusē. Tur ir melnā kleita. Otrā plauktā ir melnais lakats. Kurpes ir zem skapja.

— Tu svētdien gribi uz baznīcu? — mēģināja jokot Hermīne.

— Uz baznīcu, vai citur, kas par to. Tu labāk klausies. Cimdi zvanītājam ir tur, kur lakats. Pulkstenis Ernim. Jākauj melnais un brūnais gailis, viņi tāpat par daudz plūcas. Nauda zārkam un bērēm ir zem spilvena. Tur, skapja lādē ir sasietas

vēstules. Tās jānoliek man zem pagalvja. Apstāvēšana un izvadīšana kā pēc baznīcas. Mēs tā visi esam aizgājuši un vajag tā kārtīgi . . . Kapu Jānim iedod piecdesmit rubļus. Pavasarī lai atved vezumu balto sēri, kapu noliek ar velēnām un virsū sastāda atraitnītes. Tās zied visu vasaru un nav jāmaina. Katru gadu pa divdesmit pieciem rubļiem. No manas naudas desmit gadiem. Pēc tam . . . redzēs. Jāaicina visi Ārenči. Tu pati aiziesi pie Jēkaba un saki, ka es teicu, lai nāk. — Zelma tad uzskaitīja visus, kas lūdzami. — Tai istabā, kur grāmatas, tur var salikt kopā divus galdus.

Pēc tam viņa bija ļoti nogurusi un pateica: — Tagad gulēsim, — un piemīga.

Hermīne brīdi ieklausījās īsajos elpas vilciēnos. Gaiss — tas pašlaik Zelmāi ir dzīvība. Pašlaik gaiss, kas piepildīja istabu, bija vienīgā Zelmā saite ar dzīvi. Ja nav gaisa, tad nav domas, nav redzes, nav dzirdes. Hermīne nogrieza uguni mazāku.

Pēc pusnakts viņa pamodās no skaļa Zelmā elpas vilciena. Hermīne uzlika lampiņu uz krēsla, kur stāvēja zāles. Slimās seja nu bija gaismā.

— Zelma, kas tev ir . . .

Zelma neatbildēja. Viņas rokas bija uzliktas uz segas. Pirksti kustējās kā meklēdami, it kā vēl strādādami kādu nepadarītu darbu. Acis bija pavērtas, bet Zelma neredzēja. Kur viņa raudzījās?

Uz galda stāvēja vecs pulkstenis, kas atgādināja mazu skapīti. Ilgus gadus tas rita klusumā, ap otrajiem gaiļiem, bija tinkškinājis kādu reinlenderi, jo pulkstenis bija no Vācijas. Šo reinlenderi gan dejoja tikai mušas uz loga rūs. Zelma tad piecēlās, rasā kājas mazgādama, gāja uz kūti pie raibaļas vai arī ziemas rītos tvēra pie durvīm nolikto lāpstu un, skaļi ar puteni rādamās, raka ceļu uz kūti. Nu pulkstenis savu

mūža darbu ir paveicis. Arī pulksteņa sirds pēdējā laikā sāka ķerties. Tas reizēm apstājās un gāja tikai tad, ja to sakratīja.

Nupat tas rādīja pieci. Kad pa logu ielūkojās sārta rudens dienas ausma, pulksteņa virsa atmirdzēja kā zelts. Bet gulta šai vārājā gaismā likās tukša, tik sīks bija gulētājs.

Tā bija trešdiena, trešais oktobris.

*

No rīta «Sauliešos» ieradās Sijāts. No sievas uzzinājis, kā rīkojamas bēres, kas lūdzams, viņš noteica: — Visu izdarīšu, — bet tad vēl nopūtās: — Māja pagalam...

Apģērbtu, kā pati vēlējusies, Zelmu aiznesa uz šķūni. No bērza klučiem un dēļiem salika galdu un uz tā noguldīja Zelmu. Tur aiznesa arī abas mirtes. Pie durvīm nostādīja zaļu eglīšu sardzi. Egles ir dzīvas ziemu un vasaru, dzīvas arvien. Cilvēks, ilgodamies dzīvot ilgāk par nāves brīdi, un mazliet viltīgs, kā jau cilvēks, ir izdomājis, ka zaļo draugu pulkā arī viņa mūžs kļūs garāks.

Gultas maisā viņi sataustīja lakatiņu, vecu dzeltenu zīda lakatiņu, kādu agrāk valkāja jaunas meitas. Lakatiņa stūrī bija iesiets zelta pulkstenis. Ernim.

Tad Sijāts mēroja ceļu uz pilsētu. Un atkal raudzīdamies, ka zābaki te pāriet ātrāk uz priekšu nekā viņš pats, te atpaliek aiz viņa, domāja gausi, bet pamatīgi. Zelma ir mirusi. Zelmas patiesībā vairs nav. Bet cilvēku pārdzīvo ne tikai mirstīgās atliekas. Vispirms — vēl paliek arī viņa griba, tas, ko viņš vēlējies, vēl dzīvs būdams. Vēlējumies par labu zārku, par bērniekiem, izvadišanu, par to, ka nav jākauj abi melnie gaiļi, bet melnais un brūnais. To visu varētu nedarīt. Tomēr Sijāts zināja, ka viņš izpildīs katru norādījumu. Ja viņš pats, piemēram, novēlētu, lai viņu apglabā ozola zārkā, bet, vēl

dzīvs būdams, zinātu, ka nevērības pēc tiks iemests bedrē pat ne palagā neietīts — cik grūti tad būtu ar šādu apziņu dzīvot līdz nāves brīdim. Bet ja tu esi drošs, ka pēc nāves notiks tā, kā esi vēlējis, tad dzīvo bez bēdu. Tādēļ pret citiem jāizpilda pienākums tāpat, kā tu vēlies, lai citi izpilda savus pienākumus pret tevi. Tas būtu par Zeltas pēdējo gribu. Bet «Saulieši»?

Sijāts aptaustīja nosarkušo degunu.

Austrai paliks «Ūdriši». Sieviete, kurai ir liels deguns, bet nav pūra, arī dzīvei nav nodrošināta. Un Ernīs, kāpēc Ernīs lai saņemtu mazāk? Sijāts mīlēja abus vienādi.

Liepiņas šosejas malā bija pirmo salnu izraibotas, dažāda vēl tumši zaļa, bet cita jau rēgojās kaila kā nobraucīta slotā, un atpūtās no lapu plaucēšanas un dzirdināšanas. Tās liepas ir slinkas, nodomāja Sijāts. Reiz esi ņēmieš te augt, tad dari savu darbu, kamēr sniegs lauž sasalušās lapas nost. Katram, kas dzīvs, jāveic savs darbs, arī kokam.

Nu Sijāts varēja domāt par šīm palaidnīgajām liepām, jo galvenā doma, par «Sauliešiem», šķita atrisināta. Viņš pat pusbalsī iesmējās: «Galva jau nav tikai cepures nēsāšanai.»

Zārku izmeklējot, viņš raudzījās, lai dēļi stūros būtu labi salaisti, bez spraugām. Tad viņš zvanīja un telegrafēja bēriņiem. Āboliņu Jēkabam atstāja vēstuli. Veikalā nopirka raugu alum un baltmaizei. Iegriezās pie notāra. Ārsts, kurš divas reizes bija apmeklējis Zeltu, izrakstīja nāves apliecību. Brīdi pastāvējis pie veca, liepās ieauguša nama aiz baznīcas, kur dzīvoja mācītājs, viņš, namā neiegājis, atmeta ar roku un soļoja mājup.

Sestdien «Sauliešos» Hermīne ieradās jau no rīta un melnais gailis ar brūno pēc tam nekad vairs nekāvēs savā starpā. No kaimiņu kopsaimniecības grabošā «Moskvičā» ieradās trīs Ārenči: Milda, meiča Sijātu Austras gados, Jānis, ap trīsdes-

mitiem, un viņu tēvs Pēteris. Ārenču šai apkārtnē bija trīs lielas ģimenes, visi tie skaitījās Sijātu radi. Milda palīdzēja Hermīnei vārīt, cept, post namu, bet abi vīra cilvēki paņēma lāpstas un atkal iesēdās «Moskvičā». Sijāts iedeva viņiem līdzī cimdus pāri apzvanītājam un pusstopu, bet Hermīne ievīstīja papīrā vēl siltu cepša gabalu. Šai pusē bija parasts, ka pēc kapa izrakšanas racēji sasildās ar stipru lāsi. Arī vasarā, jo zemes elpa septiņu pēdu dziļumā ir vēsa kā vasarā, tā ziemā. Kapu racēji šo vēsumu jūt, un kad no kapa sienas nobirst kāda smilšu pika (Latvijā kapi parasti ir smilšu kalniņos), tad taču neviļus nāk prātā, ka tāda irstoša smilšu kārtā kritis arī uz tava zārka.

Pārbraucis mājās, vecākais Ārencis ar sveci iegāja pagrabā, nopūta putas no alus kubula, un, redzēdams līmeni savu attēlu, zināja, ka alus gatavs. Viņš piesmēla pilnu krūzi, jo kādam taču tas jānogaršo.

Bet šķūnī «Sauliešu» pēdējā saimniece pēdējo nakti šai mājā gulēja mierīgi, it kā zinādama, ka par viņas aiziešanu rūpējas citi. Šķūnī pa lūku iespīdēja vāra mēness gaisma. Tā aizķērās āboliņa pantā, un Zelma palika ēnā. Un tā sermulis, kurš iespraucās pa durvju šķirbu, nemaz neievēroja, ka te atrodas cilvēks. Sermulis tad uzmeta kūkumu, lēni pārcilpoja tīri noslaucītajam plānam un palīda zem grīdas, lai sodītu peles par to, ka tās nozagušas sauju kviešu graudu.

Kad atausa saulainais svētdienas rīts, izrādījās, ka Gaujas ataka pārvilkta ar plānu ledus kārtu. Ernis, nākdams pa Gaujas leju, uzmeta šim ledum akmentiņu. Akmentiņš slaidi pārbrauca ledum pāri un pazuda nodzeltējušos aškos. Zelma gribēja sagaidīt ledu, Ernis atcerējās. Kāpēc viņai tas neizdevās? Grāmatās ir rakstīts, ka vajagot tikai stipri gribēt, tad viss izdodoties. Zelma ļoti gribēja. Vai tad viss nav atkarīgs no cilvēka gribas?

«Sauliešu» pagalmā Ernīs jau atrada visu bērū draudzi. Tur bija no visām trim Ārenču ģimenēm, kopā desmit cilvēku. Pie radniekiem viņi brauca arvien, gan kristībās, gan bērēs. Jaunākā no atnākušajiem Ārenčiem mācījās kopā ar Erni vidusskolā, bet divi vecākie, Pēteris un Augusts jau bija vecūki ap sešdesmit pieciem. Ārenčus visus varēja pazīt uzreiz: vidus auguma, plati, palikām kājām, viņi stingri stāvēja uz zemes. Tādu gan laukos netrūkst, bet galvenais, šķita, ka vaigi visiem kā ziemu tā vasaru ir bišu sakosti, tāpēc mazliet aizmākušas acis. Varbūt tāpēc šīm acīm bija šķelmīga izteiksme. Arī deguni visiem bija vienādi, ar nelielu kūkumu, nostiepušies zemu, līdz pat lūpām.

Ernīs ievēroja vēl «Sauliešu» kaimiņu Roķi, pamazu, melnacainu, jau nosirmojušu vīru, modernā krēma krāsas rudens mēteli. Roķis trīsdesmitajos gados šai apvidū pirmais vasaras laikā esot tīrumā parādījies īsās sporta biksītēs. Tas toreiz esot bijis ļoti neparasti. Tur vēl savrup stāvēja liels vīrs, paš-austās vadmalas prakši un platmalē. Šad tad viņš noglaudīja garās, sirmās ūsas un raudzījās citiem pāri uz šķūņa durvīm, pieri saraucis, it kā ko syarīgu atcerēdamies. Bija atnācis arī kopsaimniecības būvbrigadieris Strazds. Viņš savā laikā esot cēlis arī «Sauliešus», un vēl tagad šai pagasta stūrī daudzi dzīvoja zem Strazda slietajām spārēm. Pats viņš, daudzas vasaras pa šīm spārēm kāpaļādams, bija saulē pagalam sažuvis. Tad vēl pienāca mājinieki un divas trīs večiņas, Zeltas draudzenes.

— Iesim atvadīties, — aicināja Sijāts un noņēma cepuri. Visi gāja uz šķūni. Pa ceļam Sijāts Ernīm iedeva sērkociņus. — Tev jāaizdedzina sveces.

Visi sagāja šķūni. Starp āboliņa un salmu pantiem, uz tīri noslaucītā plāna, bija nolikts zārks. Bērinieki sastājās

puslokā, sievieti priekšā, jo viņu augums parasti mazāks nekā vīriem, un citādi viņām grūti visu redzēt.

Klusums. Cik skaļi švirksteja sērkokociņi! Ernī aizdedzināja visas četras sveces. Šķūņa puskrēslā radās svešāda gaismas sala. Aiz šķūņa durvīm saule zālē un bērza zaros kausēja sarmu. Baltā sarma pārvērtās par ūdens pilēm. Tās pacēlās zāļu stiebru galos, atspoguļoja sauli, un ārs likās tūkstoš sīkām saulītēm nosēts. Bet šķūnī dega sveces. Pie mirušajiem sveces laikam dedzina tādēļ, lai tie vēl it kā redzētu sauli, domāja Ernī, cilvēks arvien tiecas pēc saules. Saulē ir silti. Bet sveces nav saule.

Līdz pusei ar šķidrautu pārklāta, melnajā kleitā tērpta, Zelma šķita pavisam sīka. Vienīgais gaišums tur zārkā — pelēcīga, tomēr balta un tīra un auksta, kā ledus ūdenī mazgāta — melnā lakatiņa ieskaūtā seja. Nāves pirksti bija dziļi iespieduši plakstiņus, degunu saspieduši plānāku, zodu pastiepuši uz priekšu un ar asu zīmuli iezīmējuši sakniebto lūpu līniju.

Sijāts nostājās zārka galā, atšķīra dziesmu grāmatu un sacīja vārdus. Prača platajā kabatā viņam bija vēl otra melna grāmata. Nu kļuva skaidrs, kāpēc viņš divus vakarus lasīja no melderā Kārkliņa, veca baznīcā gājēja, aizņemto grāmatu «Vadonis draudzes kopējiem un mājas tēviem»: Zelma gan vēlējās, lai viņu izvada, kā to dara baznīcā, bet nebija teikusi, lai noteikti būtu mācītājs. Mācītājam aizietu savi simts rubļi. Tagad tie ietaupīti.

... Viss paiet drīz, viss ātri beidzas.
No drauga draugs reiz projām steidzas...

Sievietes dziedāja, daži vīri mēģināja vilkt līdzī. Vienkārši vārdi, bet Ernī acīs saskrēja asaras. Arī Austrā, vairākas

sievas un garais, ūsainais vīrs pelēkajā praķī nodūra skatienu, it kā asaru mikluma kautrējoties.

Ernis domāja, — kāpēc man sirdi gremž tādas sēras, ka es labprāt, kaut īsu brīdi, bet raudātu, kā raudāju, kad biju mazs puika. Ap zārku taču nestāvēja Zelmas bērni, kuri vēl atcerētos, ka tagad aukstā plauksta reiz maigi un silti glāstījusi vaigu. Nebija ne māsu, ne brāļu, ar kuriem kādreiz bērnības saulē esi audzis kopā kā putnēns ar pūkām izklātā ligzdā. Nebija arī neviena tāda, ar kuru Zelma būtu dalījusi pēdējo maizes riecieni. Un tomēr visiem tā žēl, no sirds žēl. Paga, vai tas nav tādēļ, ka viņi iedomājas, ka tai dzeltenīgajā sveču gaismas salā guļ nevis Zelma, bet viņi paši. Tātad bērēs reizēm raud arī tādēļ, ka žēl pašiem sevis.

Sijāts melnajā grāmatā bija atradis un lasīja piemērotus vārdus par «mājas pēdējo saimnieci». Jā, lai nu kāda bija tā saimniecība: māja ar piecām istabelēm, kūts ar deviņām vistām, aita ar diviem jēriem, šis šķūnis ar salmiem un siena vezumu, tomēr vienas rokas un viens prāts par to domāja, vāca un gādāja. Cilvēks šai pasaulē ierodas nevarīgs un plīks kā zirnītis, bet aizejot katrs cenšas kaut ko atstāt. Tas ir cilvēka pienākums — celt mājas, audzēt lopiņus. Sijāts nopūtās un aizvēra melno grāmatu.

Visi atvadīdamies lēni apstaigāja zārku un pēdējo reizi uzmeta skatienu Zelmas vaigam. Tas nu drīz saplūdis ar zemi, kā reiz visi. Tad vīri uzlika zārkam vāku.

Zārku, krustu un vainagus novietoja uz ratiem. Apkārt zārkam aplika eglītes. Grožus paņēma Ārenču Pēteris. Pajūgam sekoja Ārenču un Strazda «Moskviči», kuros sasēdās sievietes. Uzmaniģi, vairīdamies no koku saknēm. Pēteris vadīja pajūgu pa meža ceļu, it kā baidīdamies, ka Zelma vēl viņam nepārmet neprasmī braukšanā. Uz lielceļa viņus gaidīja kop-saimniecības smagais auto. Zārku pārcēla tanī. Mašīnā ar

krustu iekāpa arī Austrā. Ap zārku uz soliēm sasēdās vīrieši.

Viņi brauca pa platu, labi grantētu un nesen gludi nošļūktu lielceļu. Grāvmalas velēnas greiders bija apgriezis kā ar asu nazi. Ceļa kreisajā pusē slējās pasmalks priežu mežs, pa labi pletās kopsaimniecību tīrumi.

— Šito mežu stādīja divdesmit astotajā gadā. Tu redzi, jau vairāk nekā trīsdesmit gadi, bet nav izauguši resnāki kā aploka stabi. Mežs aug lēnām. To, cirvjus trīdami, jaunie atcerieties, — teica Strazds, vecais namdaris, Ernī raudzīdamies. Ernī savilka ciešāk savu lietus mēteli, jo vējš, mašīnai braucot, meklēja pat katru pogeaurumu, lai tikai iesprauktu savu vēso pirkstu. Tad viņš piekrītoši pamāja, kaut cirvi trīt vēl neprata un mežam uzbrukt negatavojās. Bet Strazds bija jau sirms vīrs un tādām iebilst nebūtu pieklājīgi.

Traktors pukšķinādams vilka trīslemešu arklu. Brūnganā zeme apvērstajās vagās vizēja kā rudzu maizes garozas.

Ārenču Pēteris parāva savu naģeni dziļāk uz pieres, lai vējš nesaasarotu acis. — Kas tagad par škunsti — sēdi tik sedlos un turies pie stūres. Trīs vagas uzreiz. Bet kad mēs arām! Izmet ar soliēm tīruma viduci un tad sāc staigāt apkārt kā zeķi ārdīdams. Stūros velc atspēries, kamēr ielaid arklu jaunā kantē. — Pēteris izstiepa sažņaugtās dūres un pats atgāzās pret mašīnas bortu, lai rādītu, kā toreiz turējis arkla balstus. — Un vakarā — pūrvietas pusotras, vairāk neesi varējis nostaigāt. Pēc pusnakts ej, baro zirgu, citādi tas nebūs vilcējs. Kā aizmiedz acis, tā celies atkal un auj tik pastalas. Pēc mēneša negribas ēst ne pašam, ne zirgam. Kas tad tagad par mākslu?

— Lai arī nav māksla, bet, ja tev pašam tagad iedotu traktoru un arklu, diez vai tu vairāk nebraukātu pa grāvi.

Tavos gados jāiztiek ar zirgu, — iesmējās Roķis, uzraudams augstāk sava krēma krāsas mēteļa apkakli.

— Tagad, kāpēc tagad, kad vairs nav spēka, — noņurdēja Pēteris, un Ernīs nesaprata, vai, pēc Pētera domām, traktors kaut kur der vai neder.

Tad garām paslīdēja tik spilgti un dziļi zaļš rudzu zelmenis, ka visi, garām pabraukušie, atgriezta galvas, kaut patiesībā tur nekā savāda nebija — tikai jauno rudzu lauks, dzeltenīgu bērzu brukstalu ielokā.

Zārks paslīdēja un spiedās pret Erņa ceļiem. Pirmajā mirklī viņš gribēja zārku ar spēku grūst atpakaļ, bet tad atķērās, ka nevar taču ar kājām bīdīt mironi.

Košajam zelmenim sekoja pa pusei novākts kartupeļu tīrums. Vietām virs vagām pleknēja jau pussatrunējuši laksti un šur tur kā debesu atspulgs pamirdzēja vēl otrreiz uzziēdējušo rudzupuķu ziedi.

Ārenču Pēteris sarosijās un iebuknīja blakus sēdētājam, savam brālēnam Augustam.

— Vai jūsu kolhozā kartupeļus nevago?

— Vago, — Augusts izbrīnīts papleta savas šaurās, it kā bišu aizdzeltās Ārenču acis.

— Kā tad tas puķu dārzs radies? Atkal jūs iesaldēsiet.

— Salūza mašina.

— Kas tas par kolhozu, ja vienas mašīnas dēļ kartupeļi paliek zemē. Pērkat mašīnas. Jums laikam žēl spīļu arkļus laist pensijā.

— Tu jau nupat pats teici, ka tik ar zirgu esot īsta aršana. — atcerējās Augusts.

— Sacīt jau var daudz ko, bet mums kartupeļi noņemti.

Austra sēdēja, atspiedusi muguru pret kabīni, starp ceļiem turēdama brūno krustu. Vējš rāva gaisā melnā lakatiņa stūri un plivināja gaišos matus, bet Austra bija jauna un viņai

nesala, viņa varētu braukt arī ar kailu galvu kā vasarā. Viņa redzēja, ka Ernī ar roku tur zārka galu, lai tas nespīestu ceļus. Viņai jau ir divdesmit četri gadi. Tai, kas guļ zārkā, bija septiņdesmit septiņi. Austrai līdz septiņdesmit septiņiem vēl paliek piecdesmit trīs. Tātad t a s ir vēl tālu.

Kādas mājas ceļa galā Austrā ievēroja staipekņu vītnēm pušķotus vārtus. Tur droši vien vakar ir bijušas kāzas. Viņa nopūtās, pavilka tuvāk krustu un sakārtoja lakatiņu.

Tad ceļa malā parādījās liels krogs ar maziem sešrūšu lodziņiem dzīvojamā galā. Raibās akmens sienas turējās stipri, nedz sala, nedz lietus nesairdinātas. Toties kāds bija aiznesis stadulas durvis un melnā ieeja kā izbrīnā pavērta mute noraudzījās braucējiem pakā. Uz dakstiņu jumta malas auga ne tikai zaļie sūnu spilventiņi, bet no tās bija noliecies arī mazs bērziņš, dzeltenām, bet stingrām kā no papīra darinātām lapiņām.

Nu ierunājās garais, ūsainais vīrs, kuru sauca par Jēkabu. Viņš atskatījās uz krogu, kurš jau pazuda aiz ceļa likuma, un, kā pats sev stāstīdams, teica:

— Tas ir Caurumu krogs. Tas laikam bija deviņsimt septiņajā gadā. Zelmas brālis šai pagastā valdīja skolu. Mēs abi vienu svētdienu pēc dievvārdiem sēdējām kroģū un ēdām zutiņus. Kroģus bija pilns. Ienāca lielais Bērzkalnu saimnieks, piedzēries. Viņam nebija kur sēdēt. Bērzkalns teica, lai Zelmas brālis dodot vietu, jo bērni te neesot un skolotājam te nekas neesot ko meklēt. Zelmas brālis pārskaitās, bet bija maza auguma. Tad viņš izskrēja stadulā, izjūdz Bērzkalna zirgu no droškas, noāķēja ilksi un drāzās kroģā iekšā, sauca, lai Bērzkalns vācās ārā un sāka ar ilksi slaucīt grīdu. Bērzkalns uzkāpa uz ilkss, bet tad dabūja pa kāju. Beigās mēs divi vien dzērām Kokmuižas alu. Ko gribējām, to laidām iekšā. Pēc tam Zelmas brālis aizgāja uz jūsu pagastu.

Tie bija krogi... — Jēkabs nopūtās un aplusa.

— Nav jau arī vairs tādas ilksis, kas tad tagad ar droškām vairs brauc, — piezīmēja namdaris Strazds un pameta galvu uz to pusi, kur viņam sekoja trīs «Moskviči».

— Slikti gan, — teica Jēkabs.

— Slikti, bet ātrāk, — piekrita Strazds.

Tiruma vidū parādījās tāds kā mežiņš, kurā redzēja ir bērzu baltos stumbrus, ir tumšājo egļu mierīgos stāvus. Mežiņa malā pacēlās balts tornītis. Kad braucēji nogriezās uz to pusi, tornītī sāka zvanīt. Dzidras skaņas, sveicinot Sijātu Zelmu, aizplūda pāri laukiem, svētdienīgo klusumu nemaz netraucēdamas. Sarunas aplusa. Tā bija Medņu kapsēta.

Sijāti bija cēlušies no Medņu pagasta un, ja vien iespēja, atkal te atgriezās pēc nāves. Dažs dzīves laikā bija aizklīdis tālu, izstaigājis tālus ceļus, bet, ja pašam bija lemts izjust pēdējo brīžu tuvošanos, tad aizbrauca uz Medņu kapsētu, apskatījās, kā kopti kapī un teica, ka vēloties gulēt Medņu kapsētā.

Ārenču Milda, kura arī skaitījās Zelmas krustmeita, paņēma no Austras krustu un gāja visiem pa priekšu. Uzņēmdami vienādu un lēnu soli, četri vīri nesa zārku. Abās pusēs kapsētas vārtiem stāvēja pa eglītei, katra pušķota ar melni baltu papīra karodziņu. Pa skujām kaisīto ceļu bija jāiet labs gabals. Lai gan šai laikā katru dienu vēl krita lapas, kapsēta šķita tīra. Ernīm likās, ka viņi iet gar maziem, glīti uzpos-tiem dārziņiem. Dārziņos ierīkotas savādas, velēnām aplik-tas dobes, kurās aug puķes. Pie dažām dobēm iestādītas lie-piņas un bērzi ar nokareniem zariem. Daudzi koki jau izau-guši lieli, tāpēc kapsēta pa gabalu izskatās kā mežs. Lielo koku saknes sniedzas dziļi, arī zem tām dobēm, un smel tur dzīvības spēku. Kas gan tad drikst cirst šos kokus; te liepas zars atgādina izstieptu cilvēka roku, tur sēru bērzs ir kā

meitene, kura noliekusi galvu, un mati aizsedz balto seju. Jā, te bija daudzi mazi dārzīņi. Latvieši mīl dārzus un pat pēc nāves vēlas gulēt koku paēnā.

Kaps bija sasniegts. Apstājās arī Ernī. Blakus viņam atradās melns, slīpēta granīta krusts. Uzraksts uz krusta rādīja, ka te jau četrdesmit gadus guļ Mazbenču saimnieks un viņa sieva. Turpat, nu jau gan mežrožu krūmā ieaudzis, stāvēja ar dažādiem smalkiem dzelzs vijumiem, kā laba glitrakstītāja greznots dzelzs krusts. Tas te bija nostāvējis jau deviņdesmit gadus. No šiem Medņū kapsētas krustiņiem varētu uzrakstīt pagasta vēsturi, domāja Ernī. Tas dzelzs krusts, piemēram, liecina, ka pirms simts gadiem parādījušies bagāti latviešu saimnieki, kuriem piederējušas mājas, bet tur tā mirušo zīme, kas darināta no trijstūrī sanaglotiem dēļiem, un nu jau pavisam sabrukusi un ar vienu plecu zemē atspiedusies, stāsta, ka toreiz te dzīvojuši arī nabadzīgi ļaudis, kuriem dzelzs pietikusi tikai kapa krusta naglām. Te bija redzams vienkāršs pieminekļis, kurš atgādināja no marmora cirstu, zemē noliktu atvērtu grāmatu. Grāmatas lapās iekalts, ka te guļ kāds ārsts, kas pēc nāves atgriezies dzimtajā pagastā. Tam blakus lielu gruntsgabalu apņēma no milzīgiem dzelzs piķiem sastādīta sēta. Piķu vidū čuguna eņģelis, izmisīgi rokas uz augšu pacēlis, jau piecdesmit gadus aizlūdza par Ķikutu dzirnavniekiem.

Vienkāršu koka krustu gan bija visvairāk.

Pie slaidas, mūžzaļas tūjas atradās kapi, kuru plāksnēs varēja lasīt, ka Reiznieku ģimenes piederīgie te guldīti vēl līdz 1943. gadam. Un tomēr, ja nebūtu pelēko granīta plāksņu, kapu vietas jau būtu ieplakušas zemē un ieaugušas nez kā te ielavījušos mežaveņu ceros. Ernī atcerējās tēva stāstu, ka Reiznieks vācu laikā bijis pagasta vecākais un esot aizbraucis uz Austrāliju. Ģimenes kapi palikuši te. Reiznieku

vairs nav. Kapu plāksnes burtos jau ieaugusi zaļa zemes sūna, jo burtu padziļinājumos mitrums saglabājas ilgāk. Pagastā viņa vārdu vairs zina tikai retais. Pēc gada sūnas vārdu izdzēsīs pavisam, tad plāksnei pāri pārvilksies velēna un — nebūs ne cilvēka, ne vārda, ne kapa, viss it kā nemaz nebūtu bijis.

Vīri jau vilka no kapa ārā garos dvieļus, pa kuriem blakus brālim un vecākiem noslīdēja Zelma. Sijāts kārtīgi izpildīja visu, ko bija ņēmis mācītāja vietā. Viņš nostājās starp sarkanīgajām smilšu kaudzēm, sacīja dziesmas vārdus un tad lasīja no melnās grāmatas. Arī tādus vārdus, ka aizgājuši bijusi laba un palīdzīga. Ernis turēja rokās zilo skolnieka cepuri, knibināja ielauzto nagu un atcerējās, ka savā mūžā bijis vēl pāris bērēs un lasījis vairākus bērū sludinājumus. Tāpat kā šodien, arī citos gadījumos arvien teikts, ka miruši labi cilvēki. Savādi, iznāk, ka mirst tikai labi cilvēki. Bet vai tad visi cilvēki ir labi? Tad varbūt pēc nāves visi ir labi, pat ļaunie, jo tie vairs nespēj nekā ļauna padarīt. Ļaunums tā tad ir saistīts ar dzīvi, ne ar cilvēku. Bet ļaunie darbi? Vai arī tos aprok kapā kopā ar zārku? Teiksim, viens otram nocirtis roku. Ļaundara nāve taču jaunu roku nepieaudzēs. Vispār, grūti izdomājamas lietas.

Sijāts noliecās un uz zārka noskanēja pirmā smilšu sauja.

— No zemes tu esi ņemts, un par zemi tev atkal būs palikt . . . — Tad otrā un trešā sauja. Visi, kas Zelmu bija pazinuši dzīvu, ņēma pa vieglai smilšu saujai un iemeta kapā, mirušo atcerēdamies.

Arenču Pēteris savu sauju iemeta reizē ar Roķi. Viņu skatieni neviļus sastapās. Te nu abi stāvēja. Paies vēl gadi, un tad — kurš pirmais . . . Diezgan plēsušies pa Vaškas lukstu, rakuši grāvjuš, kamēr vakaros sejas un krekli bija tikpat dubļaini un pelēki kā grāvmalā izsviestā zeme. Rakušies ap

celmiem, cirtuši saknes un tā ieplēsuši pūrviētu pēc pūrviētas. Kas tad tagad ar traktoriem . . . Bet padarīts tas bija, un katrs tāds grāvja metrs vai celms bija paņēmis kādu stundu no mūža. Un tad vēl toreiz: Roķis, lai vezums neiestigtu dūkstīs, pārbrauca Pētera pļavas stūrim, un lepins būdams, atļauju nebija prasījis. Bet bija tak aizskārta Pētera zeme, Pētera īpašums, un, kad citu reizi brauca Roķa puika, Pēteris izgriezta zirgu no savas pļavas stūra un vezums iestiga kūdrā. Trīs gadus tad viņi nepazīna viens otru. Un nu — kāpēc toreiz bija plēsušies? Beigās taču abus bez zemes atvīzinās tepat, šai mežiņā, kas iežogots ar akmeņu sētu.

— Tu būsi noguris, padod, Pēter, man, — Roķis paņēma lāpstu no Ārenču Pētera rokām. Un visi, kapu aizbērdami, nodomāja, ka jādzīvo labāk, draudzīgāk, jo ko tad līdz aplami strīdiņi un cīniņi — tepat vien visi atnāksim.

Viņi atstāja Zeltu, nolikuši zārku kapā tā, lai viņas seja būtu vērsta pret to pusi, kur lec saule. Kapu klāja pagājušajā naktī no salnas nosargātās dālijas. Daudz dāliju, gan mazas kā bērna dūrītes, gan tik lielas, ka violetos ziedu starus neapklātu pat pieauguša cilvēka izplestie pirksti. Hrizantēmas, mārtiņprozes un cita lauku māju puķu bagātība.

Visi tad virknē klusēdami gāja uz vārtiem. Pēdējais nāca garais Jēkabs. Apaļajā vārtu velvē viņš vēl apstājās un paraudzījās, kur aiz krustiem bija redzama krāšņu puķu dobe. Tur palika arī kāds sprīdis no viņa dzīves. Vai tad pagājuši jau četrdesmit septiņi gadi, kopš viņš pie Caurumu kroga šķīrās no Zelmas, karadienestā aizejot? Viņa vēl piesprauda Jēkabam rozi pie cepures, kā tas toreiz bija parasts. Viņi bija cerējušies ilgi. Vasaras naktīs, uz kūtsaugšas gulot, reibuši no siena smaržas un ausmā, bezdelīgām iečirkstoties, šķīrušies. Bet iznāca tā, ka Jēkabs pārnāca mājās no kara ar sievu. Nu viņam bija jau bērni un bērnu bērni. Ja viņš toreiz nebūtu

iesaukts dienestā? Kas dzīvē bijis labākais un pareizākais, to droši vien uzzināsim tikai pēdējā stundā. Bet jaunība dzīvota ir. Jēkabs uzlika cepuri un izgāja no kapsētas.

Atceļā mašīnā bija ērtāk, jo trūka viena braucēja. Mežiņš tīrumu vidū drīz izzuda skatienam. Braucot gar Caurumu krogu, Jēkabs ierunājās: — Vienreiz uz derībām te Bērzkalnu puisis pārmeta pāri jumtam alus enkurīti.

— Tukšu vai pilnu? — jautāja namdaris Strazds.

— Bija ligts pilnu, bet mēs slepus pa priekšu izdzērām.

*

Kamēr sievietes vēl kāsa kartupeļus, vīrieši smēķēdami pastaigājās pa pagalmu. Krējuma mērces smarža, atgādinādama brūno un melno gaili, bija jūtama arī pagalmā. Vīri vēl pagājās uz Gaujas atakas pusi un dārzā pacēla pa ābolam. Tos garšodami, viņi laucinieku nesteidzībā apgāja apkārt dārzam, nokāpa līdz pat vītoliem, no kuriem tagad katra vēja pūsma rāva nost lapas, kaisīdama tās pa ūdens virsu, kur vējš bija salauzījis plāno ledu. Kad vīri kāpa atkal augšup, viņu skatieni apstājās pie kārtīgās mājeles ar baltām aplodzēm. Tā solīja siltumu un mājīgumu.

— Zem grīdām mēs pabērām akmeņogļu izdedžus, tās nepūs nekad. Jumtu gan vajadzētu nākošgad uzsist jaunu, būtu žēl, ja jumta dēļ māja maitātos, — galvu atgāzīs, Strazds lūkojās caur biežajiem aceņu stikliem. — Es tak to māju cēlu.

— Kas tad to jumtu liks? Māja jau nevienam vairs nepieder, — kāds ieminējās.

— Ja nebūs testamenta, to paņems ciems. Vajadzētu kolhozam.

— Ko tad kolhozs?

— Vai tad vajadzību trūkst. Bērnudārzs, piemēram.

— Lejā ir upe, bērni var iekrist un noslikt, — brīdināja Sijāts.

— Nu tad vecīšiem, kam nav piederīgo. Paši apkops ābeles un jānogas. Lai sildās saulītē. Gaujas malā kārkli, kam pirksti vēl niez pēc darba, lai pin grozus. Redz, to gan varētu. Būs jāparunā ar priekšsēdētāju, — sprieda Pēteris.

— Veciem te nav veselīgi, upe tuvu, būs mūžīgs reimatisms, — iebilda Sijāts. — Gan jau saimnieks atradīsies.

Varētu gan vecīšiem. Tikai vajag radio, viņi tad nebūs vieni kā Zelma. Varbūt pat televizoru, kalnu te nav, Rīgu redzēs labi, nodomāja Ernīs.

Visi sagāja lielajā istabā. Gar sienām vēl stāvēja plaukti ar mirušā skolotāja grāmatām, kuras bija iesietas vienādos brūnos vākos.

Bērniekus jau gaidīja garš, pārklāts galds. Dzelterīgajā linu drānā stīvi izcēlās taisnās locījumu vīles, jo galdauts trīs gadus kopš skolotāja bērēm bija gulējis Zelmas skapī.

Tad piecēlās Sijāts un, lielās rokas saņēmis, sacīja: — Piecelsimies un atcerēsimies aizgājēju. — Visi piecēlās.

Klusuma brīdī Ernīs ieklausījās: likās, ka sīka vecenīte, ar kārpū uz vaiga, tērpusies zilā katūna jakā, staigā ap galdu un norūpējusies raugās, vai mērces diezgan, vai pašas sālitie gurķi kārtīgi sagriezti, vai pie katra šķīvja arī pielikta alus un vīna glāze. Viss bija kārtībā. Pēdējais darbs padarīts. Neredzamā vecenīte izgāja un aizsoļoja pa ceļu uz meža pusi.

— Sēdīsimies, — teica Sijāts, un ar šo viņa svētnieka pienākumi bija beigušies. Sāka šķindēt naži un dakšīņas, tika pielietas un tukšotas gāzes. Sākās sarunas.

Ernīs sēdēja blakus tēvam un izskatījās kā mazs puika.

Viņiem pretī sēdēja Ārenču rinda, Pēteris, Augusts un citi ar sievām un bērniem, savus garos degunus pār šķīvjiem noliekuši, šad tad ar šķelmīgām acīm uzsmaidīdami pārējiem. Tieši pretim Ernim bija gadījusies viņa skolas biedrene Ausma, sešpadsmitgadīgs skuķis, bet jau moderni izplūkātiem matiem. Rindā pēdējais pie durvīm sēdēja Pētera dēls Jānis, puisis jau ap trīsdesmitiem. Vakar viņš raka kapu. Apvilcis kārtīgu divrindu žaketi, baltā virskreklā, viņš izskatījās ļoti cienīgs, tikai nelaime, ka viņa pienākums bija ar tukšajām krūzēm iet uz pagrabu pēc alus. Zem viņa šaurajām acīm jau manīja nelielus maisiņus, pirmo pazīmi, ka Ārenči no jauneklā gadiem iesoļo vīra gados. Austra no sākuma palīdzēja papildināt kartupeļu un salātu šķīvjus, bet tad Hermīne teica, ka viņas abas ar īrnieku māti tikšot galā. — Atsēdies, ieēd, — un viņa Austras šķīvi nolika blakus alus nesēja Jāņa šķīvim. Ernis redzēja, ka Austra mazliet nosarka, pat deguna gals kļūva sārtāks, bet tad viņa, mierīgi smaidīdama, piedāvāja Jānim te cepeti, te salātus un kāpostus. Jānis, lai gan dūšīgs vīrs, nepaguva iebilst ne vārda, un uz viņa šķīvja drīz bija tik daudz ēdamā, ka tur pietiktu arī rītdienai. Savādi gan, ne māsa, ne Jānis nebija nekādi skaistuli, bet abi blakus izskatījās pavisam labi. Ne tikai tāpēc, ka arī Austra bija labi ģērbusies, melnā vizošā zīda kleitā, un šajā pieklāvīgajā tērpā jutās droša, sēdēja taisni, neslēpa sastrādātās rokas un veikli sniedzās pēc šķīvjiem, kas Ernim likās viens no grūtākajiem darbiem. Tik labi viņi tur laikam izskatījās tādēļ, ka abi smaidīja. Tātad vajag vairāk smaidīt, redz, kāds smaidam spēks, nosprieda Ernis.

Kad Hermīne noņēma no galda pirmās tukšās dzidrā pudeles un klāja auksto galdu, vīri sasmēķēja, un valodas kļūva skaļākas. Skaudras sēras nejuta, jo neviens nevarēja pārņemt, ka daba būtu rīkojusies pārāk netaisni. Laukos dzīvodami,

viņi bija diezgan redzējuši, kā nopļauj gatavus rudzus, redzējuši ir pavasari, ir dzeltu laiku. Vīri dzēra alu, piebilstot, ka veikalā pirktajam ir kaila garša. Tika pārcilāti veci notikumi. Sirmais Strazds atcerējās:

— Visiem Sijātiem es esmu cēlis mājas, bet tev, tev es vairāk neceltu ne suņa būdu, — viņš norādīja uz «Ūdrišu» Sijātu.

— Vai es tev nesamaksāju? — Sijāts žēli novilkā.

— Samaksāji, bet tev nav cienības pret manu darbu. Tu tak sāki dedzināt visu nost.

— Pļāpā, — norūca Sijāts.

— Neplāpāju viss, Roķis arī atceras. Es tev pie avotiņa uzcirtu mazu pirtiņu. Bet te, vienu sestdienas vakaru nopēries, uzvilcis jaunu kreklu, sēžu pie galda un dzeru. Man pēc pirts kaltē. Uzreiz ieskrien sieva: «Deg!» Kā tad — «Ūdrišos» deg. Es tumsā skrienu pa arumiem, tas bija ap Mārtiņiem, kritu un novārtīju kreklu. Tieku tur — deg pirts. Roķis arī klāt. Es smeļu no akas ūdeni kā traks, Roķis gāž virsū, bet mans Sijāts tikai staigā un plāta rokas. Es dzirdu, šis savam sievas brālim saka: «Tas vecis, sātans, nodzēsīs.» Un tad, kamēr nesu ūdeni, tu pārrāvi striķi un noslīcināji akā smeļamo spaini un teici, ka mājā spaiņu vairāk neesot. Pirts nodega godam, un no apdrošināšanas biedrības par to suņa būdu tu saņēmi pieci simti latus un sāki celt šķūni, bet es — es skriedams pazaudēju manšetu pogas.

— Varu nopirkt, — smīnēja Sijāts. Tas bija noticis pirms divdesmit pieciem gadiem, no tiesas vairs nebija ko būties.

— Tādas vairs nevar dabūt — sudraba, ar iegravētu zirga galvu. Ja neuznāktu karš, sviltu arī tava kūts.

— To tu nevari pierādīt.

— Varu gan. Kad es teicu, ka sijas sākušas trunēt un jāliek jaunas, tad tu trīsdesmit devītajā tūlit kūti apdrošināji.

Jau krēsloja, un viņi aizdedzināja lielo petrolejas griestu lampu ar zaļu stikla kupolu. Ernīm, pieradušam pie elektrības, gaisma šķita vāja un ēnas savādi neasas. Austra sniedza Ārenču Jānim lielu ābolu, un viņš to paņēma. Roķis ar Pēteri bija aizmirsuši kapus un atkal atcerējās vairāk nekā divdesmit gadus veco strīdu par pļavas ceļu. Pamazais Roķis iegrūda rokas bikšu kabatās un samirkšķināja melnās acis.

— Klausies, tu tomēr biji gnīda, ka nelaidi man braukt pa pļavas stūri.

— Tu jau varēji paprasīt, būtu laidis, — Pēteris miermīgi sabāza ikšķus aiz vestes.

— Skrej nu katru reizi prasīt. Milzīgs kungs.

— Mana zeme, laižu vai nelaižu.

— Redz, ķēms. Būtu es toreiz bijis klāt, kad tu nelaidi puikam tur braukt, es tevi samizotu.

Nu Pēteris izņēma ikšķus no vestes kabatām. — Es vēl tagad varu tevi samizot.

Roķis atguvās. — Pēter, liksim vecām lietām mieru. Ko mēs plēsīsimies. Apraks tāpat kā Zelmu...

Pēteris ielēja abiem alu. — Nu jau ne man ne tev tās pļavas vairāk nav. Tagad es esmu saimnieks pār taviem tīrumiem un tu pār manām pļavām.

— Un labi vien ir. Uz vecumu man būtu par grūtu. Un nu vairs nav par ko naidoties.

— Nu tad uz to, ka mums nav vairs jāplēšas.

Abi saskandināja, iesmējās un izdzēra.

Sijāts piegrūda Ernīm: — Iziesim ārā, es tev ko pateikšu.

Tēvs smaidīja. Pavisam neparasti. Abi izgāja pagalmā. Pret skaidrajām debesīm, kuras soliņa salnu, asi iezīmējās «Sauliešu» jumta čukurs ar kokā grieztajām zirgu galvām.

— Erni, tev jaunredēļ būs pilni astoņpadsmit, vai ne?

— Būs.

— Nu tad uz pilngadību — ņem šito māju! — Sijāts lepnī izstiepa roku uz mājas pusi.

— Kā, tā taču būs valsts māja. Tante jau nevienam nenovēlēja.

— Kad es tev saku — tā ir tava māja.

Ernis bailīgi sarāvās. Te kaut kas nebija kārtībā. — Nevar būt.

— Ir. Trešdien, trešajā oktobrī pie notāra viņa māju atdāvināja tev.

— Trešajā? Viņa tak todien no rīta nomira.

— Kam kāda daļa, vai viņa mirusi pirms vai pēc dāvināšanas. Un miršana ciemā reģistrēta ar ceturto datumu. Vispār — kas kādam tur ko meklēt. Nevienš apzags nav.

— Bet kā tad viņa varēja, viņa taču gulēja?

— Un ģenerālpilnvara?

— Bet... tā jau nav pareizi. Un es zinu... ka viņa negribēja nevienam dāvināt, ne man, ne citam.

— Varbūt ka būtu gribējusi gan, tikai viņa tik ātri nevarēja izšķirties, bet Zelma bija tik prātīga, ka svešiem vai valstij viņa nekad nedotu!

— Nē, es tā nevaru. Pati viņa to nav teikusi.

— Muļķis, vai! Tagad tev būs pašam sava māja.

Ernis soli atkāpās un pameta skatienu uz māju. Tumšajā sienā logu rūtis mirgoja dzeltenīgi un silti.

— Bet es nevaru, jo viņa tā nav gribējusi. Es tad... būšu kā zaglis.

— Bet tev tak būs māja!

— Varbūt, ka es te nemaz nedzīvošu, — Ernis pretojās.

— Droši vien ne. Beigšu vidusskolu, iešu uz mehanizācijas skolu. Bet ja man te būs māja, tad man tepat jādzīvo un es nekur netieku.

— Ta bēda — izīrē! Kad patik, tad dzīvo. Tu laikam,

puika, neapjēdz, kas ir sava māja. — Sijāts iēpleta rokas un pret rudenīgajām debesīm bija redzamas viņa milzīgās plaukstas. — Tad tu esi kungs! Cilvēki cits citu sit nost mājas dēļ, un tev tā nokrit kā no gaisa.

— Es gan mājas dēļ neplēstos un nevienu nesistu.

— Tev tak neviens tagad nav jāaiztiek.

— Un ja es te nedzīvoju — citi man maksās par neko. Tā tak nevar. Un Zelma tā negribēja. Te Roķis tak teica, ka kolhozs paņemtu priekš vecīšiem.

— Lai tad irē no tevis.

— Es tā nevaru... — Ernis sakustējās, lai ietu atpakaļ uz māju. Sijāts uztraukts saķēra viņu aiz pleca.

— Puika, tev būtu man jāsaķer paldies. Es tevis dēļ...

— Paldies. Bet es neņemšu, es tad visu laiku jutīšos kā... — Ernis nepateica «zaglis», jo tas tak apvainotu tēvu, iznāktu, ka arī tēvs ir zaglis vai blēdis, bet tēvs...

— Puika, māja nav tikai kur pārgulēt, māja ir drošība!

— Es tak jutos drošs tāpat bez mājas.

— Puika! Neņem māju! Kur tu esi audzis...

— Kā — kur? Tepat.

— Nesaprotu, kurš ir apdauzīts, tu vai es.

— Kā — neviens.

— Kas par laikiem... Samaitāts. — Sijāts sāpīgi novaidējās un atlaida Erņa plecu. Tas lēni un negribīgi virzījās uz mājas pusi.

— Ko tad lai es tagad daru ar šo māju, ja tu neņem? Palīdzi tak! — Sijāts izmisīgi iesaucās, tik skaļi, kā Ernis nekad nebija dzirdējis.

Bet Ernis, bailīgi plecus raustīdams, it kā no tēva kliezdiena nobijies, vēra durvis. — Es tiešām nezinu...

Sijāts gausi, ieliektiem ceļiem, kā smaga reimatisma pilns, sekoja Ernim.

Lielaajā istabā vīri bija apsēduši vienu galda galu, cilāja alus glāzes un ar dakšiņām durstīja galerta gabalus. Sievieši prātīgi garšoja aknu pastēti un sprieda, ka nekaitētu pastētei pielikt vairāk krējuma, tad taustīja cita citai jaku prašnādamas, «cik labiski, cik kreiliski». Ne jau katru dienu kaimiņi un radi satiekas. Visam pāri klīda mājīga lampas gaisma, šķita, nekas šai brīdī vairs neatgādināja bēres.

Tomēr. Garais Jēkabs, pavairāk iedzēris, smagi liecās pāri galdam, tā ka garās ūsas mirka alus glāzē. Skumji caur pieri viņš lūkojās citos vīros un prātoja: — Pēter, kā tu domā, ja es pirms zaldātiem būtu apprecējis Zeltu...

— Kad tad?

— Tūkstoš deviņi simti trīspadsmitajā. Togad mežos bija milzums vāveru. Riesta laikā pa piecām skrēja ap koku. Ja es apprecētu Zeltu, kā tad ietu mana dzīve? Es vēl tagad pa svētdienām un kad sieva baras, par to domāju... — Tad viņš nevarīgi pamāja ar roku un apgāza degvīna glāzīti. — To tik beigās redz, kas bijis labāk...

Pēteris mīlīgi pasmaidīja. — Tu domā, ka papriekš jānomirst, lai zinātu, kā labāk dzīvot? Es uzminēšu tāpat dzīvs būdams. Man ir bērni. Jāni, krūze tukša! — Viņš pameta skatienu uz galda galu, kur pirmīt sēdēja Jānis ar Austru, bet abu tur vairs nebija.

Tai vietā sēdēja Sijāts, nosarkušu degunu un acīs viņam mirdzēja asaras. Viens pats viņš izdzēra divas degvīna glāzes un klusi noteica: — Kad nav, lai nav. Nav vērts taupīt.

Citi to tūliņ ievēroja, jo Sijāts dzēra ļoti reti, ne cita, ne savu.

— Kas tev ir? — apjautājās Jēkabs, ievērojis asaras Sijāta acīs. — Tev žēl Zeltas?

— Žēl, viss žēl. Pagalam, — nomurmināja Sijāts un ielēja citiem un sev.

— Nebēdā. Lai dievs dod tev un man tikpat ilgi un spirgi nodzīvot, — mierināja Pēteris. — Tā kā manās bērēs arī visi, kas dzīvi, lai būtu klāt. Sveiki!

Ārenču Pētera dēls Jānis abi ar Austru tai brīdī gāja pāri pagalmam.

— Vajadzētu apsegt «Moskviča» motoru, nakti būs salna, — bija teicis Jānis. — Es gribu rīt apart pēdējos četrus hektārus, ka zeme nesasalst, es solījos uzart.

— Vai drīkstu iet līdzi? Te ir karsti... — bija teikusi Austra.

— Lūdzu! — Un Austra iznāca Jānim līdzi.

Pie šķūņa durvīm viņi brīdi apstājās. Gaisīgā šalle uz Austras pleciem likās tikpat zilga kā mēness gaisma. Daži gaismas stari atspīdēja viņas matos, tanīs ievilkdami it kā sirmus pavedienus. Viņa atkal smaidīja. Jānim likās, ka viņa ir skaista, skaista kā šī mēness nakts, mūžvecā sapņu, ilgu, teiksmu un savādo cilvēku tuvības tieksmju pilnā mēness nakts. Viņi atvēra šķūņa durvis. Turpat, kur vēl no rīta zārkā gulēja Zelma, nu bija iebraukts Ārenču vecais «Moskvičs». Jānis motoram uzsedza vecu plikādas kažociņu. Tad Jānis iekāpa mašīnā, lai meklētu papirosus.

— Man ir auksti. Vai drīkstu? — jautāja Austra.

— Lūdzu, lūdzu! — Jānis steigšus atrāva otras durtiņas un Austra iekāpa mašīnā.

Vēl ilgi mēness ielūkojās pa atvērtajām šķūņa durvīm.

Ernis pēc nepatīkamās sarunas ar tēvu, drīz vien devās uz «Ūdrišiem», jo bija jāizguļas un rīt agri ar velosipēdu jābrauc uz skolu.

Kā palīdzēt tēvam atkal tikt vaļā no «Sauliešiem»? Ja tēvs pats neizdomātu, varētu varbūt tā: Parīt man būs astoņpadsmit gadi, tad es atdāvināšu māju, lai te ierīko invalīdu namu un tad jau neviens nevarēs pārvest.

Ernim sirds kļuva viegla, jo nu viņš bija izdomājis, kā palikt godīgam un kā palīdzēt tēvam izlabot kļūdu. Viņš pāvērsa skatienu uz Gaujmalas meža melnajām galotnēm. Virs tām bija pacēlies spoži dzeltenais mēness. Mēness sejā skaidri redzēja tumšos plankumus. Ja labi ieskatās, var gan iedomāties, ka mēness smaida. Kad es biju mazs, vectēvs tā stāstīja, Ernis atcerējās.

Patiesībā smaidīja jaunais puisietis pats, vaļā atstātā mētelī soļodams pa grumbuļaino mežmalas ceļu un priecīgi ar papēdi daudzidams skraukstošās ledus plāksnītes, kas sedza peļķes.

1960/1961

SATURS

I

No cikla «Ne visi pārnāca mājās»	5
Kara ceļa malā	7
Pavasārī nokusa sniegs	29
Viens ābols	43
Viņa gribēja būt skaista	51
Mūžīgā mīlestība	63

II

Mēnesnīcā	81
Koku mīlotājs	93
Džesija	107
Cetras skices par bērniem	125
Ak mūslaiku puikas	127
Mazais pacients	132
Kā radās stāsts	136
Vēl maza dūrīte	145
Bēres	149

М. Бирзе
КАК СОЗДАВАЛСЯ РАССКАЗ

Латвийское государственное
издательство

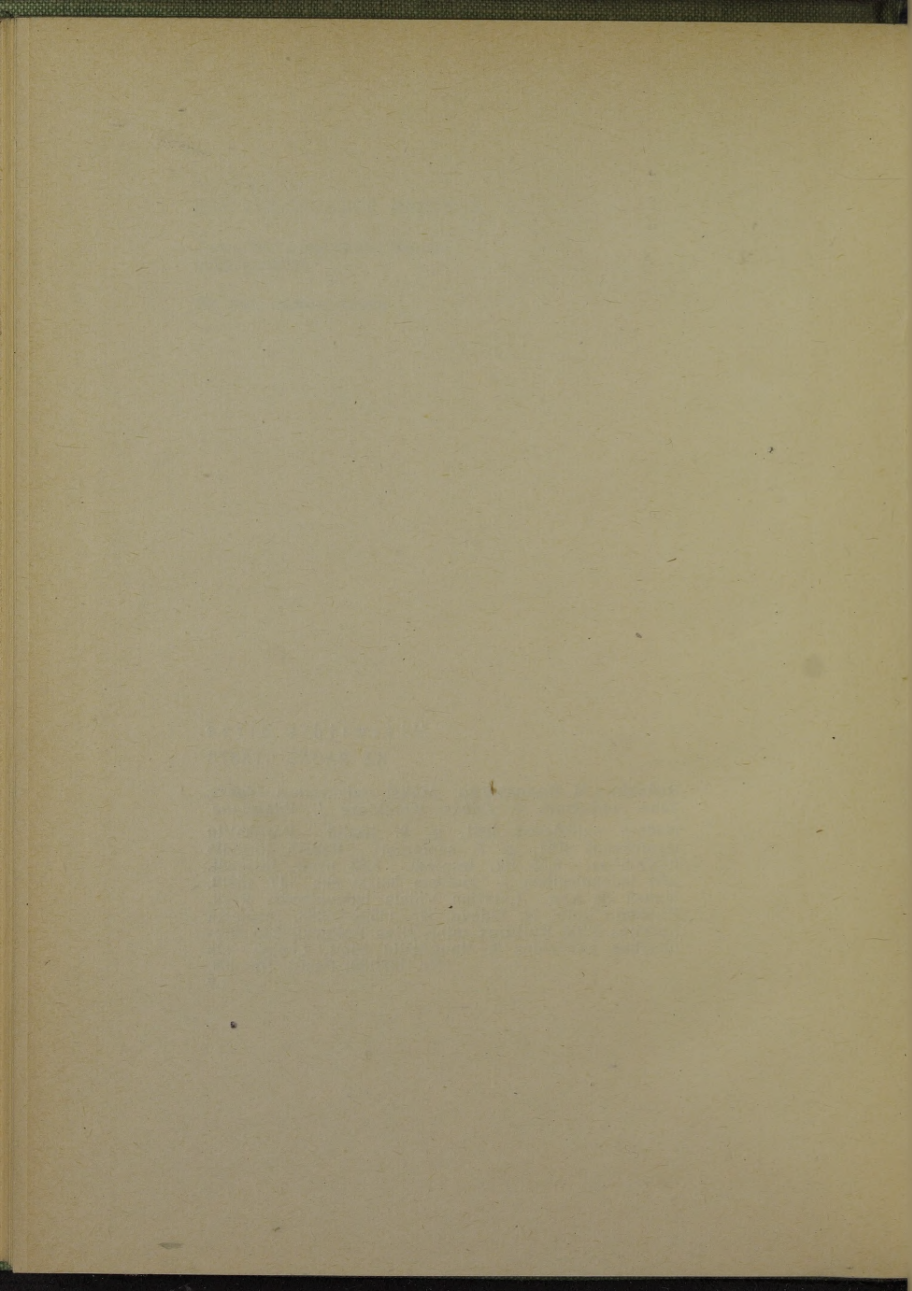
На латышском языке

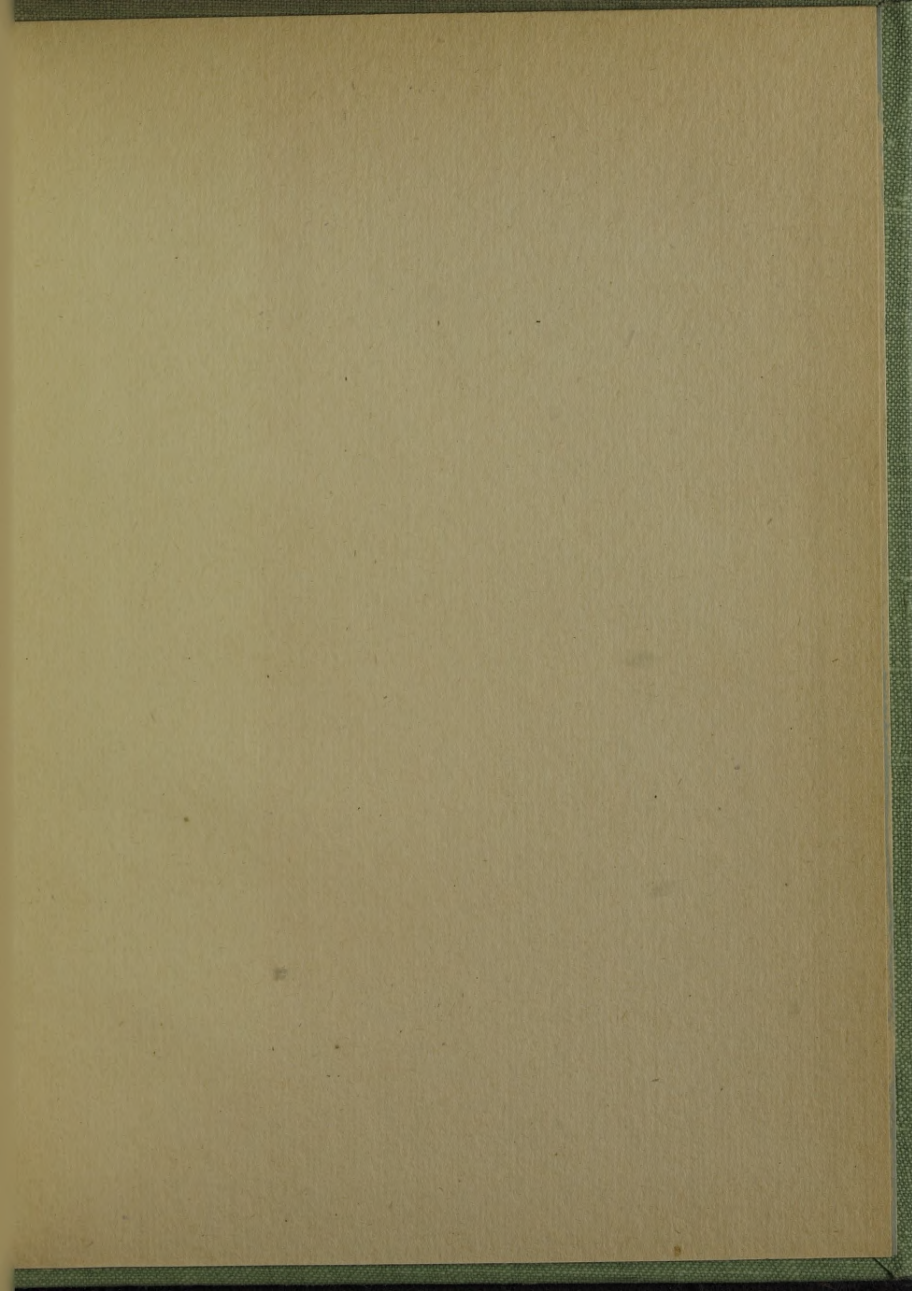
Miervaldis Birze
KA RADĀS STASTS

Redaktore *M. Danneberga*. Māksl. redaktors *A. Jēgers*.
Tehn. redaktors *J. Čakšs*. Korektore *I. Valdmāne*.

Nodota salikšanai 1961. g. 8. jūnijā. Parakstīta
iespiešanai 1961. g. 7. septembrī. Papīra formāts
70×108¹/₃₂. 6,55 fiz. iespiedl. 8,83 uzsk. iespiedl.
6,99 izdevniecības l. Metiens 30000 eks. JT 15819.
Maksā 35 kap. Latvijas Valsts izdevniecība Rīgā,
Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 14529-D2088. Iespiesta
Latvijas PSR Kultūras ministrijas Poligrafiskās rūp-
niecības pārvaldes 3. tipografijā Rīgā, Leņina ielā
Nr. 137/139. Pasūt. Nr. 469.

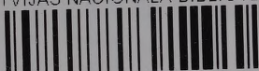
L2

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309046614